

ნანა სუმბაძე
Nana Sumbadze

თაობები და ღირებულებები
GENERATIONS AND VALUES

საზოგადოებრივი პოლიტიკის ინსტიტუტი
Institute for Policy Studies

თბილისი
2012
Tbilisi

ავტორების მიერ გამოთქმული მოსაზრება არ გამოხატავს ფონდის „ღია საზოგადოება-საქართველო“ პოზიციას. შესაბამისად, ფონდი არ არის პასუხისმგებელი მასალის შინაარსზე.

The views, opinions and statements expressed by the authors are their only and do not necessarily reflect the position of Open Society Georgia Foundation.

Therefore, The Open Society Georgia Foundation is not responsible for the content of the information material.

პროექტი განხორციელებულია ფონდის:
„ღია-საზოგადოება – საქართველო“ მხარდაჭერით
The project is supported by Open Society Georgia Foundation

ინგლისური ტექსტის რედაქტორი: **მერი ელენ ჩეტვინი**
Editing of text in English: **Mary Ellen Chatwin**

წიგნის დიზაინი: **მაია სუმბაძე**
Book design: **Maya Sumbadze**

დაკაბადონება: **ქეთევან გოგავა**
Layout: **Ketevan Gogava**

ISBN 978-9941-0-4604-9

შინაარსი

რეზიუმე	5
1. შესავალი	11
2. კვლევის საბანი და მეთოდოლოგია	16
3. ბამოკითხვის შედეგები	19
3.1. ინდივიდუალიზმი და კოლექტივიზმი.....	19
3.1.1. მოკლე დახასიათება.....	19
3.1.2. ინდივიდუალიზმისა და კოლექტივიზმის ორიენტაცია და მასთან დაკავშირებული ღირებულებები.....	23
3.2. მატერიალისტური და პოსტ-მატერიალისტური ღირებულებითი ორიენტაცია და მასთან დაკავშირებული სხვა ღირებულებები.....	31
3.2.1. მოკლე დახასიათება.....	31
3.2.2. მატერიალისტური და პოსტ-მატერიალისტური ღირებულებები, მათთან დაკავშირებული ღირებულებები და პიროვნული თვისებები	34
3.2.3. დემოკრატია.....	35
3.2.2. ნდობა და პატიოსნება	45
3.2.3. განათლება, ეკონომიკური მდგომარეობა და სამუშაოთი კმაყოფილება	48
3.3. რელიგია	52
3.4. სხვა ღირებულებების და კეთილდღეობის შეფასება.....	57
4. დასკვნა	60
EXECUTIVE SUMMARY	67
1. INTRODUCTION	72
2. RESEARCH QUESTIONS AND METHODOLOGY	76

3. RESULTS OF THE STUDY	79
3.1. Individualism and Collectivism	79
3.1.2. <i>Individualism – Collectivism Orientation s and Corresponding Values</i>	82
3.2. Materialistic and Post-Materialistic Value Orientation and Other Values Connected to It	88
3.2.1. <i>Brief Description</i>	88
3.2.2. <i>Materialistic and Post-Materialistic Values, and the Values and Personality Features Associated with Them</i>	90
3.2.3. <i>Democracy</i>	91
3.2.4. <i>Trust and Honesty</i>	99
3.2.5. <i>Education, Economic Well-being and Satisfaction with Life</i>	101
3.3. Religion.....	105
3.4. Other Values and Estimations of Well-being	110
4. CONCLUSIONS	112

რეზიუმე

ინდივიდის ღირებულებები მეტწილად დროით, კულტურით და პიროვნული მახასიათებლებით არის განსაზღვრული. სოციალურ, პოლიტიკურ ან ეკონომიკური გარემოს მკვეთრი შეცვლა ჩვეულებრივ კითხვის ქვეშ აყენებს საზოგადოებაში არსებულ ღირებულებებს და დასაბამს აძლევს მათ შეცვლას. ბოლო ორი ათწლეულის განმავლობაში საქართველოში მიმდინარე მოვლენებმა მკვეთრად შეცვალეს როგორც პოლიტიკური, ასევე სოციო-ეკონომიკური გარემო. შეუძლებელია ამ ყველაფერს მოსახლეობაში არ გამოეწვია ღირებულებების ცვლა და თუ ეს ასეა, იგი უფრო გამოკვეთილი ახალგაზრდებში უნდა იყოს, თაობაში რომელიც განსხვავებულ პირობებში გაიზარდა.

ღირებულებებს განმარტავენ, როგორც სასურველ, ღრმად გამჯდარ სტანდარტებს, რომლებიც განსაზღვრავენ მომავალ და ამართლებენ წარსულ ქმედებებს. სხვადასხვა თაობებში არსებული ღირებულებების კვლევა თავისთავად მნიშვნელოვანია, რადგან გვაძლევს ცოდნას კონკრეტულ საზოგადოებაში, კონკრეტულ ისტორიულ კონტექსტში თაობების მამოძრავებელ ძალის, თაობებს შორის განსხვავებისა და მსგავსების შესახებ, მაგრამ იგი ასევე მნიშვნელოვანია იმის გამო, რომ იძლევა საზოგადოების განვითარების შესაძლო ტრაექტორიის, კონკრეტულად საქართველოსათვის კი მისი დემოკრატიულად განვითარების განჭვრეტის შესაძლებლობას.

გამოკვლევის მიზანს წარმოადგენდა სხვადასხვა თაობების ღირებულებების შესწავლა და ქვეყნის დემოკრატიული განვითარების გამოწვევების იდენტიფიკაცია.

კვლევის ინსტრუმენტებად შერჩეულ იქნა ორი ღირებულებითი ორიენტაცია – ინდივიდუალიზმი/კოლექტივიზმი და მატერიალისტური/პოსტ-მატერიალისტური და მათთან დაკავშირებული ღირებულებები, ასევე ისეთი ღირებულებები, როგორიცაა ჯანმრთელობა, განათლება და რელიგია. ასევე შესწავლილ იქნა ამ ღირებულებებთან დაკავშირებული ფაქ-

ტორები, ისეთი როგორცაა ნდობა სხვების მიმართ, ოპტიმიზმი, ეკონომიკური კეთილდღეობა, თვით-შეფასება.. გამოყენებული იყო გამოკითხვის მეთოდი.

გამოკითხვა ჩატარდა 2011 წლის 21 ნოემბრიდან 2011 წლის 19 დეკემბრამდე თბილისში და საქართველოს ყველა რეგიონში. გამოკითხულ იქნა სამი თაობის, 18-24, 40-50 და 60-70 წლის, სულ 1058 ინდივიდი.

ინდივიდუალიზმი-კოლექტივიზმი

ინდივიდუალიზმი – კოლექტივიზმი ერთნაირად გამოიყენება, როგორც ინდივიდის ასევე საზოგადოების აღსაწერად. ინდივიდუალისტური კულტურა გულისხმობს ქვეყანაში იმ ინდივიდების დიდ რაოდენობას, ვისი მე-კონცეფცია სტაბილური პიროვნული თვისებებით არის განსაზღვრული და ნაკლებ არის დამოკიდებული სხვებზე. კოლექტიური კულტურის წევრთა „მე კონცეფცია“ კი უფრო მეტად როლებითა და ჯგუფებისადმი მიკუთვნებით განისაზღვრება.

ცალსახად გამოიკვეთა თაობათა შორის განსხვავება. ასაკთან ერთად მატულობს კოლექტივისტური ორიენტაცია, მაგრამ მას არ სდევს ინდივიდუალისტური ორიენტაციის კლება. უფროსი თაობის ადამიანები ასევე უფრო მეტ ინდივიდუალისტურ ორიენტაციას ამჟღავნებენ ინდივიდუალიზმის ორი ქვეშეკალიდან, ერთში – „საკუთარ თავზე დაყრდნობა“, რაც შეიძლება იყოს, ან ასაკისა და კულტურის ურთიერთქმედების შედეგი – საქართველოში უფრო გვიან ხდება ოჯახისგან რეალური დამოუკიდებლობის მიღწევა, ან/და წარმოადგენდეს კოლექტივიზმიდან ინდივიდუალიზმისაკენ გადანაცვლების პროცესის ნიშანს.

თაობათა შორის განსხვავება ასევე აღინიშნება კოლექტივიზმთან დაკავშირებულ ღირებულებებში. ტრადიციებისადმი ერთგულება, ოჯახური შეჭიდულობა და ბავშვის ისე გაზრდა, რომ იყოს დამჯერი, უფრო ღირებულია უფროსი თაობის ადამიანებისათვის, მაშინ როდესაც, ახალგაზრდა თაობა ხაზს უს-

ვავს იმის მნიშვნელობას, რომ ადამიანი იყოს დამოუკიდებელი და მიზანსწრაფული.

მატერიალისტური და პოსტ-მატერიალისტური ღირებულებები

მოდერნიზაციის თეორიის თანახმად, რომელსაც მნიშვნელოვნად ეყრდნობა მატერიალისტურ და პოსტ-მატერიალისტურ ღირებულებათა კონცეფცია, მოდერნიზაციას თან ახლავს ეკონომიკური ეფექტურობის ზრდა, ბიუროკრატიის და მეცნიერების განვითარება. პოსტ-მოდერნიზმი, თუმცა არ უარყოფს ამ ღირებულებებს, მაგრამ პრიორიტეტს თვით-გამოხატვას, არჩევანის თავისუფლებას და ინდივიდუალურ კეთილდღეობას ანიჭებს.

- გამოკითხულთა ყველაზე დიდი ნაწილი შერეულ – ერთ მატერიალისტურ, უფრო ხშირად „ქვეყანაში წესრიგის დაცვას“ და ერთ პოსტ-მატერიალისტურ, უფრო ხშირად „სიტყვის თავისუფლებას“ ანიჭებს უპირატესობას. შერეული და პოსტ-მატერიალისტური ღირებულებების წილი უფრო მაღალია ახალგაზრდა თაობაში.
- დამოკიდებულება დემოკრატიისადმი, როგორც მმართველობის ფორმისადმი, ისევე როგორც მისი ისეთი კომპონენტებისადმი, როგორიცაა მონაწილეობა გადაწყვეტილებების მიღებაში, აზრის გამოხატვის შესაძლებლობა და კანონის წინაშე თანასწორობა საყოველთაოდ დადებითია.
- ინტერესი პოლიტიკის მიმართ ყველაზე დაბალი ახალგაზრდებთან, ხოლო ყველაზე მაღალი უფროსი თაობის წარმომადგენლებთან არის.
- გენდერული თანასწორობა და უმცირესობების მიმართ ტოლერანტობა უფრო მაღალია ახალგაზრდებთან. გამონაკლის წარმოადგენს შემწყნარებლობა სხვა რელი-

- გის წარმომადგენელთა მიმართ, რასაც ყველაზე ნაკლებად ახალგაზრდები ამჟღავნებენ.
- ნდობა სხვების მიმართ, ნებაყოფლობით ორგანიზაციებში გაწევრიანების დონე და გადაწყვეტილებებზე ზემოქმედების მოხდენის ღირებულება ძალზე დაბალია სამივე თაობაში.
  - განათლება, რომელიც ეკონომიკურ კეთილდღეობასთან ერთად დემოკრატიის განვითარების რესურს წარმოადგენს, საკმაოდ მაღალია. გამოკითხულთა ნახევარზე მეტი სარგებლობს კომპიუტერით და მათი წილი ყველაზე დიდი ახალგაზრდა თაობაშია.
  - ახალგაზრდები, სხვა თაობებთან შედარებით უფრო დადებითად აფასებენ საკუთარი ოჯახების ეკონომიკურ კეთილდღეობას და მეტ ეკონომიკურ ოპტიმიზმს იჩენენ. ახალგაზრდების შემოსავალი უფრო მეტად არის დამოკიდებული კერძო ბიზნესზე, ხოლო უფროსი თაობის სახელმწიფო წყაროებზე.

რელიგია

რელიგიის მნიშვნელობა მკვეთრად გაიზარდა საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ.

- რელიგია უფრო მნიშვნელოვანია ახალგაზრდა თაობისათვის. ის მათთვის უფრო მეტად წარმოადგენს თვითიდენტიფიკაციის საფუძველს.
- რელიგია ახალგაზრდებისათვის უფრო მეტად არის სოციალური აქტიურობის არეალი – უფრო მეტი ახალგაზრდა არის მრევლის წევრი.
- ახალგაზრდები უფროს თაობების წარმომადგენლებზე ნაკლებ ტოლერანტული არიან სხვა რელიგიების წარმომადგენელთა მიმართ.

სხვა ღირებულებები

- ჯანმრთელობა, ოჯახი და სახლი საყოველთაო ღირებულებებს წარმოადგენს.
- ახალგაზრდები უფროს თაობაზე მეტად აფასებენ თავისუფალ დროს, მეგობრებს, რელიგიას, სამსახურს და განათლებას, უფროსი თაობა კი პოლიტიკას და საზოგადოებრივ ცხოვრებას.
- ახალგაზრდა თაობა უფროს თაობებზე უფრო მეტად გამოხატავს ცხოვრებით კმაყოფილებას, საკუთარ თავში რწმენას, იგი უფრო ბედნიერია და უფრო ოპტიმისტურად არის განწყობილი.

შედეგები ცალსახად მიუთითებენ ღირებულებათა უდიდეს ნაწილში თაობათა შორის არსებულ განსხვავებაზე. იგი უფრო ხშირად ხაზოვანია – შეფასებები იზრდება ან მცირდება ასაკთან ერთად, ისე რომ უკიდურესი შეფასებები უფრო ახალგაზრდებისა და უფროსი თაობებისათვის არის დამახასიათებელი. ინდივიდუალიზმი/კოლექტივიზმის და ასევე მთელ რიგ სხვა ღირებულებებთან მიმართებაში, საშუალო და უფროსი ასაკის ადამიანთა პოზიციები ბევრად უფრო ახლოა ერთმანეთთან, ვიდრე მათი ახალგაზრდა თაობის წარმომადგენლებთან.

ცვლილება სხვადასხვა ღირებულებებთან მიმართებაში ერთნაირი ოდენობის არ არის. იგი უფრო გამოკვეთილია ინდივიდუალიზმი/კოლექტივიზმის, ვიდრე მატერიალიზმი/პოსტ-მატერიალიზმის შემთხვევაში. ღირებულებათა ცვლილება თან სდევს სოციო-ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ცვლილებებს. ტრანსფორმაცია ჯერაც მიმდინარეობს, ასე რომ მოსალოდნელია ღირებულებათა შემდგომი ცვლა. ღირებულებითი ორიენტაციები – ინდივიდუალიზმი/კოლექტივიზმი და მატერიალიზმი/პოსტ-მატერიალიზმი თაობებში იცვლება სხვა, თეორიის მიხედვით მათთან დაკავშირებულ ღირებულებებთან ერთად.

მოსახლეობის დამოკიდებულება დემოკრატიის მიმართ დადებითია, ხაზგასმულია გამოხატვის თავისუფლების მნიშვნელობა. იგი ბევრად უფრო მეტად ღირებულად არის შეფა-

სებული ვიდრე გადაწყვეტილებებზე ზემოქმედების მოხდენის შესაძლებლობა, მეორე პოსტ-მატერიალისტური ღირებულება. იგი დიდად არ ფასობს და ნაკლებად ხორციელდება. მონაწილეობის სიმცირე სერიოზულ დაბრკოლებას უქმნის დემოკრატიის განვითარებას.

შეიძლება დავასკვნათ, რომ სახეზეა ღირებულების ცვლილების პროცესი ახალგაზრდებში, რაც გამოიხატება კოლექტივისტური ორიენტაციის შემცირებაში და ნაკლები ოდენობით პოსტ-მატერიალისტურ ღირებულებების ზრდაში. შეიძლება დავუშვათ, რომ ეს ცვლილება ასახავს პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სოციალურ ცვლილებებს. სხვებისადმი ნდობის დაბალი დონე, მოსახლეობაში ნაკლები მზაობა თავისთავზე აიღოს პასუხისმგებლობა ქვეყნის განვითარებაზე და ნებაყოფლობით ორგანიზაციების საქმიანობაში მონაწილეობის სიმცირე დემოკრატიის განვითარების სერიოზულ გამოწვევას წარმოადგენს. ამავდროულად მოსახლეობაში განათლების დიდი რესურსის არსებობა, გლობალიზაცია, რომელიც ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის გაზრდისა და სოციალური მედიის მეშვეობით ახდენს ზემოქმედებას ადამიანებზე, ჩანს გარკვეული ოდენობით ახერხებს ეკონომიკური სიღუხჭირის ეფექტის კომპენსაციას და ხელს უწყობს დემოკრატიული ღირებულებების განმტკიცებას.

1. შესავალი

ადამიანის ღირებულებები მეტწილად ისტორიული დროით, კულტურით, სასიცოცხლო ციკლითა და პიროვნული მახასიათებლებით არის განსაზღვრული. სოციალურ, პოლიტიკურ ან ეკონომიკური გარემოს მკვეთრი შეცვლა ჩვეულებრივ კითხვის ქვეშ აყენებს არსებულ ღირებულებებს და დასაბამს აძლევს მათ შეცვლას. ბოლო ორი ათწლეულის განმავლობაში საქართველოში მიმდინარე მოვლენებმა მკვეთრად შეცვალეს როგორც პოლიტიკური, ასევე სოციალური და ეკონომიკური გარემო. ერთი ფორმაცია – კომუნისტი შეიცვალა კაპიტალიზმით, ქვეყნის საგარეო ორიენტაცია რუსეთზე, დასავლეთზე ორიენტაციამ შეცვალა, საბჭოთა კავშირის რღვევით გამოწვეულმა წარმოებების დახურვამ ბევრს უკიდურესი სიღარიბე მოუტანა, ახალმა ეკონომიკურმა ურთიერთობებმა მოსახლეობის მცირე ნაწილი კი ძალზე გაამდიდრა, შედეგად არნახული ოდენობით გაიზარდა უფსკრული ღარიბებსა და მდიდრებს შორის. ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის სწრაფმა ზრდამ, ინტერნეტმა და სოციალურმა მედიამ გაარღვიეს ეროვნული საზღვრები და ხელი შეუწყო ნაკლებად ტრადიციული ღირებულებების დამკვიდრებას.

ამ ყველაფერს შეუძლებელია მოსახლეობაში არ გამოეწვია ღირებულებების ცვლის პროცესის დაწყება და თუ ეს ასეა, იგი უფრო გამოკვეთილი ახალგაზრდებში უნდა იყოს, თაობაში, რომელიც განსხვავებულ პირობებში გაიზარდა.

ღირებულებები ჩვეულებრივ მოიცავენ ინდივიდებისა და საზოგადოების მისწრაფებებს. ისინი ეხება სასურველ, ღრმად გამჯდარ სტანდარტებს, რომლებიც განსაზღვრავენ მომავალ და ამართლებენ წარსულ მოქმედებებს (Braithwaite & Scott, 1991). ღირებულებების ცნება ძნელად ექვემდებარება ოპერაციონალიზაციას, უპირველეს ყოვლისა იმის გამო, რომ ფაქტიურად ვერ ეტევა რაიმე ერთი განსაზღვრების ფარგლებში, მაგ. ყველა ღირებულება არ ჯდება სასურველის ცნებაში, რადგან ღირებულებათა მთელი რიგი ეხება ადამიანის ბუნების შესა-

ხებ არსებულ ეგზისტენციალურ მრწამსებს, ასევე მათ შორის არსებულ, და მათსა და სამყაროს შორის არსებულ კავშირებს. ამასთან ღირებულებები ერთნაირად ეხება რეალურ ურთიერთქმედებას და იმას, თუ როგორი უნდა იყოს ეს ურთიერთქმედება; ღირებულებანი შეიძლება იყოს ძალზე ზოგადი ან ძალზე აბსტრაქტული.

ღირებულებების გაზომვის პირველ წარმატებულ მცდელობად მიიჩნევენ როკიჩის მიერ შექმნილ ინსტრუმენტს (Rokeach, 1973). როკიჩი დაეყრდნო ღირებულებების, როგორც ინდივიდუალური, ასევე სოციალური მოვლენის გაგებას და ისინი განსაზღვრა, როგორც ზოგადი მრწამსები, რომლებსაც აქვთ, როგორც მოტივაციური, ასევე შეფასებით, პრესკრიპტული და პროსკრიპტული ფუნქცია და რომლებიც განსაზღვრავენ ქცევებსა და ატიტუდებს. როკიჩმა გამოყო ინსტრუმენტული ღირებულებები, რომლებც გარკვეული მიზნის მიღწვას ემსახურებიან, ტერმინალური ღირებულებებისაგან, რომლებიც თავისთავად ღირებულნი არიან. მან ასევე მიუთითა ღირებულებათა იერარქიულ ხასიათზე, ხაზი გაუსვა უფრო ცენტრალურ და მეტად მნიშვნელოვან და ნაკლებ მნიშვნელოვან ღირებულებების არსებობას და შესაბამისად მიუთითა მათი რანჟირების შესაძლებლობაზე.

მოგვიანებით შვარცმა (Shwartz & Bilsky, 1987) ასევე შექმნა ღირებულებების საზომი. შვარცი ღირებულებებს განსაზღვრავს, როგორც ტრანსსიტუაციურ მიზნებს, რომლებიც ადამიანის ცხოვრების მიმართველ პრინციპს წარმოადგენენ. შვარცის თანახმად ღირებულებები ემყარება ინდივიდის ბიოლოგიურ საჭიროებებს, კოორდინირებული სოციალურ ურთიერთქმედების აუცილებლობას და ჯგუფების გადარჩენისა და კეთილდღეობის მიზნების დაკმაყოფილებას და ამიტომ ყველა კულტურას მიესადაგება. შესაბამისად, შვარცის ინსტრუმენტი, რომელიც ღირებულებათა თორმეტ სფეროს ზომავს, ფართოდ არის გამოყენებული კულტურათშორის კვლევებში.

ჰოფსტიდმა (Hofstede, 1980) სხვადასხვა ქვეყანაში საერთაშორისო კორპორაციის ორგანიზაციული კვლევის შედეგად გამოყო ღირებულებების ოთხი განზომილება – „კაცობრიობის ძირითადი პრობლემები, რომლებთანაც ყველა საზოგადოებას უწევს მორგება“. ეს განზომილებებია: ძალაუფლების დისტანცია – სოციალური უთანასწორობა; გაურკვეველობისგან თავისდალწევა – ის, თუ რა მცდელობებს მიმართავს საზოგადოება მომავლის გაურკვეველობისგან თავის დასაღწევად; ინდივიდუალიზმი კოლექტივიზმის წინააღმდეგ – ინდივიდის ჯგუფზე დამოკიდებულება; და მასკულინობა ფემინინობის წინააღმდეგ, ჯგუფში მამაკაცური, ასერტიული მიზნების ქონა ქალური, ზრუნვაზე ორიენტირებული მიზნების წინააღმდეგ.

ჰოფსტიდის ინდივიდუალიზმი – კოლექტივიზმის განზომილება ასახულია თრიანდისისა და მისი კოლეგების (Triandis, et al., 1986) მიერ შექმნილი ინდივიდუალიზმი – კოლექტივიზმის შკალაში.

ეროვნული მიზნების დონეზე ინგლეჰარტი (Inglehart, 1977) გამოყოფს სასურველი სოციალური ღირებულებების ორ განზომილებას – მატერიალისტურ ღირებულებებს, რომლებიც ემსახურებიან მოქალაქეთა ეკონომიკური და ფიზიკური უსაფრთხოების მოთხოვნების დაკმაყოფილებას და პოსტ-მატერიალისტურს, რომლებიც სოციალურ და გამონატვის მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას ემსახურებიან. მას შემდეგ, რაც საზოგადოებაში მოხდება მატერიალისტური ღირებულებების დაკმაყოფილება, საზოგადოება განვითარების შემდგომ ეტაპზე გადადის, რომლისთვისაც პოსტ-მატერიალისტური ღირებულებები ხდება წამყვანი. ეს ჩვეულებრივ პოსტ-ინდუსტრიულ საზოგადოებაში ხდება და სოციალურ და ეკონომიკური ცვლილებების თანხლები პროცესია.

ღირებულებები, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ ერთნაირად ეხება, როგორც ინდივიდებს, ასევე მთლიანად საზოგადოებას. ღირებულებების საზომების ავტორები გამოდიან დაშვებიდან, რომ საზოგადოებაში არსებული ღირებულებების გაგება შე-

საძლებელია ინდივიდების მიერ გამოხატული ღირებულებების აგრეგაციის მეშვეობით (Braithwaite & Scott, 1991).

ღირებულებების დასწავლა სიცოცხლის ადრეული წლებიდან, სოციალიზაციის პროცესის მეშვეობით ხდება. ღირებულებები პიროვნების ცენტრალურ ნაწილს წარმოადგენენ და იერარქიულად არიან განლაგებული. ამდენად, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, არსებობენ უფრო მნიშვნელოვანი ღირებულებები და ასევე უფრო ცენტრალური, რომლებიც მრავალ ღირებულებებთან არიან დაკავშირებული და ნაკლებ ცენტრალური და მნიშვნელოვანი ღირებულებები. ღირებულებები შეიძლება განხილულ იქნენ, როგორც ცალკე აღებული, მაგრამ ასევე როგორც გარკვეული ჯგუფის ნაწილი. ღირებულებების ცვლა მიმდინარეობს ეკონომიკური, სოციალური, კულტურული და პოლიტიკური ცვლილებების კვალდაკვალ, თუმცა ღირებულებები ძნელად ექვემდებარებიან შეცვლას. ამდენად ცვლილებები არ არის უცაბედი, მათ საკმაოდ ხანგრძლივი დრო სჭირდებათ. ეს უფრო მეტად ითქმის უფრო ცენტრალურ, და უფრო ადრეულ ასაკში ფორმირებულ, უფრო მნიშვნელოვან ღირებულებებზე, ვიდრე მოგვიანებით ფორმირებულ, ზედაპირულ ღირებულებებზე. ცენტრალური ღირებულებების შეცვლის სირთულე იმით არის გაპირობებული, რომ ერთის მხრივ, კოგნიტური ორგანიზაციის ცენტრალური ელემენტების ცვლილება დიდ ძალისხმევას მოითხოვს და მეორეს მხრივ ცენტრალურ მრწამსებზე უარის თქმა გაურკვეველობას და შფოთს იწვევს. სოციო-ეკონომიკური მდგომარეობის მკვეთრად შეცვლის პირობებში ცენტრალური ღირებულებების შეცვლაც ხდება, თუმცა უფრო მეტად ახალგაზრდა თაობაში, ვიდრე უკვე სოციალიზირებულ ადამიანებში (Inglehart, 1997).

სხვადასხვა თაობებში არსებული ღირებულებების კვლევა თავისთავად მნიშვნელოვანია, რადგან გვაძლევს ცოდნას კონკრეტულ საზოგადოებაში, კონკრეტულ ისტორიულ კონტექსტში სხვადასხვა თაობების მამოძრავებელ ძალის, თაობებს შორის განსხვავებისა და მსგავსების შესახებ, მაგრამ იგი ასე-

ვე მნიშვნელოვანია, რადგან იძლევა საზოგადოების განვითარების შესაძლო ტრაექტორიის განჭვრეტის (Inglehart, 1997), კონკრეტულად საქართველოსათვის კი მისი დემოკრატიულად განვითარების გამოწვევების იდენტიფიკაციის შესაძლებლობას. ქვეყნის დღევანდელი პოლიტიკური სისტემის დახასიათებისას სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციების კვლევებისა და რეიტინგების მიხედვით იგი „ჰიბრიდულ რეჟიმად“, „ნაწილობრივ თავისუფალ“ ქვეყანად არის შეფასებული (მაგ. Freedom in the world, 2011), დემოკრატიის დეფიციტზე მიუთითებენ ასევე ადგილობრივი ექსპერტები (ნოღია, 2012).

2. კვლევის საბანი და მეთოდოლოგია

წინამდებარე კვლევის მიზანია სხვადასხვა თაობების ღირებულებების აღწერა, ღირებულებებში თაობათა შორის განსხვავების დადგენა და ქვეყნის დემოკრატიული გამოწვევების იდენტიფიკაცია.

ღირებულებების არსებული საზომებიდან, რომელთა შორის ყველაზე გავრცელებული საზომები ზემოთ მიმოვიხილეთ, შერჩეულ იქნა ღირებულებათა ორი ორიენტაციის: ინდივიდუალიზმი – კოლექტივიზმის და მატერიალისტურ და პოსტ-მატერიალისტური ღირებულებათა ორიენტაციის საზომები და მათთან დაკავშირებული სხვა ღირებულებები. ასევე გაზომილ იქნა მთელი რიგ ცალკე აღებული ღირებულებები და მათი კონსტელაციები, ისეთები როგორცაა რელიგია, ჯანმრთელობა, განათლება, აღზრდასთან დაკავშირებული ღირებულებები. ღირებულებებთან ერთად გაზომილ იქნა ის ფაქტორებიც, რომლებსაც ჩვეულებრივ უკავშირებენ ღირებულებებს, ისეთები როგორცაა, ნდობა სხვების მიმართ, ოპტიმიზმი, ეკონომიკური კეთილდღეობა, ცხოვრებით კმაყოფილება, თვით-შეფასება.

სხვადასხვა თაობაში არსებული ღირებულებების და მათი სხვადასხვა პიროვნულ თვისებებთან და მდგომარეობებთან კავშირის დასადგენად ჩატარებულ იქნა გამოკითხვა.

გამოკითხვა ჩატარდა 2011 წლის 21 ნოემბრიდან 19 დეკემბერამდე საქართველოს ყველა რეგიონში. იგი რეპრეზენტატიული იყო. გამოყენებული იყო პროპორციული სტრატეგიკაციის მეთოდი – ყოველი რეგიონში გამოკითხულთა რაოდენობა შეესაბამებოდა რეგიონის მოსახლეობის წილს საქართველოს მთელ მოსახლეობასთან მიმართებაში. მოცემული კვლევის მიზნიდან გამომდინარე გამოკითხულ იქნა სამი თაობის ადამიანები: 18-24, 40-50 და 60-70 წლის. ინტერვიუერი შედიოდა დასახლებაში საწყის წერტილად წინასწარ შერჩეული ადგილიდან ყოველ მეხუთე სახლში და გამოკითხვას ატარებდა კვოთით განსაზღვრულ ასაკისა და სქესის რესპონდენტთან.

გამოკითხვა ტარდებოდა პირისპირ ინტერვიუს სახით იმ პირებთან ვინც ფლობდა ქართულ ენას. გამოკითხვის ხანგრძლიობა 30-დან 45 წუთამდე ცვალებადობდა.

სულ გამოკითხული იყო 1058 ადამიანი (45.3 პროცენტი კაცი და 54.7 პროცენტი ქალი). ახალგაზრდა თაობა, ანუ პირველი ასაკობრივი ჯგუფი (18-24 წლის ადამიანები) შეადგენდა გამოკითხულთა 35.0, საშუალო თაობა, ანუ მეორე ასაკობრივი ჯგუფი (40-50 წლის ადამიანები) 40.1, ხოლო უფროსი თაობა, ანუ მესამე ასაკობრივი ჯგუფი (60-70 წლის ადამიანები) გამოკითხულთა 24.9 პროცენტს.

გამოკითხვა ჩატარდა კითხვარის მეშვეობით, რომელიც 102 კითხვისაგან შედგებოდა და ეხებოდა ღირებულებებს, რესპონდენტის ეკონომიკურ მდგომარეობას, ურთიერთობებს, დემოკრატიას, თანასწორობას, რელიგიურ ქცევასა და მრწამსებს, პიროვნულ მახასიათებლებსა და მდგომარეობებს. იგი, სპეციალურად შედგენილი კითხვების გარდა, ასევე შეიცავდა მთელ რიგ სტანდარტულ ინსტრუმენტებს – ინდივიდუალიზმისა და კოლექტივიზმის შკალას, მატერიალისტურ და პოსტ-მატერიალისტური ღირებულებების საკვლევ ინსტრუმენტს, ბავშვისათვის მნიშვნელოვანი თვისებების ნუსხას, მრავალ საერთაშორისო კვლევებში გამოყენებულ კითხვებს, რომლებიც შეეხებოდა ნდობას სხვების მიმართ, ოპტიმიზმს, ცხოვრებით კმაყოფილებას, თვით-შეფასებას. ასევე გამოყენებული იყო საზოგადოებრივი პოლიტიკის ინსტიტუტის მიერ წლების განმავლობაში საზოგადოებრივი აზრის გამოკითხვებში „სოციალური ცვლილების ბარომეტრი“ (სუმბაძე., თარხან-მოურავი, 2004., სუმბაძე 2006, 2009, 2009ა) დასმული კითხვები.

ცხრილი 1

რესპონდენტთა განაწილება

	სულ	%	ქალაქი												სოფელი					
			18-24 წელი			40-50 წელი			60-70 წელი			18-24 წელი			40-50 წელი			60-70 წელი		
			კაცი	ქალი	ჯამი	კაცი	ქალი	ჯამი	კაცი	ქალი	ჯამი	კაცი	ქალი	ჯამი	კაცი	ქალი	ჯამი	კაცი	ქალი	ჯამი
1	თბილისი	275	26.0	47	47	45	62	30	44											
2	აჭარა	92	8.7	7	8	8	8	7	6											
3	გურია	34	3.1																	
4	რაჭა-ლეჩხუმი	12	1.0																	
5	სამეგრელო-ზემო სვანეთი	114	10.7	11	10	11	13	7	9											
6	იმერეთი	170	15.8	12	12	13	16	7	10											
7	კახეთი	98	9.1	8	6	8	10	4	4											
8	მცხეთა-მთიანეთი	26	2.4																	
9	სამცხე-ჯავახეთი	54	4.8	2	2	2	2	1	1											
10	ქვემო ქართლი	107	11.4	9	8	9	10	0	6											
11	შიდა ქართლი	76	7.0	5	5	6	7	3	4											
	სულ	1058	100	100	98	102	128	59	84	85	86	79	115	53	68					

3. ბამოკითხვის შედეგები

3.1. ინდივიდუალიზმი და კოლექტივიზმი

3.1.1. მოკლე დახასიათება

ინდივიდუალიზმი – კოლექტივიზმი ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ღირებულებით ორიენტაციას წარმოადგენს, რომელიც როგორც საზოგადოების, ასევე პიროვნების დახასიათების საშუალებას იძლევა. იგი სულ უფრო ხშირად გამოიყენება კულტურებს შორის ფსიქოლოგიური განსხვავების ასახსნელად (Oyserman, Coon & Kemmelmeier, 2002).

ინდივიდუალისტური კულტურა გულისხმობს ქვეყანაში ისეთი ადამიანების სიმრავლეს, რომელთა მე-კონცეფცია ანუ საკუთარ თავზე არსებული შეხედულებები უფრო მდგრადი, ინდივიდუალური, სხვებზე ნაკლებად დამოკიდებული პიროვნული თვისებებით განისაზღვრება, ხოლო კოლექტივისტური კულტურის მოსახლეობის მე-კონცეფცია უფრო მეტად როლებით და ჯგუფებისადმი მიკუთვნებით განისაზღვრება. ამდენად განიხილავენ ინდივიდუალისტური კულტურისათვის დამახასიათებელ „დამოუკიდებელ მე-კონცეფციას“, რომელიც აღქმულია, როგორც სტაბილური და გამოცალკევებული, და კოლექტივისტური კულტურისათვის დამახასიათებელ „ერთიერთდამოკიდებულ მე-კონცეფციას“, რომელიც ადამიანის დიდი სოციალური ჯგუფის წევრობით განისაზღვრება (Markus & Kitayama, 1991). კოლექტივისტური კულტურის წევრები ჯგუფებს განიხილავენ უფრო ქმედითად, ვიდრე ამას ინდივიდუალისტური კულტურის ადამიანები აკეთებენ, რომლებიც მეტ ქმედითობას ინდივიდს მიაწერენ. ინდივიდუალისტური კულტურის მატარებლები მეტად იყენებენ პირველად, ხოლო კოლექტივისტური კულტურის მატარებლები კი მეორად კონტროლს, რაც იმას ნიშნავს, რომ პრობლემის გადაჭრისას ინდივიდუალისტური საზოგადოების წევრები ძალისხმევას პრობლემის წყაროზე, ხოლო კოლექტივისტური კულტურის წევრები

კი პრობლემისადმი საკუთარი დამოკიდებულების შეცვლაზე მიმართავენ. კოლექტივისტური კულტურის მატარებლები უფრო მეტ მზაობას გამოხატავენ საკუთარი ქცევა მოარგონ იმ ჯგუფის მიზნებს, რომელსაც ეკუთვნიან, ან რომლის წევრობისაკენაც მიისწრაფიან. მიკუთვნების, საკუთარი თავის ჯგუფის ნაწილად აღქმის და გამოცალკევების, საკუთარი თავის სხვებისგან განსხვავებულად აღქმის ამ ორი საპირისპირო მოტივაციის არსებობა ყველასათვის არის დამახასიათებელი, განსხვავება მათ ფარდებით ოდენობაშია. კოლექტივისტურ კულტურის მატარებლებთან უფრო მეტად არის გამოხატული მიკუთვნების, ხოლო ინდივიდუალისტურ კულტურის მატარებელთან კი გამოცალკევების, საკუთარი უნიკალობის განმტკიცების მოტივაცია. „დამოუკიდებელი მე-კონცეფციის“ მქონე ადამიანები უფრო ადვილად ამყარებენ და წყვეტენ ურთიერთობებს მაშინ, როდესაც „ურთიერთდამოკიდებული მე-კონცეფციის მქონე ადამიანების“, ანუ კოლექტივისტური კულტურის წარმომადგენლების ურთიერთობანი უფრო სტაბილური ხასიათისაა (Heine, 2010).

კოლექტივისტური კულტურის წარმომადგენლები დიდ ყურადღებას აქცევენ საკუთარ ჯგუფს, რომელიც უფრო ხშირად ესმით, როგორც საერთო ბედის მქონე ადამიანების ერთობა. პრეისტორიულ დროს ჯგუფის წევრობა გადარჩენის აუცილებელ პირობას წარმოადგენდა, რადგან განაპირობებდა საკვების მოპოვების შესაძლებლობას. კულტურის განვითარებასთან ერთად მნიშვნელობა ჯერ ტომმა, შემდგომ ისტორიულ ეტაპებზე კი სამუშაო ჯგუფმა და ერმა მოიპოვა. კოლექტივისტურ კულტურაში მკვეთრია საკუთარ და სხვა ჯგუფს შორის საზღვარი, ასევე დიდია საკუთარი ჯგუფის მნიშვნელობა. ამასთან, იგი უფრო ჰომოგენურად აღიქმება, მაშინ როდესაც ინდივიდუალისტურ კულტურაში საკუთარი და სხვა ჯგუფის წევრების მიმართ დამოკიდებულება ერთმანეთისგან ნაკლებ განსხვავდება. ჯგუფისა და ინდივიდის მიზნებს შორის კონფლიქტის შემთხვევაში ინდივიდუალისტურ

კულტურაში უპირატესობას ინდივიდუალურ, ხოლო კოლექტივისტურ კულტურებში ჯგუფის მიზნებს ანიჭებენ. კოლექტივისტურ კულტურაში სოციალური ქცევის რეგულატორის ფუნქციას უფრო მეტად ნორმები, ხოლო ინდივიდუალისტურ კულტურაში ინდივიდუალური დამოკიდებულებები, ატიტუდები წარმოადგენენ. კოლექტივისტურ კულტურაში, ინდივიდუალისტურ კულტურასთან შედარებით უფრო მნიშვნელოვანია იერარქია, ჰარმონია, ღირსების შენარჩუნება, ასევე უფრო მოქმედია ნორმა, რომლის მიხედვითაც ჯგუფის შიგნით არსებული უთანხმოება სხვებისთვის არ უნდა იქნეს გამჟღავნებული. საკუთარი ჯგუფის მიღწევები და ჯგუფის წევრებს შორის არსებული დამოკიდებულება უფრო მნიშვნელოვანია კოლექტივისტური კულტურისათვის, ხოლო ინდივიდუალისტურისათვის კი – საკუთარი ბედი, პირადი მიღწევა და ჯგუფისგან დამოუკიდებლობა. თვით საკუთარი ჯგუფის გაგებაც განსხვავებულია, ინდივიდუალისტურ კულტურებში იგი ბევრად უფრო ვიწროა და მხოლოდ ძალზე ახლო ნათესავეებს და ერთი-ორ უახლოეს მეგობარს მოიცავს. კონფლიქტის დროს კოლექტივისტურ ქვეყნებში ვერტიკალურ ურთიერთობებს (მაგ. მშობელი-შვილი) ჰორიზონტალურ ურთიერთობებზე (მაგ. მეუღლეები) მეტი უპირატესობა ენიჭებათ, ინდივიდუალისტურში კი – პირიქით.

ინდივიდუალისტურ კულტურებში უფრო მეტია ჯგუფების რაოდენობა და შესაბამისად უფრო მეტია არჩევანი, ადამიანები უფრო მეტი ჯგუფების წევრები არიან, ხშირად ტოვებენ ჯგუფებს, გადადიან სხვაში, ან სულაც ქმნიან ახალს. ამასთან არის დაკავშირებული ისიც, რომ კოლექტივისტურ კულტურაში უფრო მეტი სიახლოვეა მეგობრებთან და ნაკლები სხვა ჯგუფის წევრებთან, მაშინ როდესაც ინდივიდუალისტურ კულტურაში საკუთარი და სხვა ჯგუფის წარმომადგენლების მიმართ სიახლოვე მსგავსი ოდენობისაა. იმის გამო, რომ ინდივიდუალისტური კულტურის მატარებლებს უხდებათ მრავალი ჯგუფის წევრობა, მათ კარგად აქვთ განვითარებული ზედა-

პირული, მაგრამ ნაკლებად აქვთ განვითარებული ახლო ურთიერთობების წარმართვის უნარი (Triandis, 1990).

მიღწევა, სიამოვნება და შეჯიბრი ინდივიდუალისტური კულტურის მნიშვნელოვან ღირებულებებს წარმოადგენენ, მაშინ როდესაც კოლექტიურ კულტურებში მეტად ფასობს ოჯახისადმი ერთგულება, უსაფრთხოება და კონფორმიზმი.

ბავშვის აღზრდისას ინდივიდუალისტურ კულტურებში მეტი ყურადღება ექცევა იმას, რომ ადამიანი არის დამოუკიდებელი, შემოქმედებითი, ხოლო კოლექტივისტურში კი იმას, რომ ადამიანი არის დამჯერი, პასუხისმგებელი და მზად არის ჯგუფის მიზნების განსახორციელებლად უარი თქვას საკუთარ მიზნებზე.

ქვეყანაში ეკონომიკური კეთილდღეობის გაზრდა ხელს უწყობს კოლექტივიზმიდან ინდივიდუალიზმისაკენ გადანაცვლებას (Hofstede, 1980). სიმდიდრე ზრდის პიროვნების ფინანსურ დამოუკიდებლობას, რაც თავის მხრივ ამცირებს ჯგუფზე დამოკიდებულების საჭიროებას. ეკონომიკური კეთილდღეობა ასევე დაკავშირებულია ოჯახის მცირე ზომასთან, ერთვილიან ოჯახებთან, რაც თავის მხრივ ასეთ ოჯახებში გაზრდილ ბავშვებში ინდივიდუალისტური ორიენტაციის ჩამოყალიბებას უწყობს ხელს. მედიისადმი ექსპონირების ზრდას ასევე შეაქვს მნიშვნელოვანი წვლილი ინდივიდუალიზმისაკენ სვლაში, რადგან ფილმების უმრავლესობა ინდივიდუალისტურ კულტურებშია შექმნილი და შესაბამისად მათ ღირებულებებს არეკლავს. ასევე მნიშვნელოვანია მობილობა, როგორც სოციალური – მაღალი სოციო-ეკონომიკური კლასის წარმომადგენლები მეტად ამულღანებენ ინდივიდუალისტურ ორიენტაციას, ასევე გეოგრაფიული – სოფლიდან ქალაქში მიგრაცია, ეკონომიურად უფრო განვითარებულ ქვეყნებში დროებითი მიგრაცია.

კოლექტივიზმს ძალზე განსხვავებული ფორმა შეიძლება ქონდეს სხვადასხვა ქვეყანაში.

3.1.2. ინდივიდუალიზმისა და კოლექტივიზმის ორიენტაცია და მასთან დაკავშირებული ღირებულებები

კითხვარში გამოყენებული ინდივიდუალიზმი – კოლექტივიზმის შკალა (Triandis, et al, 1986) წარმოადგენს საზომს, რომელიც გამოიყენება, როგორც კულტურებსა თუ ქვეკულტურებს, ასევე ინდივიდებს შორის განსხვავების დასადგენად. შკალის ავტორები ინდივიდუალიზმსა და კოლექტივიზმს არ განიხილავენ, როგორც ერთი განზომილების ორ პოლუსს, არამედ მას ორი დამოუკიდებელი განზომილების მქონე კონსტრუქტად მიიჩნევენ.

ინსტრუმენტი ოთხი ქვეშკალისაგან შედგება, რომლიდანაც ორი – საკუთართავზე დაყრდნობა და საკუთარი ჯგუფისგან დისტანცირება ინდივიდუალიზმს და ორი – ოჯახისადმი ერთგულება და ერთმანეთზე დამოკიდებულება, კოლექტივიზმს ზომავს (Triandis., Cusker., & Hui, 1990). ავტორთა მოსაზრებით კულტურის დონეზე კოლექტივიზმი ყველაზე კარგად ოჯახისადმი ერთგულების, ხოლო ინდივიდუალიზმი საკუთარ ჯგუფისგან დისტანცირების ქვეშკალებშია ასახული.

კვლევაში თაობებს შორის გამოკვეთილი განსხვავება აღმოჩნდა კოლექტივიზმში, რომლის საშუალო მაჩვენებელი ასაკთან ერთად მკვეთრად მატულობს. შკალის ორ განზომილებიანი ხასიათი ჩვენს მონაცემებშიც დადასტურდა. ასაკთან ერთად კოლექტივიზმის მაჩვენებლის ზრდასთან აღინიშნა არა საკუთარ თავზე დაყრდნობის შკალის მაჩვენებლის შემცირება, რაც მოსალოდნელი უნდა ყოფილიყო ინდივიდუალიზმისა და კოლექტივიზმის ერთგანზომილებიანად გაგების შემთხვევაში, არამედ მისი ასევე ზრდა. თაობებს შორის განსხვავება არ აღინიშნა ინდივიდუალიზმის მეორე ქვეშკალის – საკუთარ ჯგუფთან მანძილის შემთხვევაში. ეს მონაცემები გადაჭრით მეტყველებენ ახალგაზრდა თაობაში კოლექტივიზმის ღირებულებითი ორიენტაციის შემცირებაზე. ინდივიდუალიზმთან დაკავშირებით მონაცემები ცალსახად ინტერპრეტაციის საშუალებას არ იძლევიან. ახალგაზრდა თაობაში აღინიშნება საკუ-

თარ თავზე დაყრდნობის მაჩვენებლის სიმცირე, რაც შეიძლება ასახავდეს საქართველოს კულტურისათვის დამანასიათებელ ინფანტილიზმის დაძლევის დაგვიანებას და დაკავშირებული იყოს მხოლოდ ასაკთან და არა თაობასთან. ასევე შესაძლებელია იგი ასახავდეს საზოგადოებაში მიმდინარე ტრანსფორმაციის პროცესს. ჩვენს კულტურაში შკალის გამოყენების პრეცედენტის არ არსებობა არ გვაძლევს ამგვარი დასკვნის დაბეჯითებით გაკეთების შესაძლებლობას.

ცხრილი 2

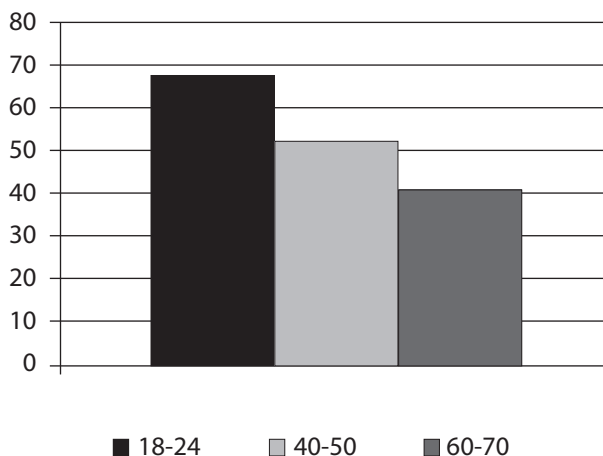
ინდივიდუალიზმი – კოლექტივიზმის ქვეშკალების საშუალო მაჩვენებლები ასაკობრივ ჯგუფებში

ქვეშკალა	18-24 წელი	40-50 წელი	60-70 წელი	სულ	ჯუფებს შორის განსხვავება
	N=370	N=424	N=264	N=1058	
საკუთარ თავზე დაყრდნობა <i>M</i> <i>SD</i>	7.10 2.10	7.23 2.10	7.67 2.09	7.30 2.11	<i>Chi-Square</i> 5.99; <i>df</i> 2; <i>P</i> <.005
ოჯახისადმი ერთგულება <i>M</i> <i>SD</i>	1.49 .67	1.75 .52	1.87 .36	1.69 .57	<i>Chi-Square</i> 41.8; <i>df</i> 2; <i>P</i> <.001
ერთმანეთზე დამოკიდებულება <i>M</i> <i>SD</i>	3.19 1.16	3.46 1.16	3.77 .99	3.44 1.14	<i>Chi-Square</i> 21.17; <i>df</i> ; <i>P</i> <.001
საკუთარი ჯგუფისგან მანძილი <i>M</i> <i>SD</i>	1.09 1.08	.98 1.08	.94 1.06	1.01 1.07	არ არის მნიშვნ.

ოჯახისადმი ერთგულებისა და ერთმანეთზე დამოკიდებულების ქვეშკალების შეჯამებით გამოთვლილ იქნა კოლექტივიზმის შკალის მაჩვენებელი, რომელიც 0 – დან 7 – მდე ცვალებადობს. ანალიზის გასამარტივებლად რესპონდენტები

დაჯგუფებულ იქნენ დაბალი (მაჩვენებელი 0-დან 5-ის ჩათვლით) და მაღალი (მაჩვენებელი 6-დან 7-ის ჩათვლით) კოლექტივიზმის მაჩვენებლის მქონე პირებად. შედეგებმა ცხადყოფს, რომ კოლექტივიზმი ხაზოვანად მატულობს ასაკთან ერთად და თაობებს შორის ეს განსხვავება სტატისტიკურად მნიშვნელოვანია (Chi-Square 44.90; df 2; $p < .001$). ამდენად, ჩვენ უფლება გვქვია განვიხილოთ საკითხები, რომლებიც კოლექტივიზმთან უნდა იყოს დაკავშირებული, როგორც თაობებს შორის არსებული განსხვავებები, მიუხედავად იმისა, რომ ყოველ თაობაში გარკვეულ ნაწილს საპირისპირო შედეგს აჩვენებს. ასე მაგ. კოლექტივიზმის მაღალი მაჩვენებელი აქვს 18-24 წლის რესპონდენტების 32.7 პროცენტს და კოლექტივიზმის დაბალი მაჩვენებელი 60-70 წლის რესპონდენტების 40.9 პროცენტს.

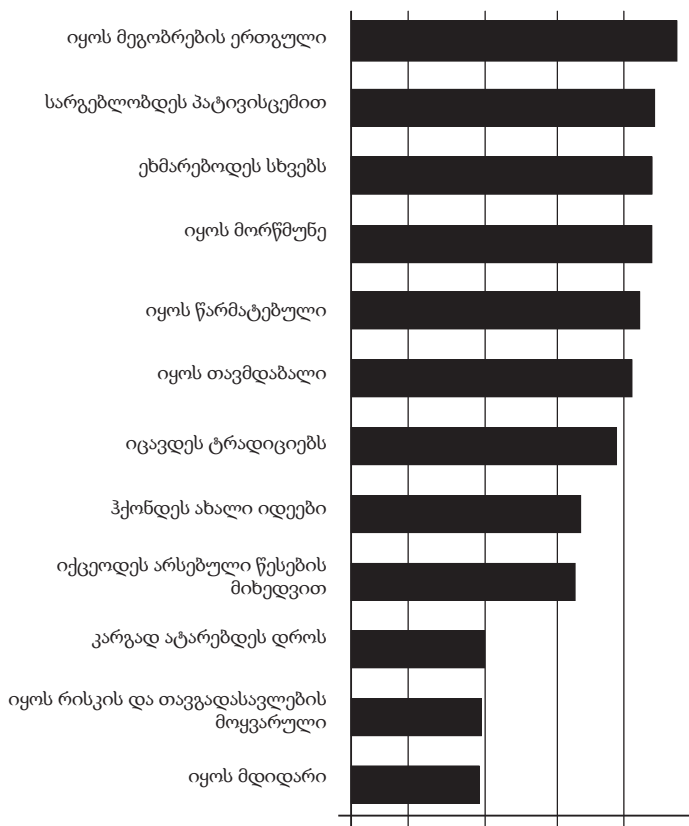

ნახ. 1

კოლექტივიზმის დაბალი მაჩვენებლის წილი სხვადასხვა თაობის რესპონდენტებთან

პიროვნული თვისებებიდან საერთო ჯამში, ყველა რესპონდენტის მონაცემების მიხედვით ადამიანის ყველაზე სასურველ თვისებებად მიჩნეულია მეგობრებისადმი ერთგულება, პატი-

ვისცემით სარგებლობა და სხვებისათვის დახმარების გაწევა. კოლექტივისტური ორიენტაცია, როგორც ეს ზემოთ ავლნიშნეთ ხაზს უსვამს ისეთი თვისებების მნიშვნელობას, როგორიცაა ტრადიციებისადმი ერთგულება, საზოგადოებაში მოწონებით სარგებლობა და თავმდაბლობა

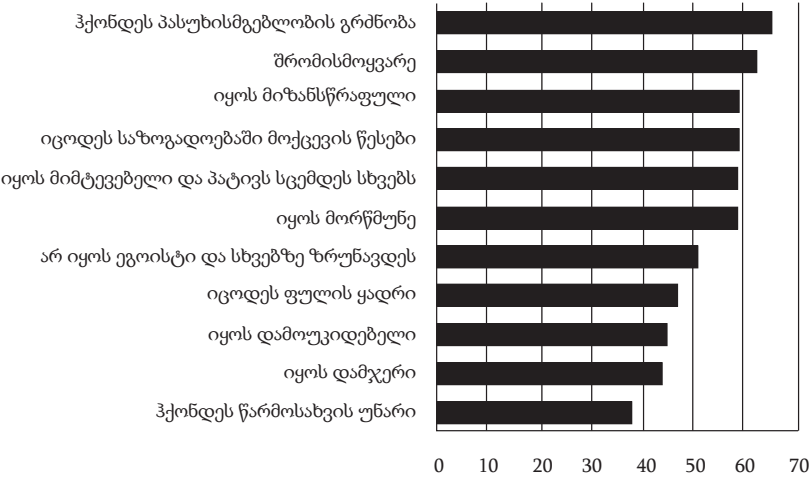
ნახ. 2

ადამიანის სასურველი თვისებების რანჟირება

ასაკთან და შესაბამისად კოლექტივიზმთან ერთად მნიშვნელოვანი ოდენობით იზრდება იმის მნიშვნელობა, რომ

ადამიანი იცავდეს ტრადიციებს, იქცეოდეს არსებული წესების მიხედვით, იყოს თავმდაბალი, სარგებლობდეს პატივისცემით, იყოს მდიდარი. კლებულობს იმის ღირებულება, რომ პიროვნება კარგად ატარებდეს დროს, იყოს რისკისა და თავგადასავლების მოყვარული, ჰქონდეს ახალი იდეები და იყოს შემოქმედებითი. ასაკობრივი განსხვავება არ აღმოჩნდა მნიშვნელოვანი ისეთ თვისებებში, როგორცაა იყოს მეგობრის ერთგული, წარმატებული, მორწმუნე და ეხმარებოდეს სხვებს.

კოლექტივიზმის და ინდივიდუალიზმის ღირებულებებთან არის დაკავშირებული თვისებები, რომლებიც ბავშვმა ოჯახში უნდა შეიძინოს. ყველაზე მნიშვნელოვან თვისებებად რესპონდენტები პასუხისმგებლობის გრძნობას, შრომისმოყვარეობას და მიზანსწრაფულობას მიიჩნევენ.

ნახ. 3

ბავშვის სასურველი თვისებების რანჟირება

ახალგაზრდა თაობის წარმომადგენლებს, და შესაბამისად კოლექტივიზმის დაბალი მაჩვენებლის მქონე პირებს ბავშვისათვის უფრო მნიშვნელოვნად მიაჩნიათ ისეთი თვისებების

შეძენა, რომლებიც დამოუკიდებლობასთან და მიზნის მიღწევასთან არის დაკავშირებული. ასე მაგალითად. ახალგაზრდა თაობის უფრო დიდ ნაწილს მიაჩნია მნიშვნელოვნად, რომ ბავშვი იყოს დამოუკიდებელი და მიზანსწრაფული. უფროსი ასაკის წარმომადგენლებს კი უფრო მნიშვნელოვნად მიაჩნიათ, რომ ბავშვი დამჯერი იყოს.

კოლექტივიზმი, მისი განსაზღვრებიდან გამომდინარე მჭიდროდ არის დაკავშირებული ოჯახის მნიშვნელობასთან. უდიდესი უმრავლესობს (88.7 პროცენტი) მხარს უჭერს ოჯახის ინსტიტუტს, თუმცა მცირე ნაწილი (5.9 პროცენტი) ფიქრობს, რომ ქორწინებამ დრო მოჭამა, ხოლო 5.4 პროცენტს გაუჭირდა კითხვაზე პასუხის გაცემა. პასუხის გაცემა უფრო მეტად (9.5 პროცენტი) გაუჭირდათ ახალგაზრდებს, ვიდრე საშუალო (4.0 პროცენტი) და უფროსი თაობის წარმომადგენლებს (1.9 პროცენტი, *Chi Square* 22.87; *df*.4; $p < .001$). გამოკითხულთა აზრი თითქმის თანაბრად იყოფა იმის თაობაზე, უნდა გააჩინოს თუ არა ქალმა შვილი, თუ მას არ უნდა შემდგომში შვილის მამასთან ურთიერთობა (43.7 პროცენტი მომხრეა, ხოლო 43.3 პროცენტი წინააღმდეგი). ამასთან, შვილის გაჩენის მომხრე უფრო მეტად არიან (46.7 პროცენტი) ახალგაზრდა, ვიდრე საშუალო (42.3 პროცენტი) და უფროსი თაობის (41.6 პროცენტი) წარმომადგენლები (*Chi Square* 14.82; *df*.4; $p < .005$).

კვლევამ დაადასტურა, რომ უფროსი თაობის ადამიანები უფრო მეტ მნიშვნელობას ანიჭებენ ოჯახის შექიდულობას. მათ შორის უფრო დიდია იმათი წილი, ვინც ფიქრობს რომ ოჯახი ყოველდღე ერთად უნდა სადილობდეს (63.8 პროცენტი პირველ, 73.6 პროცენტი მეორე და 84.5 პროცენტი მესამე ასაკობრივ ჯგუფში, *Chi Square* 35.37; *df*.4; $p < .001$), რომ ოჯახმა ერთად უნდა აღნიშნოს ისეთი მნიშვნელოვანი დღესასწაულები, როგორცაა ახალი წელი, შობა და დაბადების დღე (88.8 პროცენტი პირველ, 95.3 პროცენტი მეორე და 96.2 პროცენტი მესამე ასაკობრივ ჯგუფში, (*Chi Square* 20.74; *df*.4; $p < .001$). დღესასწაულების ერთად აღნიშვნის სურვილი როგორც ჩანს რეალურად

ყოველთვის ვერ ხორციელდება, რადგან გამოკითხულთა ერთმა მესამედმა (30.3 პროცენტი) მიუთითა, რომ ბოლო სამი თვის განმავლობაში მის ოჯახს არ აღუნიშნავს ჩამოთვლილი ათიდან, რომელიმე დღესასწაული. 39.2 პროცენტმა მიუთითა ერთ, 23.3 პროცენტმა ორ, 4.8 პროცენტმა სამი და 2.4 პროცენტმა ოთხიდან ექვსამდე დღესასწაულის აღნიშვნაზე. ყველაზე ხშირად დასახელებული იყო დაბადების დღე (45.7 პროცენტი), რელიგიური დღესასწაული (40.4 პროცენტი) და ბავშვის დაბადება (5.2 პროცენტი).

უმრავლესობა (95.3 პროცენტი) მიიჩნევს, რომ ადამიანმა უნდა გადასდოს გვერდზე ყველაფერი, იმისათვის რომ დაეხმაროს გასაჭირში მყოფ ოჯახის წევრს. 52.2 პროცენტის აზრით კი, ადამიანმა ყოველთვის უნდა დაიცვას ოჯახის ინტერესები, მაშინაც კი როდესაც იცის, რომ ოჯახი სწორედ არ მოიქცა. ამ ორ საკითხთან მიმართებაში თაობების შეხედულებები ერთმანეთისგან არ განსხვავდება, თუმცა განსხვავდება დამოკიდებულება ბავშვის აღზრდის მიმართ. ახალგაზრდები მეტ თავისუფლებას ანიჭებენ ბავშვს (*Chi-Square* 41.64; *df* 4; $p < .001$) და მიაჩნიათ, რომ მას უნდა ჰქონდეს უფლება სიტყვა შეუბრუნოს მშობელს. ასე ფიქრობს ახალგაზრდების 33.8 პროცენტი, საშუალო თაობის წარმომადგენელთა 26.9 პროცენტი და უფროსი თაობის წარმომადგენელთა 14.4 პროცენტი. ასევე ახალგაზრდების ნაკლებ რაოდენობას (60.5 პროცენტი), საშუალო (65.6 პროცენტი) და უფროსი თაობის წარმომადგენლებთან შედარებით (76.4 პროცენტი) მიაჩნია, რომ დედამ ბავშვზე უკეთ იცის თუ ბავშვს რა სჭირდება (*Chi-Square* 48.89; *df* 4; $p < .001$).

ძირითადი შედეგები:

კვლევის შედეგად ცალსახად გამოიკვეთა თაობათა შორის განსხვავება ინდივიდუალისტურ – კოლექტივისტური ღირებულებით ორიენტაციაში. ასაკთან ერთად მატულობს კოლექტივისტური ორიენტაცია, მაგრამ მას არ სდევს ინდივიდუალისტური ორიენტაციის ასაკთან ერთად კლება. უფროსი თაობის ადამიანები ასევე უფრო მეტ ინდივიდუალისტურ ორიენტა-

ციას ამჟღავნებენ ინდივიდუალიზმის ორი ქვეშეკალიდან, ერთში – „საკუთარ თავზე დაყრდნობა“, რაც შეიძლება იყოს ასაკისა და კულტურის ურთიერთქმედების შედეგი – საქართველოში უფრო დიდ ასაკში ხდება ოჯახისგან რაეალური დამოუკიდებლობის მიღწევა, და/ან გარდამავალი ეტაპის ფაქტორი.

თაობათა შორის განსხვავება ასევე აღინიშნა კოლექტივიზმთან დაკავშირებულ ღირებულებებში. ტრადიციებისადმი ერთგულება, ოჯახური შეჭიდულობა და ბავშვის გაზრდა არსებული წესების პატივისცემით მნიშვნელოვნად უფრო ღირებული აღმოჩნდა უფროსი თაობის ადამიანებისათვის, მაშინ როდესაც ახალგაზრდა თაობამ ხაზი გაუსვა დამოუკიდებლობის და მიზანსწრაფულობის მნიშვნელობას.

3.2. მატერიალისტური და პოსტ-მატერიალისტური ღირებულებითი ორიენტაცია და მასთან დაკავშირებული სხვა ღირებულებები

3.2.1. მოკლე დახასიათება

მატერიალისტური და პოსტ-მატერიალისტური ღირებულებითი ორიენტაციის საშუალებით ხშირად ხდება ქვეყნებისა და თაობათა შედარება. მოდერნიზაციის თეორიის მიხედვით, რომელსაც მნიშვნელოვანწილად ეყრდნობა მატერიალისტური და პოსტ-მატერიალისტური ღირებულებათა ორიენტაციის კონცეფცია (Inglehart, 1997), მოდერნიზაციას ახლავს ეკონომიკის, ბიუროკრატიისა და მეცნიერების განვითარება. პოსტ-მოდერნიზაცია, მართალია არ უარყოფს ამ ღირებულებებს, მაგრამ პრიორიტეტს თვით-გამოხატვას, არჩევანის თავისუფლებას და ინდივიდის კეთილდღეობას ანიჭებს. მოდერნიზაციის ეტაპზე მყოფ საზოგადოებისათვის დამახასიათებელია ურბანიზაციის მაღალი დონე, ინდუსტრიალიზაცია, სპეციალიზაცია, მეცნიერული მიღწევების გამოყენება, ბიუროკრატიზაცია, კანონ – მორჩილება, მნიშვნელოვანი სოციალური მობილობა, განათლების მაღალი დონე, მატერიალური კეთილდღეობა და როლების სქესის მიხედვით სპეციალიზაციის მნიშვნელობის შემცირება. პოსტ-მოდერნულ სამყაროში კლებულობს ოჯახის როლი. თუ ისტორიულად ადრეულ პერიოდებში ოჯახი გადარჩენის აუცილებელ პირობას წარმოადგენდა, პოსტ-მოდერნულ სამყაროში, სადაც სახელმწიფო თავის თავზე იღებს უსაფრთხოების ფუნქციას – პენსიის, ჯანდაცვის, ხანშიშესულთა მოვლის, მშობლების გარეშე დატოვებული ბავშვების აღზრდას, ოჯახის ფუნქციონალური მნიშვნელობა და მასთან დაკავშირებული ნორმების სიმკაცრე კლებულობს. ქალებს ასევე უჩინდებათ სახლის გარეთ მუშაობის შესაძლებლობა. პოსტ-მოდერნული მსოფლმხედველობა ხაზს უსვავს ავტონომიას და მრავალფეროვნებას, ასახვს იერარქიული ინსტიტუტების და

რიგიდული სოციალური ნორმების მნიშვნელობის შემცირებას და ინდივიდუალური არჩევანისა და მონაწილეობის ზრდას.

მოდერნიზაციას აუცილებლად არ მოყვება დემოკრატიზაცია. მისი შედეგი ასევე შეიძლება იყოს დიქტატურა, რაც მრავალჯერ დადასტურდა (მაგ. კომუნიზმი), მაგრამ პოსტ-მატერიალისტური ღირებულებების პრევალირება მნიშვნელოვნად ზრდის დემოკრატიის აღმოცენებისა და დამკვიდრების ალბათობას. ეკონომიკური კეთილდღეობა და ფიზიკური უსაფრთხოება ხელს უწყობს პლურალიზმის და კერძოდ დემოკრატიის განვითარებას, ორაზროვნების ატანას და კულტურულ ცვლილებას.

პოსტ-მატერიალისტური ღირებულებების პრევალირება, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ დემოკრატიასთან არის დაკავშირებული. ჭეშმარიტი დემოკრატია გულისხმობს ხალხის მიერ მმართველობას, რომლის დროსაც საჯარო პოლიტიკას მასების პრიორიტეტები განსაზღვრავენ. სწორედ ამით განსხვავდება „არჩევნებითი დემოკრატია“, რომელიც მრავალ ავტოკრატიული და ჰიბრიდული რეჟიმის ქვეყნებშიც არსებობს, „ლიბერალური“ დემოკრატიისაგან (Welzel & Inglehart, 2008). ავტორიტეტის პატივისცემის შემცირება, მონაწილეობისა და თვით-გამოხატვის გაზრდა მიუთითებს გადასვლაზე მხოლოდ არჩევნებში მონაწილეობიდან მასობრივი მონაწილეობის უფრო აქტიურ და კონკრეტულ საკითხებთან დაკავშირებულ ფორმებზე. გამოხატვის თავისუფლება და მონაწილეობა თავისთავად, და არა როგორც ეკონომიკური კეთილდღეობის მიღწევის საშუალება ხდება ღირებული. სამსახურისადმი ინტერესი ხელფასიდან და სამსახურის უსაფრთხოებიდან სამუშაოს შინაარსისადმი ინტერესისა და სამუშაოს მნიშვნელობისაკენ ინაცვლებს. ქვეყნებისთვის სადაც თვით-გამოხატვის ღირებულება მაღალია შემდეგი თვისებებია დამახასიათებელი: მონაწილეობითი მიდგომა საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ ცხოვრებისადმი; გენდერული თანასწორობა; უცხოელებისადმი, ჰომოსექსუალებისა და ზოგადად სხვა ჯგუფის წარმომადგენელთა მიმართ ტო-

ლერანტობა, ადამიანებისადმი ნდობის მაღალი დონე. თვით-გამონახტვის ღირებულებასთან ერთად, დემოკრატიის ეფექტურობის პირობას ასევე მოქმედების რესურსების სიმრავლე წარმოადგენს, რაც გულისხმობს როგორც ეკონომიკურ რესურსებს, ასევე განათლებას და კარგად ორგანიზებულ მასებს. მასებში დემოკრატიის მოთხოვნის მოტივაცია პოლიტიკურ ელიტას აიძულებს მოიქცეს დემოკრატიულად. ინგლეჰარტის მიხედვით (Inglehart, 1997) მრავალწლიანი კვლევების მონაცემები თვით-გამონახტვის ღირებულების დემოკრატიასთან მიზეზობრივი კავშირის არსებობაზე მიუთითებენ – იგი ხელს უწყობს დემოკრატიის დამკვიდრებას და არა პირიქით, დემოკრატია არ განაპირობებს ამ ღირებულების მნიშვნელობის ზრდას. „მსოფლიოს ღირებულებების გამოკითხვის“ მრავალი წლების მონაცემების ანალიზი მიუთითებს, რომ თვით-გამონახტვის ღირებულების აღმოცენება ხდებოდა თაობათა შორის ღირებულებათა ცვლის პროცესში და ამას ადგილი თვით რეპრესიული პოლიტიკური რეჟიმის პირობებშიც კი ქონდა (მაგ. კომუნისტურ გერმანიასა და ჩეხოსლოვაკიაში). მატერიალური შესაძლებლობების, კოგნიტური უნარების და სოციალური კავშირების ზრდა განაპირობებს თვით-გამონახტვის ღირებულებასთან დაკავშირებული მსოფლმხედველობის გავრცელების არეალის გაფართოებას. ამდენად, შეიძლება დავასვნათ, რომ თვით-გამონახტვის ღირებულება წარმოადგენს ინტერპერსონალური ნდობის, ტოლერანტობისა და პოლიტიკური აქტივიზმის სინთეზს და გადამწყვეტ როლს თამაშობს დემოკრატიის აღმოცენებასა და ფუნქციონირებაში.

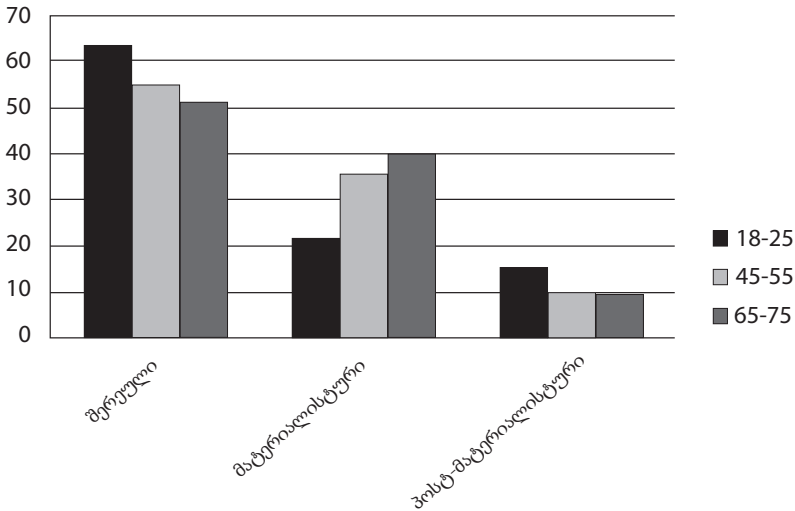
ღირებულებების ჩამოყალიბება ადრეული ბავშვობიდან იწყება და მოზრდილობის ასაკისათვის მთავრდება, თუმცა ცხოვრებისეული გამოცდილება სასიცოცხლო ციკლის მთელ მანძილზე ცვლის ღირებულებებს, მართალია ბევრად უფრო ნელა და ნაკლებად მკვეთრად, ვიდრე ამას მოზრდილობის მიღწევამდე აქვს ადგილი.

3.2.2. მატერიალისტური და პოსტ-მატერიალისტური ღირებულებები, მათთან დაკავშირებული ღირებულებები და პიროვნული თვისებები

მატერიალისტური და პოსტ-მატერიალისტური ღირებულებების გაზომვის სტანდარტული პროცედურის მიხედვით რესპონდენტებს მოეთხოვებოდათ ორჯერ გაეკეთებინათ არჩევანი და შეერჩიათ ოთხიდან ორი მათთვის ყველაზე მნიშვნელოვანი ღირებულება. ამ ოთხიდან ორი – „ქვეყანაში წესრიგის დაცვა“ და „ფასების ზრდის შეჩერება“ მატერიალისტურ, ხოლო დანარჩენი ორი – „ადამიანებს ქონდეთ საშუალება ზეგავლენა მოახდინონ მთავრობის გადაწყვეტილებებზე“ და „სიტყვის თავისუფლება“, პოსტ-მატერიალისტურ ღირებულებებს წარმოადგენენ.

რესპონდენტების მიერ ყველაზე ხშირად შერჩეულ იქნა „ქვეყანაში წესრიგის დამყარება“, შემდეგ კი „სიტყვის თავისუფლება“, შესაბამისად, რესპონდენტთა ყველაზე დიდმა ნაწილმა უპირატესობა შერეულ ღირებულებებს მიანიჭა (56.7 პროცენტი) დიდმა ნაწილმა მატერიალისტური ღირებულებები შეარჩია (31.7 პროცენტი), საკმაოდ მცირეა იმ ადამიანთა წილი, ვინც უპირატესობა პოსტ-მატერიალისტურ ღირებულებებს მიანიჭა (11.6 პროცენტი).

შედგები თაობათა შორის არსებულ განსხვავებაზე მიუთითებენ (*Chi Square* 32.20; *df*.4; $p < .001$). შერეული და ასევე პოსტ-მატერიალისტური ღირებულებების მნიშვნელობა უფრო დიდია ახალგაზრდა, ხოლო მატერიალისტურის უფროსი ასაკის რესპონდენტებისთვის.

ნახ. 4

მატერიალისტური და პოსტ-მატერიალისტური ღირებულებები სხვადასვა თაობებში

3.2.3. დემოკრატია

მატერიალისტური და პოსტ-მატერიალისტურ ღირებულებებს ხშირად განიხილავენ დემოკრატიასთან მიმართებაში. ველცელისა და ინგლეჰარტის მიხედვით (Welzel & Inglehart, 2008), როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ ქვეყნებში, სადაც თვითგამოხატვის ანუ პოსტ-მატერიალისტური ღირებულება მაღალია, მაღალია დემოკრატიის მაჩვენებლები – მოსახლეობის პოლიტიკური აქტივიზმი, გენდერული თანასწორობა, სხვა ჯგუფების წარმომადგენლების მიმართ ტოლერანტობა, სხვებისადმი ნდობა.

კვლევამ უჩვენა, რომ სამივე თაობის წარმომადგენელთა უმეტესობისათვის დემოკრატია და მისი ძირითადი მახასიათებლები, როგორცაა მონაწილეობა, საკუთარი აზრის გამოხატვის შესაძლებლობა, კანონის წინაშე თანასწორობა მნიშვნე-

ნელოვან ღირებულებებს წარმოადგენენ. გამოკითხულთა 71.1 პროცენტი დემოკრატიას მმართველობის საუკეთესო ფორმად მიიჩნევს. საზოგადოებრივი და პოლიტიკური აქტიურობა სასურველად არის მიჩნეული. უმრავლესობა (53.0 პროცენტი) ფიქრობს, რომ საქართველოს წინაშე მდგარი პრობლემების გადაჭრა მხოლოდ მოქალაქეთა აქტიური მონაწილეობით არის შესაძლებელი. ასე ფიქრობენ უფრო მეტად უფროსი (59.7 პროცენტი), ვიდრე საშუალო (50.9 პროცენტი) და უმცროსი (50.7 პროცენტი) თაობის წარმომადგენლები (*Chi Square* 11.63; *df*:4; $p < .05$).

75.0 პროცენტს მიაჩნია, რომ ქვეყნის პრეზიდენტი უნდა უსმენდეს ხალხს და აკეთებდეს იმას, რასაც ხალხი მისგან მოითხოვს. გამოკითხულთა უფრო დიდი ნაწილი (45.4 პროცენტი) არ ეთანხმება იმ აზრს, რომ მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილების მიღებისას ხალხის მონაწილეობა აუცილებელია არ არის, თუ ამ გადაწყვეტილების მიღება რამოდენიმე სანდო და მცოდნე ლიდერის ხელშია.

მონაწილეობის მნიშვნელობის საყოველთაო აღიარებას ნაკლებად შეესატყვისება პოლიტიკისადმი ახალგაზრდების მცირე ინტერესი. ახალგაზრდა თაობის წარმომადგენელთა მხოლოდ ერთი მეოთხედი (25.1 პროცენტი) მიუთითებს პოლიტიკისადმი ინტერესის არსებობაზე. ინტერესი მატულობს ასაკთან ერთად. პოლიტიკა აინტერესებს საშუალო თაობის 39.4 და უფროსი თაობის 53.9 პროცენტს. იგივე კანონზომიერება არის ასახული ტელევიზიით ახალი ამბების თვალყურის დევნაში (ახალ ამბებს უყურებს ახალგაზრდების 31.1 პროცენტი, საშუალო თაობის წარმომადგენელთა 54.2 პროცენტი და უფროსი თაობის წარმომადგენელთა 71.9 პროცენტი) და მეგობრებთან პოლიტიკაზე საუბარში (მეგობრებთან პოლიტიკაზე ლაპარაკობს ახალგაზრდების 13.4 პროცენტრი, საშუალო თაობის წარმომადგენელთა 26.0 პროცენტი და უფროსი თაობის წარმომადგენელთა 29.4 პროცენტი).

სამივე თაობა თანხმდება, რომ აუცილებელია ადამიანს ჰქონდეს საკუთარი აზრის გამოხატვის შესაძლებლობა. 72.2 პროცენტი ეთანხმება მოსაზრებას, რომ დემოკრატია შეუძლებელია პოლიტიკური ოპოზიციის გარეშე. ასევე უმრავლესობა (48.5 პროცენტი) ფიქრობს, რომ ნებისმიერ ინდივიდსა და ორგანიზაციას უნდა ჰქონდეს უფლება მოაწყოს სახელმწიფოს ნებისმიერი ინიციატივის საწინააღმდეგო აქცია და რომ ყველას, მიუხედავად მრწამსისა უნდა ქონდეს საკუთარი აზრის გამოხატვის შესაძლებლობა (87.0 პროცენტი) და ისეთივე სამართლებრივი უფლებები, როგორც ყველა სხვას (87.4 პროცენტი).

კანონის წინაშე თანასწორობა უმრავლესობას (89.5 პროცენტი) დემოკრატიის აუცილებელ პირობად მიაჩნია, თუმცა ბევრი (48.8 პროცენტი) ფიქრობს, რომ ხელისუფლებამ ზოგჯერ შეიძლება კანონი დაარღვიოს იმისათვის, რომ დააკავოს კრიმინალი. უმრავლესობა ხაზს უსვავს ლიდერების პასუხისმგებლობისა და ანგარიშვალდებულების აუცილებლობას. 77.4 პროცენტი არ ეთანხმება მოსაზრებას, რომ მთავარია პოლიტიკოსმა სასურველ შედეგს მიაღწიოს და მნიშვნელობა არ აქვს, თუ რა საშუალებას გამოიყენებს ამისთვის.

საქართველოში არსებული მდგომარეობის შეფასება

ხელისუფლების მიერ ქვეყანაში დეკლარირებული დემოკრატიის შენების მიუხედავად საერთაშორისო რეიტინგების მიხედვით ბოლო ათწლეულში ქვეყანაში დემოკრატიის დონე კლებულობს.

ცხრილი 3

„ფრიდომ ჰაუსის“ ინდექსი 2002-2011 წლები: საქართველო

ინდექსი	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
საარჩევნო პროცესი	5.00	5.25	5.25	4.75	4.75	4.50	4.75	5.25	5.25	5.00
სამოქალაქო საზოგადოება	4.00	4.00	3.50	3.50	3.50	3.50	3.50	3.75	3.75	3.75
დამოუკიდებელი მედია	3.75	4.00	4.00	4.25	4.25	4.00	4.25	4.25	4.25	4.25
ცენტრალური დემოკრატიული მმართველობა	n/a	n/a	n/a	6.00	5.75	5.50	5.50	5.50	5.50	5.50
ადგილობრივი დემოკრატიული მმართველობა	n/a	n/a	n/a	6.00	5.75	5.50	5.5	5.50	5.50	5.50
საკანონმდებლო ჩარჩო და დამოუკიდებლობა	4.25	4.50	4.50	5.00	4.75	4.75	4.75	4.75	4.75	5.00
კორუფცია	5.50	5.75	6.00	5.75	5.50	5.00	5.00	5.00	5.00	4.75
დემოკრატიის მაჩვენებელი	4.58	4.83	4.83	4.96	4.86	4.68	4.79	4.93	4.93	4.86

შკალური ღირებულება:

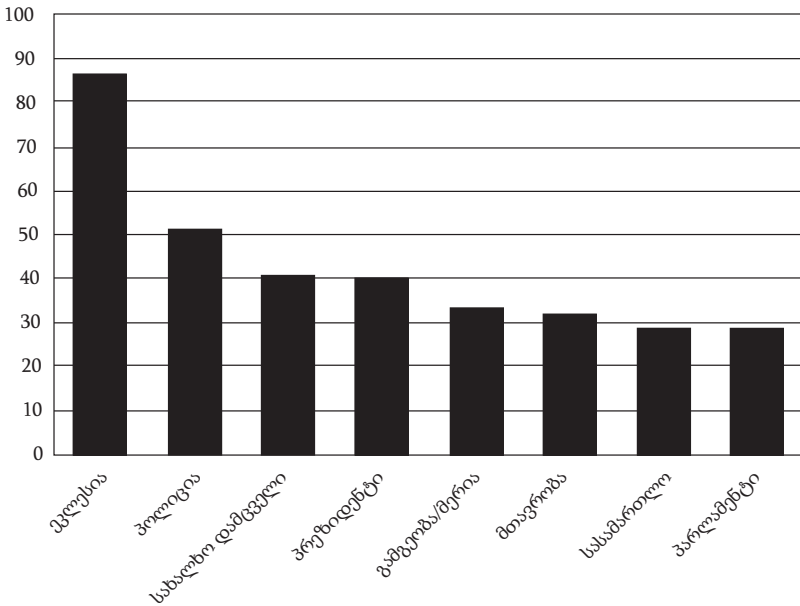
დემოკრატიის უმაღლესი დონე =1, უდაბლესი =7.

წყარო: Nations in Transit. Freedom House 2011

გამოკითხულთა ყველაზე დიდ ნაწილს (35.8 პროცენტი) მიაჩნია, რომ საქართველოში დემოკრატია არ არის, 31.1 პროცენტი მიიჩნევს, რომ არის, ხოლო 33.0 პროცენტს უჭირს შეფასების გაკეთება.

უმრავლესობა ასევე უარყოფითად აფასებს არსებულ მდგომარეობას დემოკრატიული ღირებულებების განხორციელებასთან მიმართებაში. უმრავლესობა (69.4 პროცენტი) თვლის, რომ მისნაირ ადამიანს არ შეუძლია მთავრობის გადაწყვეტილებებზე ზეგავლენის მოხდენა. ამასთან ასაკთან ერ-

თად იზრდება იმ ადამიანების წილი, ვინც ამ აზრს იზიარებს (64.9 პროცენტი პირველი, 69.0 პროცენტი მეორე და 76.3 პროცენტი მესამე ასაკობრივ ჯგუფში. *Chi Square* 17.13; *df*:4; *p*<.005). უმრავლესობას მიაჩნია, რომ საქართველოს ხელისუფლება თითქმის არ ითვალისწინებს ხალხის აზრს (48.6 პროცენტი) და რომ კანონის წინაშე საქართველოს მოქალაქეები არ არიან თანასწორი (57.2 პროცენტი). ასევე უმრავლესობის აზრით საქართველოში ადამიანის უფლებები არ არის დაცული (48.2 პროცენტი).

ნახ. 5
ნდობა ინსტიტუტების მიმართ

გამოკითხულთა ნახევარზე ნაკლები (47.9 პროცენტი) მიიჩნევს, რომ საქართველო განვითარების სწორ გზას ადგას, 19.7 პროცენტი ფიქრობს, რომ არ ადგას, ხოლო დიდ ნაწილს (32.4 პროცენტი) უჭირს შეფასების გაკეთება.

ნდობა ინსტიტუტების მიმართ დაბალია და ამასთან მიმართებაში თაობებს შორის განსხვავება არ აღინიშნება. ყველაზე დიდი ნდობით ეკლესია სარგებლობს (86.6 პროცენტი). სახელმწიფო ინსტიტუტებიდან ყველაზე დიდ ნდობას (51.5 პროცენტი) პოლიცია, ყველაზე ნაკლებს კი პარლამენტი (28.7 პროცენტი) იმსახურებს.

თანასწორობა და შემწყნარებლობა

თანასწორობა დემოკრატიის ქვაკუთხედს წარმოადგენს და მრავალ სფეროს – გენდერულ ურთიერთობებს, ეკონომიკას, ეთნიკურ, რელიგიურ და სექსუალურ უმცირესობებთან ურთიერთობას მოიცავს.

გენდერულ თანასწორობას, როგორც ოჯახში, ასევე საჯარო სივრცეში უფრო მეტი მომხრე ახალგაზრდა თაობაში ყავს. უფროსი თაობის წარმომადგენელთა უფრო დიდ ნაწილს მიაჩნია, რომ ოჯახში საბოლოო სიტყვა კაცს უნდა ეკუთვნოდეს (61.9 პროცენტი პირველ, 65.6 პროცენტი მეორე და 77.5 პროცენტი მესამე ასაკობრივ ჯგუფში, *Chi Square* 18.46; *df*:4; $p<.005$), ასევე უფროსი თაობა უფრო მეტად იზიარებს აზრს იმის შესახებ, რომ ქალმა ნაკლები დრო უნდა დაუთმოს სამსახურს, რომ უკეთ მოუაროს ოჯახს (40.5 პროცენტი პირველ, 44.7 პროცენტი მეორე და 68.2 პროცენტი მესამე ასაკობრივ ჯგუფში *Chi Square* 53.03; *df*:4; $p<.001$) და მოსაზრებას, რომ ყველასათვის უკეთესია, როდესაც კაცი მუშაობს, ქალი კი ოჯახს უვლის (42.3 პროცენტი პირველ, 53.67 პროცენტი მეორე და 74.0 პროცენტი მესამე ასაკობრივ ჯგუფში *Chi Square* 63.38; *df*:4; $p<.001$).

ახალგაზრდა თაობაში უფროს თაობაზე უფრო მცირეა მათი წილი, ვინც ფიქრობს, რომ სამუშაო ადგილების სიმცირის შემთხვევაში, სამსახურში აყვანისას კაცებს უნდა მიენიჭოთ უპირატესობა (29.1 პროცენტი პირველ, 34.1 პროცენტი მეორე და 44.7 პროცენტი მესამე ასაკობრივ ჯგუფში, *Chi Square* 19.35; *df*:6; $p<.005$), რომ უმაღლესი განათლება ბიჭისათვის უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე გოგოსათვის (16.9 პროცენ-

ტი პირველ, 22.7 პროცენტი მეორე და 31.2 პროცენტი მესამე ასაკობრივ ჯგუფში *Chi Square* 17.76; *df*:2; *p*<.001).

თაობები ერთნაირად იზიარებენ (გამოკითხულთა 86.1 პროცენტი) მოსაზრებას, რომ ქალებმა აქტიური მონაწილეობა უნდა მიიღონ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. ასევე ყველა თაობა (გამოკითხულთა 73.4 პროცენტი) თანხმდება, რომ თუ ოჯახს ერთი შვილი უნდა ყავდეს, უმჯობესია ეს ვაჟი იყოს.

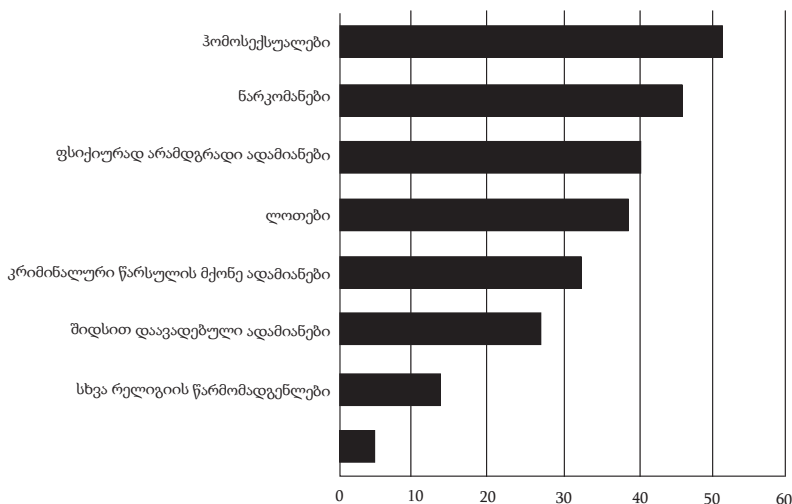
გენდერულ თანასწორობასთან მიმართებაში საქართველოში არსებულ სიტუაციას ახალგაზრდა თაობა უფრო კრიტიკულად აფასებს. მას უფროს თაობაზე მნიშვნელოვნად უფრო ნაკლებად მიაჩნია, რომ ქალები და კაცები საქართველოში თანასწორნი არიან (39.8 პროცენტი პირველ, 48.6 პროცენტი მეორე და 47.0 პროცენტი მესამე ასაკობრივ ჯგუფში, *Chi Square* 19.35; *df*:6; *p*<.005), თუმცა უფროსი თაობის წარმომადგენლებს ახალგაზრდებზე უფრო მეტად სწამთ, რომ კაცებს სამუშაოს შოვნის მეტი შესაძლებლობა აქვთ, რადგან ფიქრობენ, რომ მაღალანაზღაურებადი სამუშაოს შოვნა ერთნაირი ცოდნისა და უნარების შემთხვევაშიც კი კაცისათვის უფრო ადვილია (38.2 პროცენტი პირველ, 35.7 პროცენტი მეორე და 48.5 პროცენტი მესამე ასაკობრივ ჯგუფში, *Chi Square* 25.81; *df*:4; *p*<.001).

ეკონომიკური თანასწორობის იდეა ახალგაზრდებისათვის უფრო ნაკლებ მომხიბლავი ჩანს. ასაკთან ერთად მატულობს იმათი წილი, ვისაც უფრო მართებულად მიაჩნია, რომ ყველას მეტ-ნაკლებად ერთნაირი შემოსავალი ჰქონდეს, ვიდრე არსებობდნენ მდიდრები და ღარიბები (ახალგაზრდების 62.9 პროცენტი, საშუალო თაობის წარმომადგენელთა 70.1 პროცენტი და უფროსი თაობის რესპონდენტების 72.3 პროცენტი *Chi Square* 15.07; *df*:4; *p*<.005).

ახალგაზრდა თაობა უფრო მეტ შემწყნარებლობას ამჟღავნებს სხვა ჯგუფების წარმომადგენელთა მიმართ. ეს ეხება ეთნიკურ და სექსუალურ უმცირესობებს, ნარკომანებს, კრიმინალებს და ა.შ., მაგრამ არ ეხება სხვა რელიგიის წარმომადგენ-

ლებს, რომელთა მიმართაც ახალგაზრდობა ნაკლებად იჩენს შემწყნარებლობას.

უფროსი თაობის წარმომადგენლები უფრო მეტად ემხრობიან მოსაზრებას იმის შესახებ, რომ სამუშაოს ნაკლებობის შემთხვევაში სამსახურში მიღებისას უპირატესობა ეთნიკურ ქართველებს უნდა მიენიჭოთ (47.2 პროცენტი პირველ, 55.6 პროცენტი მეორე და 61.4 პროცენტი მესამე ასაკობრივ ჯგუფში, *Chi Square* 16.64; *df*:4; *p*<.005).

ნახ. 6

სხვა ჯგუფების წარმომადგენლების მეზობლად ყოფნის არასასურველობა

უფროს თაობებზე უფრო მეტად ახალგაზრდები მიიჩნევენ რომ ჰომოსექსუალ ქალებსა და კაცებს უნდა ქონდეთ უფლება ისე იცხოვრონ, როგორც ეს მათ სურთ (14.4 პროცენტი პირველ, 8.1 პროცენტი მეორე და 7.2 პროცენტი მესამე ასაკობრივ ჯგუფში, *Chi Square* 35.56; *df*:4; *p*<.001).

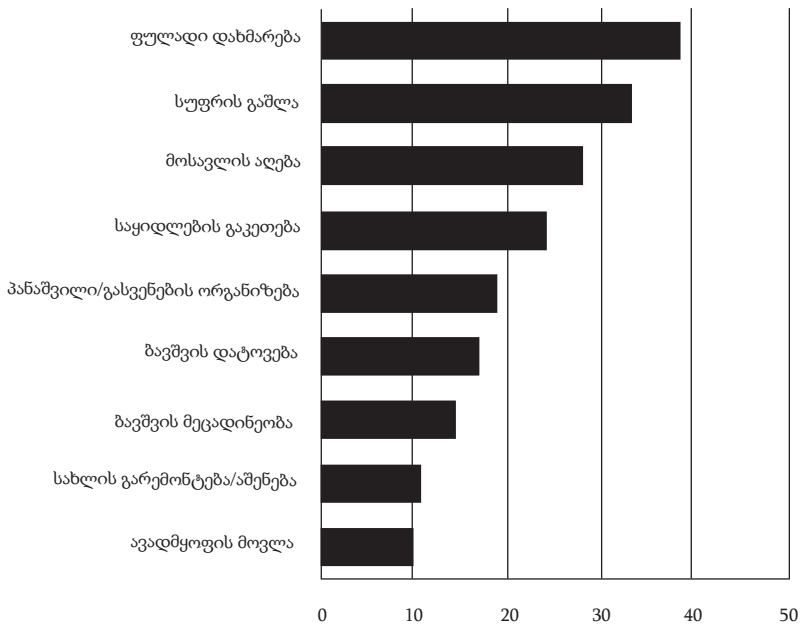
აღსანიშნავია, რომ პასუხად კითხვაზე, „რამდენად სასურველად მიგაჩნიათ ქვემოთ ჩამოთვლილი ჯგუფების თქვენს მეზობლად ყოფნა“, ძალზე არასასურველად რესპონდენტთა

ყველაზე დიდმა ნაწილმა ჰომოსექსუალები, შემდეგ კი ნარკომანები და ფსიქიურად არამდგრადი ადამიანები შეაფასა. ამასთან შეუწყნარებლობა მატულობს ასაკთან ერთად ყველას მიმართ, გარდა ფსიქიკურად არამდგრადი პირებისა.

რწმენა მილწევის შესაძლებლობაში და სოციალური აქტიობა

დემოკრატიაში პიროვნებას უნდა მისცეს სოციალური და პოლიტიკური აქტიობის და საკუთარ უნარებზე, ძალისხმევა-სა და ცოდნაზე დაყრდნობით მილწევის შესაძლებლობას გამოკითხულთა უმრავლესობას (81.9 პროცენტი) სჯერა, რომ თავდადებულ შრომას საბოლოოდ აუცილებლად მოაქვს წარმატება და რომ ის, თუ რას მიაღწევს ადამიანი ცხოვრებაში უფრო მასზეა დამოკიდებული, ვიდრე სხვებზე და ვითარებაზე (71.7 პროცენტი). ამ უკანასკნელის შემთხვევაში აღინიშნება თაობებს შორის განსხვავება (*Chi Square* 15.20; *df*:2; *p*<.005). მოსაზრებას საშუალო ასაკის (65.2 პროცენტი) და უფროსი ასაკის (74.5 პროცენტი) რესპონდენტებთან შედარებით ახალგაზრდების უფრო დიდი წილი (77.1 პროცენტი) იზიარებს. მაგრამ საპირისპიროა წარმატებისათვის განათლების მნიშვნელობის შეფასება. მას მნიშვნელოვნად მიიჩნევს პირველი ასაკობრივი ჯგუფის 59.3, მეორე ასაკობრივი ჯგუფის 73.0 და მესამე ასაკობრივი ჯგუფის 77.9 პროცენტი.

ძალზე დაბალია მოსახლეობის აქტიურობის დონე საჯარო სფეროში. გამოკითხულთა მხოლოდ 3.4 პროცენტმა აღნიშნა, რომ არის ნებაყოფლობითი გაერთიანების წევრი. უკეთესი მდგომარეობაა სოციალურ აქტიურობასთან დაკავშირებით. გამოკითხულთა 75.6 პროცენტმა აღნიშნა, რომ ბოლო სამი თვის განმავლობაში დახმარება გაუწია ახლობელს. 25.0 პროცენტმა ეს ერთხელ, 19.1 პროცენტმა ორჯერ, 13.0 პროცენტმა სამჯერ, ხოლო 18.5 პროცენტმა ოთხიდან ცხრა შემთხვევამდე გააკეთა. ყველაზე ხშირად ეს იყო ფულადი დახმარება (38.3 პროცენტი), დახმარება სუფრის გაშლაში (33.0 პროცენტი) და მოსავლის აღებაში (28.0 პროცენტი).

ნახ.7
გაწეული დახმარება

გასაკვირი არ არის, რომ ახალგაზრდები უფროსებზე უფრო სოციალურად აქტიურები არიან ყველა სფეროში გარდა სიკვდილთან დაკავშირებული რიტუალებისა (პანაშვიდი, გასვენება, წლისთავი ან ორმოცი). ახალგაზრდები უფრო ხშირად დადიან კაფესა და რესტორანში, დაბადების დღეებზე, სხვადასვა წვეულებებზე, კონცერტებზე, სპორტულ ღონისძიებებზე, კინოსა და თეატრში. უფროსი თაობა უფრო მეტად ესწრება პანაშვიდებსა და გასვენებებს, ხოლო საშუალო თაობა ქორწილებსა და ნათლობებს.

ცხრილი 4

სხვადასხვა თაობის ადამიანთა სოციალური აქტიობა

		18-24 წელი	40-50 წელი	60-70 წელი	სულ	განსხვავება <i>Chi-Square;</i> <i>df; p<.</i>
1	პანაშვიდი/გასვენება/ ორმოცი/წლისთავზე დასწრება	44.8	66.0	64.0	58.1	41.0;2; .001
2	დაბადების დღეზე დასწრება	73.6	58.3	33.0	57.3	1.03;2; .001
3	კაფეში/რესტორანი წასვლა	67.8	36.6	11.2	41.3	2.06;2; .001
4	ქორწილზე დასწრება	29.4	30.0	19.2	27.1	11.09;2; .005
5	წვეულებაზე დასწრება	27.5	25.0	16.1	23.7	11.7;2; .005
6	კონცერტზე დასწრება	19.7	9.0	5.7	11.9	34.02;2; .001
7	სპორტულ ლონისძიებაზე დასწრება	17.7	8.5	5.0	10.8	29.62;2; .001
8	ნათლობაზე დასწრება	12.0	12.3	3.8	10.1	14.96;2; .005
9	კინოში წასვლა	16.9	4.2	4.6	8.7	46.9;2; .001
10	თეატრში წასვლა	13.6	6.1	5.4	8.6	18.6;2; .001
11	მუზეუმში/გამოფენაზე წასვლა	10.1	8.3	5.7	8.3	არ არის მნიშ- ვნელოვანი.

3.2.2. ნდობა და პატიოსნება

საზოგადოების ეფექტური ფუნქციონირება დიდწილად არის დამოკიდებული საზოგადოების წევრთა ურთიერთნდობასა და სოლიდარობაზე. სხვა ადამიანებისადმი ზოგად ნდობას დემოკრატიის და საზოგადოებრივი აქტიობის ერთერთ პირობად მიიჩნევენ. ნდობას განსაზღვრავენ, როგორც გენერალიზებულ მოლოდინს იმის თაობაზე, რომ სხვა ადამიანები

ზოგადად სანდო და პატიოსნები არიან (Jones., Couch., & Scott, 1997).

ნდობა სხვების მიმართ ძალზე დაბალია სამივე თაობის წარმომადგენლებთან. გამოკითხულთა მხოლოდ 20.6 პროცენტს მიაჩნია, რომ უმრავლესობა ნდობას იმსახურებს, დანარჩენი 79.4 პროცენტი ემხრობა მოსაზრებას, რომ სხვებთან ურთიერთობისას ადამიანს უფრო მეტი სიფრთხილე მართებს.

არამართებული ქმედებების მიმართ ახალგაზრდები უფრო მეტ შემწყნარებლობას ამჟღავნებენ, ვიდრე უფროსი თაობის ადამიანები. ერთადერთ გამონაკლის აბორტის გაკეთება წარმოადგენს – ახალგაზრდებს უფრო მცირე ნაწილს მიაჩნია ის გამართლებლად, რაც ახალგაზრდებზე რელიგიის უფრო დიდი ზეგავლენით უნდა იყოს გაპირობებული.

ყველაზე მიუღებლად ცოლის ცემაა მიჩნეული, მას გამოკითხულთა მხოლოდ 0.5 პროცენტი ამართლებს, შემდეგ ბავშვის ცემა და ჰომოსექსუალიზმი.

ცხრილი 5

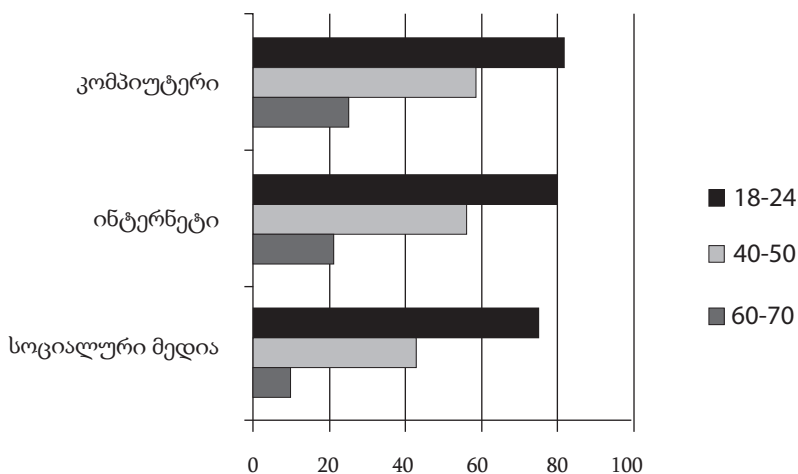
არამართებულ ქცევათა რანჟირება

რანგი	ქმედება	18-24 წელი	40-50 წელი	60-70 წელი	სულ	განსხვავება
		N=369	N=424	N=261	N=1054	Chi-Square; df; .<
1	ცოლის ცემა	0.5	0.5	0.4	0.5	არ არის მნიშვნელოვანი
2	ბავშვის ცემა	4.7	1.2	1.5	2.6	არ არის მნიშვნელოვანი
3	ჰომოსექსუალიზმი	6.8	1.9	1.2	3.5	39.19;8;<.001
4	„პლანის“ მოწევა	7.6	3.6	1.6	4.5	45.56;8;<.001

5	პროსტიტუცია	8.9	2.4	1.9	4.6	43.53;8;<.001
6	გათხოვილ ქალს ქონდეს სექსუალური ურთიერთობა	6.7	5.5	1.9	5.0	21.31;8;<.05
7	აბორტი	3.0	6.4	6.2	5.2	18.48;8;<.05
8	ქუჩაში მოძრაობის წესების დარღვევა	11.7	4.7	1.9	6.5	44.17;8;<.001
9	მოპარული ნივთის ყიდვა	55.0	3.8	2.3	7.2	82.84;8;<.001
10	ქუჩაში უადგილო ადგილას გადასვლა	14.6	6.6	5.0	9.0	37.02;8;<.001
11	ტრანსპორტში უფასოდ მგზავრობა	16.3	8.4	4.2	10.1	50.48;8;<.001
12	საკუთარი ინტერესების მისაღწევად ტყუილის თქმა	18.1	9.5	5.8	11.5	48.3;8;<.001
13	ცოლიან კაცს ჰქონდეს სექსუალური ურთიერთობა	18.1	10.9	6.5	12.3	27.62;8;<.001
14	მეგობრის წინააღმდეგ ჩვენების მიცემა, თუ ეს სიმართლის დადგენას ემსახურება	15.9	16.7	21.3	17.5	არ არის მნიშვნელოვანი
15	გამოცდაზე გადაწერა	33.0	18.0	20.0	22.8	52.62;8;<.001
16	განქორწინება	32.2	21.3	20.8	25.0	35.04;8;<.001
17	ტყუილის თქმა, თუ ეს თქვენს მეგობარს სჭირდება	41.3	24.9	19.8	29.3	52.66;8;<.001

3.2.3. განათლება, ეკონომიკური მდგომარეობა და სამუშაოთი კმაყოფილება

განათლება და კარგი ეკონომიკური მდგომარეობა სოციალური ცვლილებებისათვის საჭირო რესურს წარმოადგენს. გამოკითხულთა 75.1 პროცენტს აქვს საშუალოზე უფრო მაღალი განათლება. ასევე საკმაოდ დიდია კომპიუტერის მომხმარებელთა წილი. გამოკითხულთა ნახევარზე მეტი (58.4 პროცენტი) იყენებს კომპიუტერს, 55.5 ხმარობს ინტერნეტს, ხოლო 45.9 პროცენტი სოციალური ქსელის მომხმარებელია. კომპიუტერის, ინტერნეტისა და სოციალური ქსელების მოხმარება მკვეთრად კლებულობს ასაკთან ერთად, განსხვავება განსაკუთრებით დიდია მეორე და მესამე ასაკობრივ ჯგუფებს შორის.

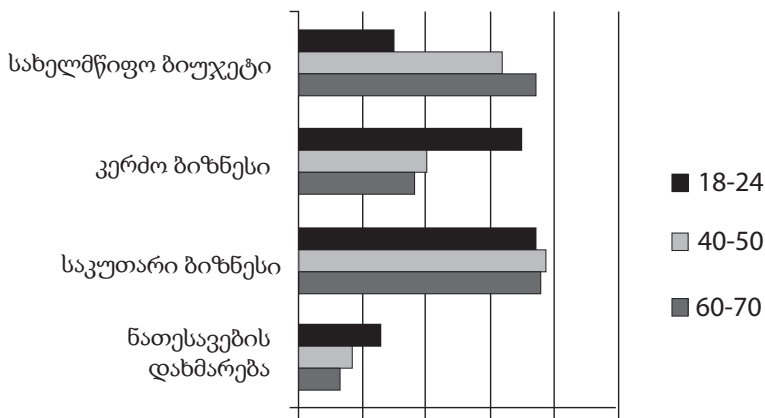
ნახ. 8
კომპიუტერის მომხმარებლები სხვადასხვა თაობებში

ეკონომიკური განვითარება ხელს უწყობს საზოგადოების მოდერნიზაციულიდან პოსტ-მოდერნიზაციულ ეტაპზე გადასვლას. მნიშვნელოვანია არა იმდენად რეალური, არამედ სუბიექტუ-

რი კეთილდღეობის აღქმა, რაც თავის მხრივ რასაკვირველია რეალობასთან არის დაკავშირებული, მაგრამ მთლიანად რეალობით არ განისაზღვრება. ახალგაზრდა თაობა უფრო დადებითად აფასებს საკუთარი ოჯახის ეკონომიკურ შესაძლებლობებს, ვიდრე ამას საშუალო ან უფროსი თაობის ადამიანები აკეთებენ. საკუთარი ოჯახის ეკონომიკური მდგომარეობის შეფასებისას რესპონდენტთა ყველაზე დიდმა ნაწილმა, საერთო ჯამში 34.4 პროცენტმა შეარჩია მტკიცება, რომლის მიხედვითაც მის ოჯახს აქვს საჭმლისა და ტანსაცმლის ფული, მაგრამ არ შეუძლია ხანგრძლივი მოხმარების საგნების ყიდვა. ეს მტკიცება ყველაზე ხშირად მეორე და მესამე ასაკობრივი ჯგუფის რესპონდენტების მიერ იყო შერჩეული, მაშინ როდესაც ახალგაზრდების ყველაზე დიდმა ნაწილმა შეარჩია მტკიცება, რომლის მიხედვითაც მათ ოჯახს შეუძლია ხანგრძლივი მოხმარების საგნების ყიდვა და დასასვენებლად წასვლა, მაგრამ უჭირს მართლაც ძვირადღირებული საგნების შეძენა (42.9 პროცენტი პირველ, 29.6 პროცენტი მეორე და 19.5 პროცენტი მესამე ასაკობრივ ჯგუფში, *Chi Square* 95.93; *df*:8; $p < .001$). ძნელი წარმოსადგენია, რომ ჯგუფებს შორის განსხვავება აღწერდეს ფაქტობრივად არსებულ განსხვავებას, უფრო მეტად სავარაუდოა, რომ განსხვავება არის შეფასებაში, რაც შეესატყვისება ახალგაზრდებში არსებულ უფრო ოპტიმისტურ განწყობას. ახალგაზრდების ასევე უფრო დიდ ნაწილს (36.3 პროცენტი) საშუალო (22.0 პროცენტი) და უფროსი (13.7 პროცენტი) თაობის ადამიანებთან შედარებით მიაჩნია, რომ ბოლო ერთი წლის განმავლობაში მათი ოჯახის ეკონომიკური მდგომარეობა გაუმჯობესდა (*Chi Square* 61.62; *df*:4; $p < .001$). სამივე თაობის შემთხვევაში საკმაოდ დიდია ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესების მოლოდინი თუმცა, ისევე ახალგაზრდების უფრო დიდი რაოდენობა ელის მის გაუმჯობესებას 1 წლის განმავლობაში (69.9 პროცენტი პირველ, 53.4 პროცენტი მეორე და 40.5 პროცენტი მესამე ასაკობრივ ჯგუფში, *Chi Square* 68.54; *df*:4; $p < .001$).

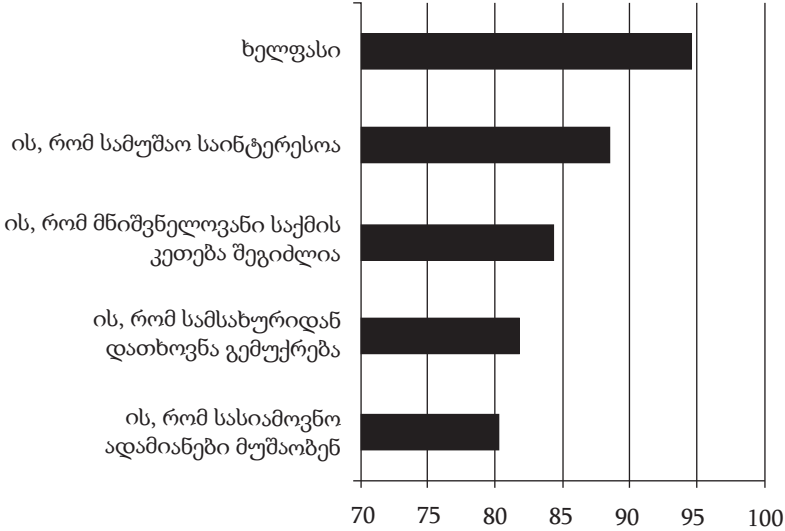
გამოკითხულთა თითქმის ნახევარმა (48.2 პროცენტი) მიუთითა, რომ ბოლო 3 თვის განმავლობაში არ ქონდა შემოსავალი. საშუალო თაობის წარმომადგენლები (64.3 პროცენტი) უფრო მეტად არიან ეკონომიურად აქტიური, ვიდრე ახალგაზრდა (38.4 პროცენტი) და უფროსი თაობის წარმომადგენლები (36.4 პროცენტი) (*Chi Square 73.03; df.2; p<.001*). ეკონომიკურ აქტიობაზე შესაბამისად მიუთითა ახალგაზრდა თაობის 38.4, საშუალო თაობის 64.1 და უფროსი თაობის წარმომადგენელთა 36.4 პროცენტმა. გამოკითხულთა ნახევარზე მეტის შემოსავალი საკუთარ ბიზნეს აქტიურობასთან არის დაკავშირებული, რაშიც საკუთარი წარმოების სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის რეალიზაცია იგულისხმება. ბევრად უფრო მეტი ახალგაზრდა არის დაკავებული კერძო ბიზნესში, უფროსი თაობის წარმომადგენლებთან შედარებით. ასაკთან ერთად მატულობს დამოკიდებულება სახელმწიფო წყაროებზე.

ნახ. 9
შემოსავლის წყაროები თაობების მიხედვით

თაობები ერთმანეთისაგან არ განსხვავდებიან სამუშაოს ასპექტების მნიშვნელობის შეფასების მიხედვით, უმრავლეს

სოხის მიერ მატერიალური ანაზრაურება სამუშაოს ყველაზე მნიშვნელოვან ასპექტად არის მიჩნეული.

ნახ. 10

სამუშაოს მნიშვნელოვანი ასპექტების შეფასება

ძირითადი შედეგები:

გამოკითხულთა ყველაზე დიდი ნაწილი შერეულ – ერთ მატერიალისტურ, უფრო ხშირად „ქვეყანაში წესრიგის დაცვა“ და ერთ პოსტ-მატერიალისტურ, უფრო ხშირად „სიტყვის თავისუფლება“-ს ანიჭებს უპირატესობას. შერეული და პოსტ-მატერიალისტური ღირებულებების წილი უფრო მაღალია ახალგაზრდა თაობაში.

დამოკიდებულება დემოკრატიისადმი, როგორც მმართველობის ფორმისადმი, ისევე როგორც მისი ისეთი კომპონენტებისადმი, როგორიცაა მონაწილეობა გადაწყვეტილებების მიღებაში, აზრის გამოხატვის შესაძლებლობა და კანონის წინაშე თანასწორობა საყოველთაოდ დადებითია.

ინტერესი პოლიტიკის მიმართ ყველაზე დაბალია ახალგაზრდებში და ის ასაკთან ერთად იზრდება.

გენდერული თანასწორობა და უმცირესობების მიმართ ტოლერანტობა უფრო მაღალია ახალგაზრდებთან. გამონაკლის წარმოადგენს დამოკიდებულება სხვა რელიგიის წარმომადგენელთა მიმართ, რასაც ყველაზე ნაკლებად ახალგაზრდები ამჟღავნებენ.

ნდობა სხვების მიმართ, ნებაყოფლობით ორგანიზაციებში გაწევრიანების დონე და გადაწყვეტილებებზე ზემოქმედების მოხდენის ღირებულება ძალზე დაბალია სამივე თაობაში.

განათლების დონე, რომელიც დემოკრატიის განვითარების რესურს წარმოადგენს საკმაოდ მაღალია. გამოკითხულთა შორის ნახევარზე მეტი სარგებლობს კომპიუტერთ და მათი წილი ყველაზე მეტი ახალგაზრდა თაობაშია.

ახალგაზრდები, სხვა თაობებთან შედარებით უფრო დადებითად აფასებენ საკუთარი ოჯახების ეკონომიკურ კეთილდღეობას და მეტ ეკონომიკურ ოპტიმიზმს იჩენენ.

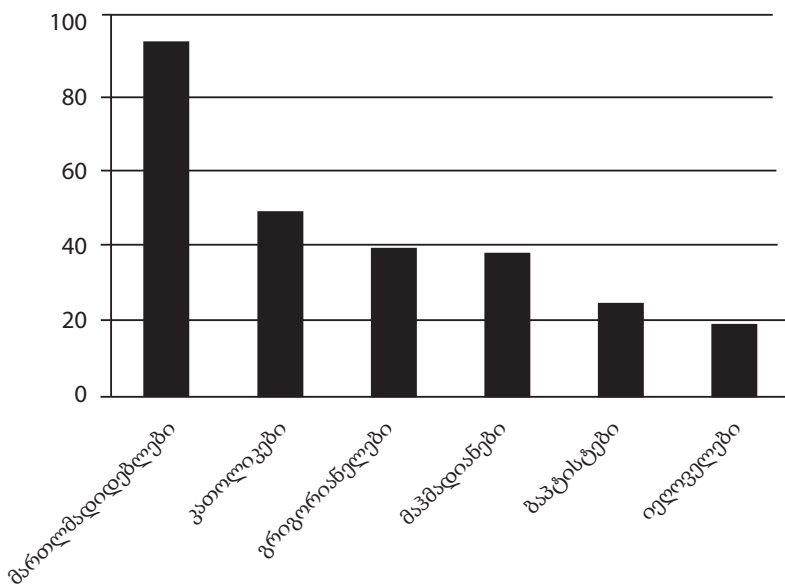
ახალგაზრდების შემოსავალი უფრო მეტად არის დამოკიდებული კერძო ბიზნესზე, ხოლო უფროსი თაობის სახელმწიფოზე.

3.3. რელიგია

გამოკითხულთა უმრავლესობა (93.4 პროცენტი) მართლმადიდებელია, 2.4 პროცენტი მაჰმადიანი, 1.7 პროცენტი კათოლიკე, 0.6 პროცენტი გრიგორიანელი, ამდენივეა იელოვას მოწმე, 0.3 პროცენტი სხვა აღმსარებლობას მიეკუთვნება, ხოლო 1.0 პროცენტი არ არის მორწმუნე.

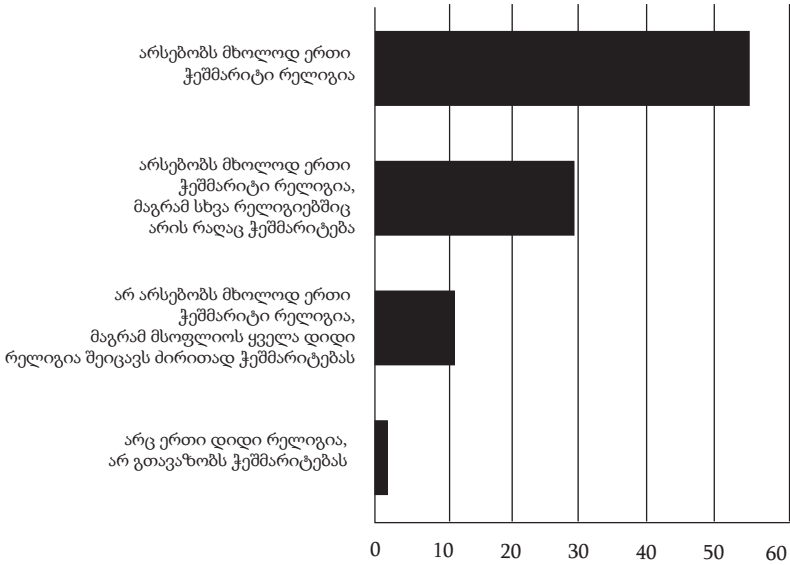
შემწყნარებლობა სხვა რელიგიების მიმართ დაბალია. გამოკითხულთა მხოლოდ 23.7 პროცენტს მიაჩნია, რომ სხვა რელიგიებს ან ეკლესიებს უნდა ჰქონდეთ საქართველოში ისეთივე უფლებები, როგორც ეს საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიას აქვს (21.4 პროცენტს პირველ, 20.8 პროცენტს მეორე

და 31.4 პროცენტს მესამე ასაკობრივ ჯგუფში, *Chi Square* 18.08; *df*:4; *p*<.001). სამივე თაობის რესპონდენტები მზად არიან უფრო მეტი უფლებები მიანიჭონ ძირითადი რელიგიების წარმომადგენლებს. იელოვას მოწმეებს ამ უფლებას გამოკითხულთა ყველაზე მცირე ნაწილი ანიჭებს.

ნახ. 11
რელიგიური რიტუალების შესრულების უფლების მინიჭება

სხვა აღმსარებლობების მიმართ ნაკლებ ტოლერანტული დამოკიდებულება გასაკვირი არ არის, იმის გათვალისწინებით, რომ უმრავლესობას (56.3 პროცენტი) მიაჩნია, რომ არსებობს მხოლოდ ერთი ჭეშმარიტი რელიგია. თაობები ამ მრწამსში ერთმანეთისგან არ განსხვავდებიან.

ნახ. 12

შეხედულება რელიგიის ჭეშმარიტების თაობაზე

გამოკითხვის შედეგები მიუთითებენ რელიგიის დიდ მნიშვნელობაზე, განსაკუთრებით ახალგაზრდა თაობაში. რესპონდენტთა უდიდესი ნაწილისათვის (65.9 პროცენტი) ქრისტიანობა უფრო მეტად წარმოადგენს თვით-იდენტიფიკაციის საფუძველს, ვიდრე საქართველოს მოქალაქეობა (34.1 პროცენტი).

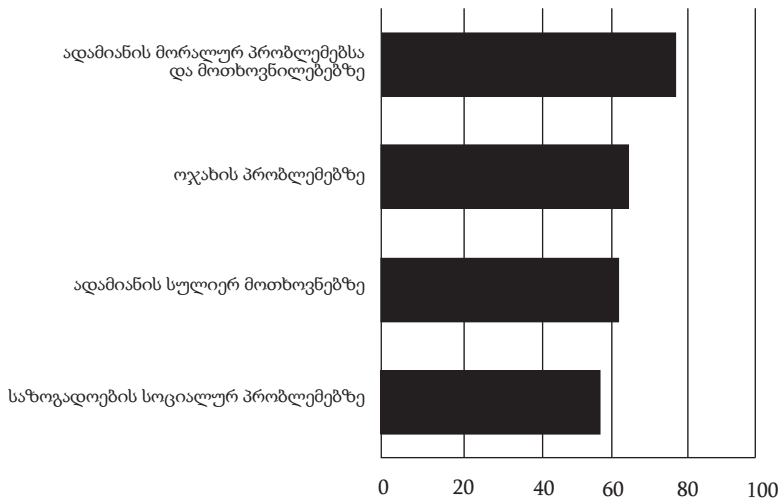
რელიგიის მნიშვნელობა კლებულობს ასაკთან ერთად. იგი ძალზე მნიშვნელოვანია ახალგაზრდა რესპონდენტთა 55.3 პროცენტის, საშუალო ასაკის რესპონდენტთა 44.8 პროცენტის და უფროსი ასაკის რესპონდენტთა 41.3 პროცენტისთვის ($Chi Square 24.09; df.6; p<.001$). თუმცა თაობებს შორის განსხვავება არ აღინიშნება ძირითადი რელიგიურ რიტუალების შესრულებაში. მათ გამოკითხულთა 37.0 პროცენტი ასრულებს. ახალგაზრდა თაობის უფრო დიდი ნაწილი (67.1 პროცენტი) საშუალო

ასაკის (53.2 პროცენტი) და უფროსი ასაკის (42.1 პროცენტი) წარმომადგენლებთან შედარებით ეკლესიაში დადის ხშირად – კვირაში რამდენჯერმე, ერთხელ ან თვეში ერთი-ორჯერ (*Chi Square* 63.98; *df*.10; $p<.001$). ახალგაზრდათა თითქმის ნახევარი (49.7 პროცენტი) საშუალო ასაკის წარმომადგენელთა 38.7 პროცენტი და ხანდაზმულთა 27.2 პროცენტი არის მრევლის წევრი (*Chi Square* 35.75; *df*.2; $p<.001$).

გამოკითხულთა უდიდეს ნაწილს სწამს ღმერთის (96.7 პროცენტი) და ცოდვის არსებობის (83.0 პროცენტი). თაობებს შორის განსხვავება აღინიშნება მრწამსში: სამოთხის არსებობაზე (პირველი ასაკობრივი ჯგუფის წარმომადგენელთა 74.2 პროცენტი, მეორე ასაკობრივი ჯგუფის 65.1 და მესამე ასაკობრივი ჯგუფის 50.0 პროცენტი, *Chi Square* 46.33; *df*.4; $p<.001$), ჯოჯოხეთის არსებობაზე (პირველი ასაკობრივი ჯგუფის წარმომადგენელთა 66.9 პროცენტი, მეორე ასაკობრივი ჯგუფის 58.3 და მესამე ასაკობრივი ჯგუფის 42.3 პროცენტი, *Chi Square* 48.12; *df*.4; $p<.001$), სიკვდილის შემდეგ სიცოცხლის არსებობაზე (პირველი ასაკობრივი ჯგუფის წარმომადგენელთა 61.2 პროცენტი, მეორე ასაკობრივი ჯგუფის 55.1 და მესამე ასაკობრივი ჯგუფის 43.3 პროცენტი, *Chi Square* 63.98; *df*.4; $p<.001$).

გამოკითხულთა უმრავლესობა (80.7 პროცენტი) რელიგიაში შვებასა და ძალას პოულობს. რელიგია შვებას ყველაზე მეტად საშუალო (83.5 პროცენტი), შემდეგ კი ახალგაზრდა (80.8 პროცენტი) და უფროსი თაობის (76.1 პროცენტი) წარმომადგენლებს ანიჭებს (*Chi Square* 9.12; *df*.4; $p<.001$).

უმრავლესობა მიიჩნევს, რომ საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია პასუხობს ადამიანის სულიერ მოთხოვნებს და აქვს პასუხი მორალურ, ოჯახისა და სოციალურ პრობლემებზე.

ნახ. 13

ეკლესიის მიერ პასუხის ქონა ადამიანის მოთხოვნებზე და პრობლემებზე

გამოკითხულთა უმეტესობა საერო და რელიგიური სფეროების ერთიანობის მომხრეა. თითქმის ნახევარს (49.4 პროცენტი) მიაჩნია, რომ პოლიტიკოსები, რომლებსაც ღმერთი არ სწამთ, არ უნდა იყვნენ არჩეული მაღალ სახელმწიფო თანამდებობაზე. ასევე გამოკითხულთა უმრავლესობა (53.1 პროცენტი) არ ეთანხმება მოსაზრებას, რომ რელიგიური ლიდერები არ უნდა ერეოდნენ ქვეყნის მართვის საკითხებში.

ძირითადი შედეგები:

რელიგია უფრო მნიშვნელოვანია ახალგაზრდა თაობისათვის. ის მათთვის უფრო ხშირად წარმოადგენს თვით-იდენტიფიკაციის საფუძველს.

რელიგია ახალგაზრდებისათვის უფრო მეტად არის სოციალური აქტიობის არეალი – უფრო მეტი ახალგაზრდა არის მრევლის წევრი.

ახალგაზრდები უფროსი თაობების წარმომადგენლებზე ნაკლებ ტოლერანტული არიან სხვა რელიგიების წარმომადგენელთა მიმართ.

3.4. სხვა ღირებულებების და კეთილდღეობის შეფასება

ყველაზე დიდ ღირებულებას რესპონდენტები ჯანმრთელობას, შემდეგ ოჯახსა და სახლს ანიჭებენ. ამ ღირებულებებისა და ფულის მნიშვნელობის შეფასებაში თაობები ერთმანეთისგან არ განსხვავდებიან, მაგრამ განსხვავდებიან სხვა ღირებულებების შეფასებაში. ახალგაზრდები უფროს თაობაზე უფრო მეტ მნიშვნელობას ანიჭებენ თავისუფალ დროს, მეგობრებს, რელიგიას, სამსახურს და განათლებას, უფროსი თაობა კი პოლიტიკასა და საზოგადოებრივ ცხოვრებას.

ცხრილი 6

თაობების მიერ ღირებულებების მნიშვნელობის რანჟირება

		18-24 წ.	40-50 წ.	60-70 წ.	სულ	განსხვავება
		N=370	N=424	N=262	N=1056	Chi-Square, df, p<.
1	ჯანმრთელობა	98.9	97.4	97.3	97.9	არ არის მნიშვნელოვანი
2	ოჯახი	98.4	96.9	95.5	97.1	არ არის მნიშვნელოვანი
3	სახლი/ბინა	92.1	94.6	93.9	93.6	არ არის მნიშვნელოვანი
4	განათლება	94.1	91.3	87.4	91.3	11.11;4;025

5	ფული	85.7	89.4	90.9	88.5	არ არის მნიშვნელოვანი
6	სამსახური	93.0	88.2	80.6	88.6	31.76;4;001
7	რელიგია	88.1	84.7	84.1	85.7	9.50;4;050
8	მეგობრები	96.2	83.0	73.8	85.3	65.50;4;001
9	თავისუფალი დრო	63.8	49.3	43.2	52.8	35.46;4;001
10	პოლიტიკა და საზოგადოებრივი ცხოვრება	20.9	34.2	37.1	30.3	28.82;4;001

გამოკითხულთა ნახევარი მიუთითებს, რომ ცხოვრებით არც კმაყოფილია და არც უკმაყოფილო. კმაყოფილების გრძნობა უფრო მაღალია ახალგაზრდებთან (43.8 პროცენტი), ვიდრე საშუალო (34.0 პროცენტი) და უფროსი თაობის (35.2 პროცენტი) წარმომადგენლებთან (*Chi Square* 12.33; *df*:4; $p<.05$). ახალგაზრდების ასევე უფრო დიდი ნაწილი (65.6 პროცენტი) მიიჩნევს თავს ბედნიერად. ასაკთან ერთად კი საკუთარი თავის ამგვარი შეფასება კლებულობს (56.1 პროცენტი საშუალო და 46.8 პროცენტი უფროსი თაობის ადამიანებთან, *Chi Square* 24.80; *df*:4; $p<.001$). ახალგაზრდები (66.9 პროცენტი) საშუალო (54.5 პროცენტი) და უფროსი თაობის (54.8 პროცენტი) ადამიანებთან შედარებით ასევე უფრო მეტად არიან დარწმუნებული საკუთარ თავში (*Chi Square* 18.02; *df*:4; $p<.005$) და ბევრად უფრო (75.2 პროცენტი პირველ, 53.6 პროცენტი მეორე და 45.9 პროცენტი მესამე ასაკობრივ ჯგუფში, *Chi-Square* 63.19; *df* 2; $p<.001$) ოპტიმისტურად არიან განწყობილი ცხოვრების მიმართ.

ძირითადი შედეგები:

ჯანმრთელობა, ოჯახი და სახლი საყოველთაო ღირებულებებს წარმოადგენენ.

ანალგაზრდებისათვის პრიორიტეტულია თავისუფალი დრო, მეგობრები, რელიგია, სამსახური და განათლება, უფროსი თაობისათვის კი პოლიტიკა და საზოგადოებრივი ცხოვრება.

ანალგაზრდა თაობა უფროს თაობებზე უფრო მეტად გამოხატავს ცხოვრებით კმაყოფილებას, საკუთარ თავში რწმენას, იგი უფრო ბედნიერია და უფრო ოპტიმისტურად არის განწყობილი.

4. დასკვნა

გამოკვლევის ძირითად მიზანს წარმოადგენდა თაობათა შორის ღირებულებებში განსხვავების დადგენა, მიღებული მონაცემების საფუძველზე ქვეყანაში დემოკრატიის განვითარების ძირითადი გამოწვევების იდენტიფიცირება.

შედეგები ცალსახად მიუთითებენ თაობათა შორის არსებულ განსხვავებაზე. გამოკითხვამ მოგვცა სამი თაობის ადამიანებში არსებული ღირებულების აღწერის და მათი ერთმანეთთან შედარების საშუალება. ეს სამი თაობა წარმოადგენს შვილების, მშობლებისა და ბებია-ბაბუების თაობას. ახალგაზრდა თაობა, 18-25 წლის ინდივიდები დაიბადნენ 1986-1993 წლებში და შეგნებული ცხოვრება დამოუკიდებელ საქართველოში გაატარეს, მათი მშობლები, 40-50 წლის ადამიანები, ისევე როგორც ბებიებისა და ბაბუების თაობა დაბადებულნი არიან II მსოფლიო ომის შემდგომ პერიოდში, მშობლები 1961-1971, ხოლო ბებია-ბაბუები კი 1941-1951 წლებში და ორივე თაობამ ზრდასრულ ასაკს კომუნისტური წყობის დროს მიაღწია. მათ შორის განსხვავება სასიცოცხლო გამოცდილებაშია. ეკონომიკის ნგრევის დაწყების პერიოდში მშობლების თაობა 20-30 წლის, ხოლო ბებია-ბაბუების 40-50 წლის იყო, შესაბამისად სავარაუდოა, რომ უფროს თაობას უფრო მეტად გაუჭირდებოდა ახალ პოლიტიკურ და ეკონომიკურ რეალობასთან მორგება და მათი ღირებულებები მიღებული გამოცდილების საფუძველზე ნაკლებად შეიცვლებოდნენ. ეს დაშვება დადასტურებულ იქნა გამოკვლევაში. თაობათა შორის განსხვავება უფრო ხშირად ხაზოვანია, იზრდება ან მცირდება ასაკთან ერთად. შესაბამისად, უკიდურესი შეფასებები ახალგაზრდა და უფროს თაობებში აღინიშნება. საშუალო და უფროსი თაობის მაჩვენებლები ხშირად უფრო ახლოსაა ერთმანეთთან, ვიდრე ახალგაზრდა თაობის მაჩვენებლებთან.

ღირებულებები ერთი და იგივე ზომით არ იცვლებიან. თაობებს შორის განსხვავება უფრო მეტად არის გამოკვეთილი ინდივიდუალიზმი/კოლექტივიზმის, ვიდრე მატერი-

ალიზმი/პოსტ-მატერიალიზმის შემთხვევაში. ღირებულებათა ცვლილება თან სდევს სოციო-ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ცვლილებებს. ტრანსფორმაცია ჯერაც მიმდინარეობს, ასე რომ მოსალოდნელია ღირებულებათა შემდგომი ცვლა. კოლექტივისტურ ორიენტაციას ახალგაზრდა თაობის წარმომადგენლები უფროსებზე ნაკლებ იზიარებენ. ახალგაზრდებში ასევე უფრო დიდია მათი წილი, ვინც შერეულ და პოსტ-მატერიალისტურ ღირებულებს იზიარებს. ღირებულებითი ორიენტაციები იცვლება სხვა, თეორიის მიხედვით მათთან დაკავშირებულ ღირებულებებთან ერთად. ასე მაგალითად, ახალგაზრდობის ინდივიდუალიზმისაკენ გადანაცვლებას თან ახლავს ოჯახის შეჭიდულობის და ტრადიციებისადმი ერთგულების მნიშვნელობის შემცირება, ხოლო მატერიალისტურიდან პოსტ-მატერიალისტურ ღირებულებებისაკენ გადანაცვლებას გენდერული თანასწორობისა და უმცირესობებისადმი ტოლერანტობის ზრდა.

მოსახლეობა დადებით დამოკიდებულებას გამოხატავს დემოკრატიის მიმართ. აშკარად გამოიკვეთა გამოხატვის თავისუფლების მნიშვნელობა. პოსტ-მატერიალისტური ღირებულებიდან სწორედ მას და არა „გადაწყვეტილებებზე ზეგავლენის ქონას“ მიენიჭა უპირატესობა. საპროტესტო მოძრაობებიც მეტყველებს სიტყვის თავისუფლების მნიშვნელობაზე. ქვეყანაში ხალხის სწრაფი მობილიზაციის მაგალითები სწორედ მედიის თავისუფლების შეზღუდვასთან არის დაკავშირებული (მაგ. აქცია რუსთავი 2-თან 2003 წელს). მონაწილეობის სიმცირე სერიოზულ დაბრკოლებას უქმნის დემოკრატიის განვითარებას. იგი დიდად არ ფასობს და ნაკლებად ხორციელდება. მონაწილეობას საქართველოში სპეციფიური ხასიათი აქვს. არ შეიძლება ითქვას, რომ მოსახლეობა მიმდინარე მოვლენების გულგრილი შემყურეა, დრო და დრო ის ერთვება საპროტესტო აქციებში, მაგრამ ზოგადი ტენდენცია გამოიხატება პასუხისმგებლობის გარკვეული პოლიტიკური ძალისადმი გადაცემაში და იმის ლოდინში, რომ მან შეასრულოს ხალხის დაკვეთა. ამას

გარკვეული პერიოდის შემდეგ მოყვება პოლარიზაცია ხელისუფლების მოწინააღმდეგეებსა, ლოზუნგით „გადადექი“ და მომხრეებს, რომელთა ლოზუნგია „დავაცადოთ“ შორის. მოსახლეობა არ აცნობიერებს, რომ არცერთი პოლიტიკური ელიტა არ არის დაინტერესებული ცვლილებებსა და ძალაუფლების ხალხთან განაწილებაში, ეს ხალხის მუდმივი ზრუნვის და მოქმედების შედეგი უნდა იყოს. დემოკრატიის ამგვარი გაგება ქვეყანაში ჯერ არ არის ფესვგამდგარი და საპარლამენტო არჩევნების წინ ისევ სახეზეა ძველი მოდელი – ახალი იმედების ახალ პოლიტიკურ ძალასთან დაკავშირება და იმის მოლოდინი რომ ახლა ის ააშენებს დემოკრატიას. მაგრამ გაჩნდა პრობლემურ საკითხებზე მიმართული, მართალია მცირე მასშტაბის აქციების პრეცედენტები – სტუდენტების პროტესტი უნივერსიტეტში ქართულენოვანი სახელმძღვანელოების სიმცირისა და სწავლის საფასურის თაობაზე, საშუალო თაობაში, სოლიდარობის აქცია – 60 თანამშრომლის მიერ სამსახურის დატოვება გამოცდების ეროვნული ცენტრის დირექტორის თანამდებობიდან განთავისუფლების პასუხად.

თაობებს შორის კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი განსხვავება აღინიშნა რელიგიასთან მიმართებაში. რელიგია გაცილებით უფრო მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ახალგაზრდა თაობაში. საშუალო და უფროსი თაობის წარმომადგენლები გაიზარდნენ და ჩამოყალიბდნენ ეპოქაში, რომელშიც რელიგია მიჩქმალული იყო, ხოლო სახელმწიფო ძლიერი. ნაწილობრივ შეიძლება დავეთანხმოთ მოსაზრებას, რომ რელიგიურობა ძირითადად წარსულზე რეაქციას წარმოადგენს (რატიანი, 2006), მაგრამ უნდა არსებობდეს სხვა, უფრო მნიშვნელოვანი მიზეზიც. საბჭოთა კავშირის დაშლამ ქაოსი და ეკონომიკური მდგომარეობის მწვავე გაუარესება, ღირებულებათა და მრწამსების მკვეთრი გადაფასების აუცილებლობა გამოიწვია. ასეთ ვითარებაში ჩვეულებრივ ხდება ძლიერი და კეთილგანწყობილი ავტორიტეტის ძიება. ასეთი აღმოჩნდა ეკლესია, რომლის ლეგიტიმიზაციის ხარისხიც მნიშვნელოვნად გაიზარდა დამოუკი-

დებელ საქართველოში. გასაკვირი არ უნდა იყოს, რომ ეკლესიის ზეგავლენა უფრო დიდი აღმოჩნდა იმ თაობაზე, რომელიც ამ დროს პიროვნული ზრდისა და ფორმირების პროცესში იყო. ვფიქრობთ ამით უნდა აიხსნას ახალგაზრდების უფროს თაობაზე ბევრად უფრო მეტად რელიგიურობა.

სხვა ქვეყნებში მსგავს კვლევებში მიღებული მონაცემების საპირისპიროდ დადასტურდა პოლიტიკისა და საზოგადოებრივი ცხოვრების მიმართ ყველაზე დიდი ინტერესი უფროსი თაობის წარმომადგენლებთან, რაც სხვა ქვეყნებში უფრო საშუალო ასაკის ადამიანებისათვის არის დამახასიათებელი. სხვადასხვა კულტურაში ჩატარებული კვლევების მონაცემების თანახმად რელიგიისადმი ინტერესი ყველაზე მეტად უფროს თაობაშია გამოკვეთილი, საქართველოში კი რელიგიას ყველაზე დიდ მნიშვნელობას ახალგაზრდები ანიჭებენ.

შეიძლება დავასკვნათ, რომ სახეზეა ღირებულების ცვლილების პროცესი ახალგაზრდებში, რაც გამოიხატება კოლექტივისტური ორიენტაციის შემცირებაში და ნაკლები ოდენობით პოსტ-მატერიალისტურ ღირებულებების ზრდაში. შეიძლება დავუშვათ, რომ ეს ცვლილება ასახავს პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სოციალურ ცვლილებებს. სხვებისადმი ნდობის დაბალი დონე, მოსახლეობაში ნაკლები მზაობა თავისთავზე აიღოს პასუხისმგებლობა ქვეყნის განვითარებაზე და ნებაყოფლობითი ორგანიზაციების საქმიანობაში მონაწილეობის სიმცირე დემოკრატიის განვითარების სერიოზულ გამოწვევას წარმოადგენს. ამავდროულად მოსახლეობაში განათლების დიდი რესურსის არსებობა, გლობალიზაცია, რომელიც ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის გაზრდისა და სოციალური მედიის მეშვეობით ახდენს ზემოქმედებას ადამიანებზე, ჩანს გარკვეული ოდენობით ახერხებს ეკონომიკური სიღუხჭირის ეფექტის კომპენსაციას და ხელს უწყობს დემოკრატიული ღირებულებების განმტკიცებას.

ქვეყნის დემოკრატიული განვითარებისათვის აუცილებელია მოზარდობის პერიოდში მონაწილეობის გამოცდილების

შეძენა. სკოლა თანმიმდევრულად უნდა ახორციელებდეს პოლიტიკას, რომელიც განაპირობებს მოსწავლის საზოგადოებისათვის სასარგებლო საქმიანობაში ჩართვას. სასწავლო პროგრამებში ყურადღება უნდა იქნეს გამახვილებული ზოგადად სხვების მიმართ ნდობის ამაღლებაზე.

ბიბლიოგრაფია

- ნოღია, გ. (2012). დემოკრატიზაციის კრიზისი საქართველოში. მშვიდობის, დემოკრატიის და განვითარების კავკასიური ინსტიტუტი.
- რატიანი, ს. (2006). რამდენიმე შენიშვნა ქართველების რელიგიურობასა და ტრადიციულობის შესახებ. წიგნში: ქართული საზოგადოებრივი ღირებულებები. ღია საზოგადოება – საქართველო. გვ. 39-46.
- Braithwaite, V.A., Scott, W.A. (1991). Values. In J.P.Robinson., P.R.Shaver., L.S.Wrightsmann, Eds.). *Measures of Personality and Social Psychological Attitudes*. San Diego: Academic Press. p.661-745
- Freedom in the World (2011). www.freedomhouse.org
- Heine, S.J. (2010). Cultural psychology. In R.F.Baumeister & E.J.Finkel. *Advanced Social Psychology: The State of the Science*. Oxford: University Press. 655 – 696.
- Hofstede, G. (1980). *Culture's Consequences*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Inglehart, R. (1977). *The Silent Revolution*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1977.
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization: Cultural, economic and political change in 43 societies*. Princeton University Press. Princeton. N.J.

- Jones, W., Couch, L., & Scott, S., (1997). Trust and Betrayal. In R.Hogan., J.Johnson., & St.Briggs.(Eds.). *Handbook of Personality Psychology*. San Diego: Academic Press. P.465-485.
- Markus, H., & Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98, 224-253.
- Oyserman, D., Coon, H.M., & Kemmmelmeier, M. (2002). Rethinking individualism and collectivism: Evaluation of theoretical assumptions and meta-analyses. *Psychological Bulletin*, 128, 2-72.
- Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. N.Y.: Free Press.
- Schwartz, S. H. & Bilsky, W. (1987). Toward a Universal Psychological Structure of Human Values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53: 550-562.
- Sumbadze, N., & Tarkhan-Mouravi, G. (2004). *Political Change and Public Opinion in Georgia: 2002-2003*. IPS, Tbilisi. (In Georgian and English).
- Sumbadze, N. (2006). *Georgia Public Opinion Barometer 2006*. Tbilisi. IPS. (In English and Georgian).
- Sumbadze, N. (2009). *Georgia Before and after the August War. Report on the survey of population: Barometer 2007 and 2008*. Tbilisi.2008. Institute for Policy Studies (In Georgian and English).
- Sumbadze, N. (2009a). *Participation in Public Life: Desired and Achieved. Report on the Survey of Population: Barometer 2009*. Tbilisi. IPS. (In English and Georgian).
- Triandis, H.C., Cusker, CH., and Hui, C.H. (1990). Multimethod probes of individualism and collectivism. *Journal of Personality and Social psychology*, vol.59, No.5, 1006-1020

- Triandis, H.C. (1990). Cross-cultural studies of individualism and collectivism. In J.Berman (ED.), *Nebraska symposium on motivation*. Lincoln: University of Nebraska Press.
- Triandis, H.C., Bontempo, R., Betancourt, H., Bond, M., Leung, K., Brenes, A., Georgas, J., Hui, C.H., Marin, G., Setiadi, B., Sinha, J.B.P., Verma, J., Spangenberg, J., Touzard, H., & Montmollin, G. (1986). The measurement of etic aspects of individualism and collectivism across cultures. *Australian Journal of Psychology*, 38, 257-267
- Triandis, H.C., Leung, K., Villareal, M., and Clack, F.I. (1985). Allocentric v idiocentric tendencies: convergent and discriminant validation. *Journal of Research in Personality*, 19, 395-415.
- Welzel, Ch., and Inglehart, R. (2008). The role of ordinary people in democratization. *Journal of Democracy*. Vol.19. 126-140.

EXECUTIVE SUMMARY

Individual values are defined principally by historical time, life-cycle, culture and personality. Drastic changes in the social, political and economic environment usually challenge existing values and cause them to change. The events of the past two decades in Georgia have drastically changed both the political and economic environments. Social transformation usually initiates a process of value change and if this indeed was the case it should be reflected in the values of the young, the generation which was brought up in the changed environment.

Values generally refer to “what is desirable, deeply engrained standards that determine future directions and justify past actions” (Braithwaite & Scott, 1991, p.661). The study of values of distinct generations is important in itself, as contributes to our knowledge about the motivational forces of different generations in a specific society and historical period. It also contributes to our understanding of the similarities and differences between generations and provides insights on the possible trajectory of the development of society (Inglehart, 1997). For Georgia this is especially important for identifying the challenges faced by the country’s development as a democracy.

Two value orientations, *Individualism – Collectivism* and *Materialistic –Post-Materialistic* have been selected for the study along with other values associated with them. A number of other, stand-alone values that apply to issues such as health, education and religion have also been assessed. Factors linked with values such as generalized trust, optimism, economic well-being, life satisfaction, self-esteem and others have also been included in the study.

The method used for this value study was a nationwide survey using questionnaires, with 1058 total respondents. It was carried out from November 21, 2011 to December, 19, 2011 in all the regions of the country and targeting three generations aged 18-24, 40-50 and 60 – 70.

Individualism-Collectivism

Individualism – Collectivism is one of the most important value orientations, describing both society and an individual. Individualistic culture assumes an abundance of individuals whose self-concept is that of a relatively stable, individual, personality features, less dependent on others, while the self-concept of people in Collectivistic culture is determined more by their roles and belonging to the group.

- The study showed intergenerational differences. A tendency towards collectivistic orientation increases with the age, but is not accompanied by a decrease of Individualistic orientation. Older adults have higher scores on one of the two Individualistic sub-scales, namely on self-reliance, which could be attributed to the joint effect of age and culture – in Georgia independence from the family is gained at an older age than in the West. It can also be the effect of the process of social transition in the shift from Collectivism to Individualism.
- Differences are obvious in other values associated with the Individualism-Collectivism orientation. Favoring traditionalism, family coherence and bringing children up to be obedient are all much more valued by older adults, while younger generations value independence and determination more.

Materialistic and Post-Materialistic values

According to the Modernization theory, on which is based to a great extent the concept of the Materialistic and Post-Materialistic value orientation (Inglehart, 1997), modernization tends to increase economic efficiency, the development of economics, bureaucracy and science. Post-Modernization, although not negating these values, prioritizes self-expression, freedom of choice and individual well-being.

- The majority of respondents adhere to the mixed values, selecting most often one Materialistic: “Maintaining order in nation “ and one Post-Materialistic value, “Protecting freedom

of speech”. Share of mixed and Post-Materialistic values is higher among younger generation.

- Attitudes towards democracy as a form of governance and to its components, i.e. participation in decision making, the possibility of expressing one’s own position and being equal before the law are universally adhered to.
- Gender equality and tolerance towards minorities is higher among youth. The only exception is their attitude towards other religions. Where it is the lowest.
- Generalized trust, membership in voluntary organizations and the value of exerting influence on decisions, which are considered as preconditions of democracy are very low in all generations.
- Education, which is a key resource for democratic development, is rather high. Half of those surveyed are computer users, especially among the youth.
- Young people estimate the economic condition of their families more favorably than older ones and show more economic optimism. The income of youth depends more on private enterprise while that of older adults on the state sector.

Religion

The importance of religion drastically increased after the dissolution of the Soviet Union.

- Religion is more important for the younger generations and young people more than older adults base their identity on religion.
- Religion offers a chance for social activities more for young respondents than for the older adults and more youth make up congregations.
- Compared to older adults, young people demonstrate less tolerance towards other denominations

Other values

- Health, family and home comprise core values.
- Young people value leisure, friends, religion, work and education, more than older adults who more than young people value politics and public life.
- Compared to older adults, young people express higher life satisfaction, reveal more self-confidence and happiness, and have a more optimistic outlook.

Results unequivocally demonstrated intergenerational differences although to a different extent for most values studied. The difference most often was of a linear character – estimations increase or decrease from generation to generation, so that extreme estimations can be found among the young and the old. In regard to many values, the positions of persons in middle and older adulthood are closer to each other, than to opinions of youth.

The change in values follows the changes in the economic and political situation in a country. Transformation is continuing and the process of transition is reflected in change of values, in the intensity and the direction of change. It is more apparent in Individualism/Collectivism than in the Materialism/Post-Materialism orientation. Value orientations – Individualism/Collectivism and Materialistic/Post-Materialistic – change with generations together with other, associated with them by theoretical considerations values.

Attitudes of the population towards democracy are very positive. The importance of freedom of expression is clearly underlined. It is much more valued than, influencing decisions, which is another Post-Materialistic value. The scarcity of participation poses serious threats to the development of democracy, however and it is neither highly valued nor practiced.

To summarize, the shift of value orientations in young adults is apparent. It is directed from Collectivism and to a lesser degree towards Post-Materialism and can be assumed to originate in the ongoing political and socio-economic process. The low level of trust to-

wards others, little readiness of the public to take responsibility for the development of the country, the low participation in voluntary organizations, all pose challenges to democratic transition. However considerable educational resources within the population and globalization, influencing society through access to information and social media, appear to compensate somewhat for the effects of economic austerity, and are helping to speed the establishment of favorable conditions for democratic development.

1. INTRODUCTION

An individual's values are principally defined by historical time, position in the life-cycle, and distinct characteristics of culture and personality. Drastic changes in the social, political and economic environment usually call into question existing values and promote their transformation.

The events of the past two decades in Georgia have drastically changed both the political and economic environments. Communism was replaced by Capitalism. The political orientation of Georgia towards Russia was replaced by an orientation towards the West. The breakdown of industry that followed the dissolution of the Soviet Union brought extreme poverty to many. The new economic system made a small fraction of Georgia's population rich and created an unprecedented gap between the rich and the poor. Access to information through the internet and social media grew rapidly, crossing national boundaries and supporting the establishment of less traditional values.

All these changes initiated a process of value change. Thus, if this is so, it should be more evident among the young, the generation which was brought up in the changed environment.

Values usually capture the aspirations of individuals and societies. They generally refer to "what is desirable, deeply engrained standards that determine future directions and justify past actions" (Braithwaite & Scott, 1991, p.661). The concept of values is difficult to put into operation first of all because of the difficulties in capturing them in a single definition. For example all values do not fit the concept of being desirable, since many of them refer to existential and general beliefs about human beings, their relationship with each other and with the world. Moreover, values equally refer to real relationships as well as to the way a person thinks the world should be. Values can be either very general or very specific.

Milton Rokeach (1973) created an instrument which is considered as the first successful attempt at measuring values. He based his scale on the understanding of values as both individual and social phenom-

ena and defined them as “general beliefs that have motivational, not merely evaluative, but also prescriptive and proscriptive functions that guide actions and attitudes”. He made a distinction between instrumental values that serve the achievement of certain goals, and terminal values, that are valuable unto themselves. He also pointed to the hierarchical character of values, underlining the existence of central and more important, as well as less important values. He also developed the idea of ranking values.

Later, Shalom Schwartz (Schwartz & Bilsky, 1987) made an instrument to measure values, defining them as trans-situational goals that serve as a guiding principle in a person’s life. According to him values are based on the biological needs of an individual, on the requisites of coordinated social interaction, and on the survival and welfare needs of the group and therefore are applicable to any culture. Subsequently the instrument that measures values of twelve motivational domains is now widely used in cross-cultural studies.

As a result of his study of organizational culture in international corporations Geert Hofstede (1980) identified four “value dimensions” which are “the basic problems of humanity with which every society has to cope” (1980, p. 313). These dimensions are:

1. Power Distance (social inequality and the authority of one person over another);
2. Uncertainty Avoidance (the way societies deal with the uncertainty of the future);
3. Individualism versus Collectivism (the individual’s dependence on the group), and
4. Masculinity versus Femininity (the endorsement of masculine (e.g. assertive) goals as opposed to feminine (e.g. nurturing) goals within the group).

Hofstede’s individualism-collectivism dimension is reflected in the scale of Individualism-Collectivism (Triandis, et al., 1986).

At the level of a nation, Inglehart (1977) made the distinction between two dimensions of social values – Materialistic, which serve to satisfy economic and security needs, and Post-Materialistic that satisfy social and expressive needs. Once the Materialistic needs of a society are satisfied, it can move to another stage where Post-Materialistic values become prominent. Their emergence is linked with social and economic changes.

Values equally refer to individuals and societies. The authors of the measurement of values assume that understanding existing values in society is possible through the aggregation of the values expressed by individual members of the society (Braithwaite & Scott, 1991).

The acquisition of values begins in the early years of life through socialization. Values constitute the central core of the individual and are hierarchically organized so there are more important and more central values connected with many other values, and there are less central, less important ones.

Values can be discussed separately or in groups and are difficult to change and when changes occur, they are not rapid, especially those which are central and more important, and formed in early life. The difficulties encountered when changing central values are due to the fact that a change in the cognitive system requires an important effort, and that the negation of central beliefs creates uncertainty and anxiety. In cases of drastic change in the socio-economic environment, central values also change, but to a greater extent in the new generation than in older, already socialized individuals (Inglehart, 1997).

The study of the values of different generations is important in itself, as it increases understanding of motivational forces within different generations in a specific society and historical period. It also enhances knowledge on similarities and differences between generations and provides insights on the possible trajectory of a society's development (Inglehart, 1997).

For Georgia this is especially important in order to identify the challenges to democratic development. The studies and ratings of in-

ternational organizations in Georgia describe the country as a “hybrid regime”, and as partially free (Freedom in the World, 2011). Country ratings show deterioration on almost all indices of democracy during the last decade, and local experts agree on the deficiency of democracy in the country (Nodia, 2012).

2. RESEARCH QUESTIONS AND METHODOLOGY

The aim of this study is to describe the values of different generations in Georgia and to assess intergenerational changes and to identify challenges to the democratic development of the country.

Among the existing measurements of values there are two value orientations: Individualism – Collectivism and Materialistic – Post-Materialistic, that have been selected for the study along with the values associated with them.

Additionally a number of other separate values such as health, education and religion have been assessed. Factors linked with values such as generalized trust, optimism, economic well-being, life satisfaction, self-esteem and others have been also studied.

Survey method was used for the study, carried out from November 21 to December 19, 2011 in all regions of Georgia. The representative study used proportional stratification where the number of respondents in each region corresponded to the proportion of that population within the country. Persons of three distinct generations were surveyed: aged 18-24, 40-50 and 60-70. The interviewers entered every fifth house from a designated starting place of the settlement, and surveyed persons according to the age and sex quota. Face-to-face interviews were carried out in Georgian and the length of interviews ranged from 30 to 45 minutes.

The number of respondents was 1058 (45.3 percent men and 54.7 percent women). The first age group of 18 to 24 made up 35 percent of the total, the second group 40 to 50 years old made up 40.1 percent and the third group, aged 60 to 70 made up 24.9 percent of the total.

Table 1: Distribution of respondents

	Total	Urban										Rural					
		18-24 olds		40-50 olds		60-70 olds		18-24 olds		40-50 olds		60-70 olds					
		M	W	M	W	M	W	M	W	M	W	M	W				
		%															
1	Tbilisi	275	26.0	47	62	30	44										
2	Achara	92	8.7	7	8	7	6	8	9	7	13	4	7				
3	Guria	34	3.1					6	6	6	8	4	4				
4	Racha- Lechkhu- mi	12	1.0					2	2	2	3	1	2				
5	Samegrelo - Zemo Svaneti	114	10.7	11	10	7	9	9	9	11	11	6	7				
6	Imereti	170	15.8	12	12	7	10	17	17	19	23	12	12				
7	Kakheti	98	9.1	8	6	4	4	9	11	11	12	6	9				
8	Mtsketa- Mtianeti	26	2.4					5	4	5	6	3	3				
9	Samtskhe- Javakheti	54	4.8	2	2	1	1	8	8	6	10	6	6				
10	Kvemo Kartli	107	11.4	9	8	0	6	12	13	6	16	6	12				
11	Shida Kartli	76	7.0	5	5	3	4	9	7	6	13	5	6				
	Total	1058	100	100	98	59	84	85	86	79	115	53	68				

The survey instrument contained 102 questions covering issues illustrating values, the economic condition of the respondents, relationships, democracy, equality, religious beliefs, as well as behaviors and personality characteristics. Apart from the designed specifically for the study questions, the research used a number of standard instruments – Individualism – Collectivism Scale, measure of Materialist and Post-Materialist values, list of features important for children and a number of questions used in multinational studies – generalized trust, optimism, life satisfaction, self-esteem and questions asked in the population survey “Barometer of Social Change” carried out by the Institute for Policy Studies (Sumbadze & Tarkhan-Mouravi, 2004; Sumbadze 2006, 2009, 2009a).

3. RESULTS OF THE STUDY

3.1. Individualism and Collectivism

3.1.1. *Brief Description*

Individualism –Collectivism is one of the most important value orientations, describing both society and an individual. It is increasingly used to explain cultural differences (Oyserman, Coon & Kimmelmeier, 2002).

Individualistic cultures assume that there is an abundance of individuals whose self-concept or the views they have on themselves are autonomous and less dependent on others. Collectivistic cultures assume that people are more dependent on their roles and belonging to groups. Thus two types of self-concepts are discussed, “independent self-concept” characterizing Individualistic culture and perceived as being stable and separated, and “interdependent Self-Concept” characterizing Collectivistic culture and determined by the group membership, (Markus & Kitayama, 1991). Members of the Collectivistic culture view groups as being more viable than members of Individualistic culture, who ascribe more agency to the individual. Thus members of an Individualistic culture use more primary control mechanisms while those of Collectivistic culture use more secondary control mechanisms. This means that for problem solving, members of Individualistic culture put their effort on changing the source of the problem, while members of Collectivistic culture concentrate their efforts on changing their attitude to the problem. Members of Collectivistic culture are more likely to adapt their behavior to the goals of the group they belong to, or wish to belong to.

The two opposing motivational factors, one of belonging, perceiving oneself as the member of a big group – and the other of separation, perceiving oneself as a separate entity – are present in every in-

dividual. The difference is in the proportion expressed. In members of Collectivistic culture the motivation to belong is more visible, while members of Individualistic culture are more likely to be motivated by individual behavior and separation from the group to reinforce their own uniqueness. Persons with an independent self-concept form and dissolve relationships more easily, while the relationships of those with an interdependent self-concept, i.e. members of Collectivistic culture are of a more stable character (Heine, 2010).

Members of Collectivistic culture pay a lot of attention to their in – group, often perceived as the unity of persons with a common fate. In pre-historic times group membership was a precondition of survival, as it determined the possibility of obtaining food and security. With the development of culture the importance shifted first to the tribe and historically evolved into an accent on work group and nation. The boundary between in-group and out-group is more distinct in Collectivistic culture. The in-group is perceived as more homogeneous. However attitudes towards members of in – and out – groups are more similar in an Individualistic culture. When there is a conflict between group goals and individual goals, Individualistic culture gives preference to the individual while the inverse is true for Collectivistic culture.

Norms serve as regulatory mechanisms in Collectivistic cultures, while personal attitudes serve this function in Individualistic culture. Hierarchy as well as harmony and saving face by not revealing problems to outsiders are norms in Collectivistic culture. Also, the achievements of the in-group and relationships between group members are priorities in Collectivistic culture. For Individualistic cultures personal destiny, achievements and independence from the group take priority.

The understanding of in-group is also different in the two cultures. The notion is much more narrow in Individualistic culture, referring only to close kin and one or two friends. In case of conflict preference in Collectivistic culture is given to vertical or hierarchical relationship (e.g. parent-child relationship in the family context), rather than hori-

zontal ones (e.g. spouses in the family context) as is true to Individualistic culture.

There is more group diversity in Individualistic cultures with a greater choice of membership. People are members of more groups and more frequently leave the groups, join other groups or create new groups. Since members of Individualistic cultures are often members of many groups, they have good skills for maintaining superficial, but not close relationships (Triandis, 1990), with a tendency to less difference in emotional distance towards in – and out – group members.

For Collectivistic cultures closeness to friends is pronounced, with less closeness to out-group members. Achievement, pleasure and competition are important in Individualistic societies while Collectivistic culture values family integrity, security and conformism. Consequently, when children are brought up in Individualistic culture, more attention is paid to autonomy, creativity and self-reliance, while in Collectivistic culture children are taught obedience, duty and readiness to sacrifice their own goals to the group.

The economic and social development of a country contributes to the shift from Collectivistic to Individualistic culture (Hofstede, 1980). Affluence increases financial independence and diminishes dependence on the group. Affluence is also linked to smaller household size, such as single-child families, which in its turn contributes to an Individualistic cultural orientation. The increased exposure to media supports development of Individualistic values, as most films are produced in Individualistic cultures and reflect their values. Also important is mobility, both social and geographical. Those of a higher social-economic class have a more individualistic cultural orientation, migration from rural to urban areas as well as temporary migration to economically more developed countries contributes to a shift to individualism.

Collectivism may have different profile in different countries.

3.1.2. Individualism – Collectivism Orientations and Corresponding Values

The scale used in the survey ((Triandis, et al., 1986) has been constructed to study Individualism – Collectivism across cultures and sub-cultures as well as among individuals. The authors of the scale do not regard Individualism – Collectivism as the poles of one dimension, but rather consider it as a two-dimensional construct. The instrument contains four subscales, which include self-reliance and separation from in-group as measures of Individualism and interdependence and family integrity as measures of Collectivism (Triandis., Cusker., & Hui, 1990). According to the authors, on a cultural level Collectivism is the best reflected in the family integrity subscale, and Individualism is best reflected in the separation from in-group subscale.

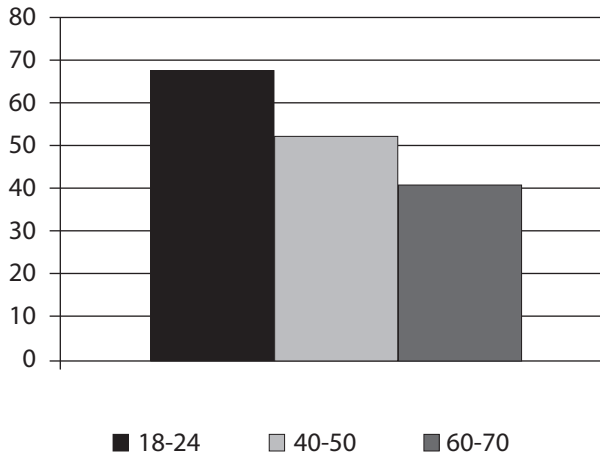
The results of our study clearly pointed to intergenerational differences in Georgia concerning Collectivism. The mean score of Collectivism increases with age. Our data confirmed the two dimensional character of the scale showing, that the increase in Collectivism with the age is not accompanied by a decrease in the mean score on the self-reliance sub-scale of Individualism. As for another sub-scale measuring Individualism – separation from the in-group the difference among generations is not significant. Results unequivocally point to the decrease of a Collectivistic orientation among youth, while the data don't permit as clear an interpretation concerning Individualism.

The low score on self-reliance could be reflecting the cultural characteristics of Georgian families with the tendency to prolonged infantilism thus could be associated more to the age than to the generation. The lack of previous experience with the scale does not allow us to make more definite conclusions.

Table 2. Mean scores of Individualism-Collectivism subscales across generations

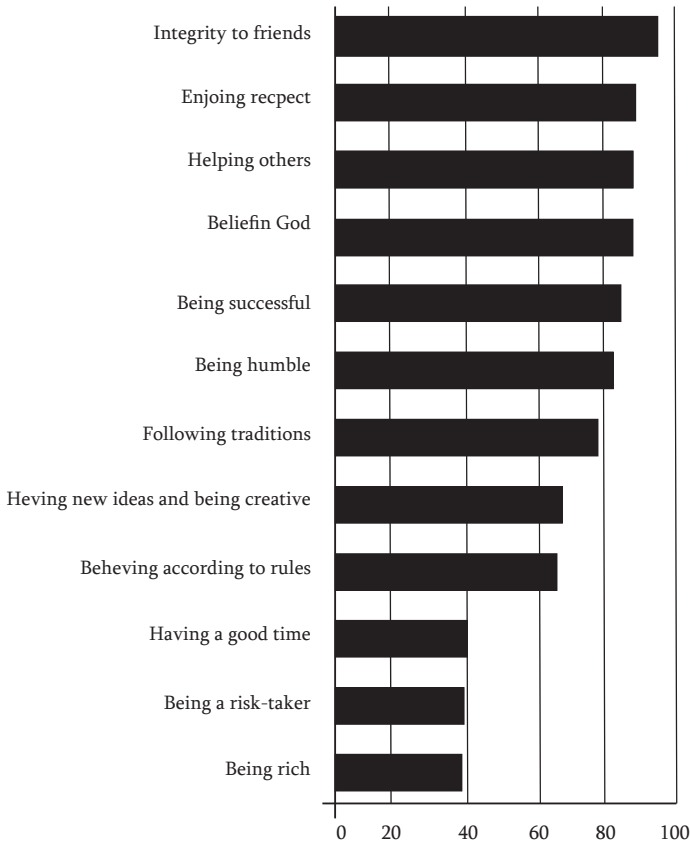
Sub-scale	18-24 olds	40-50 olds	60-70 olds	Total	Difference
	N=370	N=424	N=264	N=1058	
Self-reliance <i>M</i> <i>SD</i>	7.10 2.10	7.23 2.10	7.67 2.09	7.30 2.11	Chi-Square 5.99; df 2; P<.005
Family integrity <i>M</i> <i>SD</i>	1.49 .67	1.75 .52	1.87 .36	1.69 .57	Chi-Square 41.8; df 2; P<.001
Interdependence <i>M</i> <i>SD</i>	3.19 1.16	3.46 1.16	3.77 .99	3.44 1.14	Chi-Square 21.17; df; P<.001
Separation from in-group <i>M</i> <i>SD</i>	1.09 1.08	.98 1.08	.94 1.06	1.01 1.07	n.s.

The mean score of Collectivism was calculated by adding the data of the subscales for family integrity and interdependence. For analytical purposes respondents have been grouped by scale values as having low (with scores from 0 to 6) and high (scores 6 and 7) Collectivism scores. Results again demonstrate significant intergenerational differences, with a linear increase of Collectivism with age (Chi-Square 44.90; df 2; p<.001). This allows us to discuss the differences linked with Collectivism issues as being differences between generations, despite the fact that within each generation a certain part of respondents shows an opposing tendency. For example, 32.7 percent of youth score high on Collectivism and 40.9 percent of older adults score low on Collectivism.

Graph 1. *The share of low scores on Collectivism among generations*

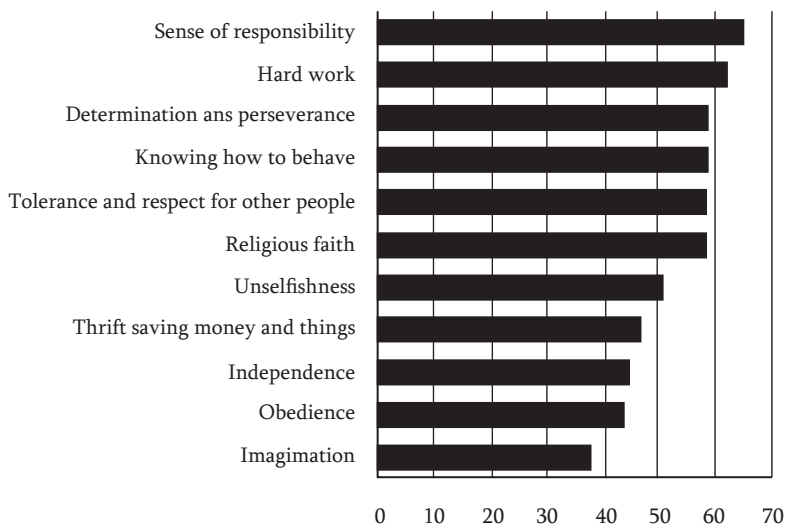
As discussed above, a number of values are associated with the Individualism – Collectivism orientations. Taking all respondents together, integrity towards friends, enjoying respect and helping others are considered as the most desirable personality features. Collectivistic orientation as discussed above puts emphasis on the importance of such qualities as traditionalism, being liked and being humble.

Graph 2. *Ranking of desirable personality features*

With age and hence with Collectivism, the importance of the following increases: following traditions, acting according the rules, being humble, and enjoying respect, while the following decrease: the importance of having a good time, taking risks, having new ideas and being creative. Intergenerational differences were not found for such qualities as integrity to friends, being successful, believing in God, and helping others.

With Collectivism and Individualism are associated features that the child should learn at home. Respondents ascribe the highest values to such characteristics as a sense of responsibility, hard work, determination and perseverance. Youth and consequently people with a low Collectivism score, consider it important for a child to learn qualities at home that are associated with independence and success. E.g. Most youth consider independence, determination and perseverance as important, while senior respondents consider obedience much more important.

Graph 3. Ranking of desired qualities for children

From the definition, Collectivism is tightly linked with the importance of family. The overwhelming majority (88.7 percent) express support to the family as an institution, although a small fraction (5.9 percent) thinks that marriage is outdated. More youth (9.5 percent), than persons in middle adulthood (4.0 percent) or senior (1.9 percent) respondents were unable to answer the question (*Chi Square* 22.87; *df*:4; *p*<.001).

The study shows that older adults ascribe more importance to family cohesion. Among older adults the share is higher for those who think that the family should have dinner together on a daily bases (63.8 percent in the first, 73.6 percent in the second and 84.5 percent in the third age group, *Chi Square* 35.37; *df*:4; $p < .001$); that the family should celebrate together such festivities as New Year, Christmas, birthday (88.8 percent in the first, 95.3 percent in the second and 96.2 percent in the third age group , *Chi Square* 20.74; *df*:4; $p < .001$). However, the desire to celebrate with the family does not seem to always be realized- as one third (30.3 percent) of the respondents pointed out they have not celebrated any of the 10 listed festivities with the family for the last 3 months. Of those who did celebrate in the last three months, 39.2 percent celebrated one, 23.3 percent two, 4.8 percent three and 2.4 percent from four to six festivities. Own birthday (45.7 percent), religious festival (40.4 percent) and child's birthday (5.2 percent) were the most often cited.

The overwhelming majority thinks that a person has to put aside everything to help a family member in need; 52.2 percent considers that one has to defend the position of the family even knowing that it is not right. On these issues generations do not differ, but they differ in their attitudes towards upbringing. The young generation grants more freedom to the child (*Chi-Square* 41.64; *df* 4; $p < .001$) and thinks that she or he should have the right to argue with his or her parents. Such is the opinion of 33.8 percent of youth, 26.9 percent of middle-aged and 14.4 percent of older adults. Similarly smaller is the share among the young adults (60.5 percent) of those who agree with the statement that "mother knows best what is good for her child", compared to persons of middle adulthood (65.6 percent) and of older adults (76.4 percent, *Chi-Square* 48.89; *df* 4; $p < .001$).

Main results

- The study showed the differences among generations in Individualism – Collectivism value orientation. The Collectiv-

istic orientation increases with the age, but is not followed by a decrease of Individualistic orientation. Older adults have higher scores on one of the two Individualistic sub-scales, namely on self-reliance, which could be attributed to the joint effect of age and culture – in Georgia independence from the family is gained in more older age than in the West. It could also be the effect of transitional condition in the shift from Collectivism to Individualism.

- Intergenerational difference is obvious in other values associated with Individualism – Collectivism orientation. Favoring traditionalism, family coherence and bringing up children to be obedient are much more valued by older adults, while the young generations value independence and determination more.

3.2. Materialistic and Post-Materialistic Value Orientation and Other Values Connected to It

3.2.1. Brief Description

The Materialistic and Post-Materialistic value orientation is often used for comparing countries and generations. According to the Modernization theory, on which is based to a large extent Materialistic and Post-Materialistic value orientation concept (Inglehart, 1997), modernization supports the increase of economic efficiency, development of economics, bureaucracy and science. Post – Modernization although not negating these values – prioritizes self-expression, freedom of choice and individual well-being. A high level of urbanization, industrialization, specialization, use of scientific achievements, bureaucracy, obedience to the law, social mobility, higher levels of education, material well-being and decrease of gender-based roles all characterize post-modern society.

In post-modern society the role of family decreases. If in early historical periods the family was the necessary condition for survival,

in the post-modern world the state ensures security by providing pensions, health care, care for the elderly, support to children without parental care, etc, thus the functional importance of the family and the strictness of norms associated with it diminish. Women gain more opportunities to work outside home.

Underlying the Post-modern worldview are autonomy and diversity, which reflect a decline in the importance of hierarchical institutions and rigid norms, and an increase in individual choice and participation.

Modernization is not necessarily followed by democratization, however, and dictatorship also can be its consequence, which has been proven many times (e.g. communism).

However the prevalence of Post-Materialistic values makes the emergence and effectiveness of democracy almost inevitable. Economic development and physical security support democracy, tolerance for ambiguity and cultural change.

Free expression and participation become goods in and of themselves and not a means for economic achievement. Values associated with employment shift from maximizing one's income and job security to insistence on interesting and meaningful work.

Real democracy implies governance by the people, when public policy is determined by the priorities of the masses. This distinguishes an "electorate democracy", which can be found in many autocratic and "hybrid regimes", from a "liberal democracy" (Welzel & Inglehart, 2008). Countries where the value of self-expression is high are characterized by a participatory orientation towards social and political life; gender equality; tolerance towards foreigners, homosexuals and other out-groups; and a high level of generalized trust. Next to self-expression, the efficiency of democracy is determined by the abundance of resources available to carry out actions, which entail both economic resources and education, well – organized masses and their readiness for self-expression.

When the masses require democracy, this forces the political elite to behave democratically and make democracy function.

According to Iglehart (1997) the results of surveys point to the causal relationship of self-expression to democracy. Self-expression is conducive to democracy, and not vice versa. Democracy does not ensure an increase in the importance of self-expression. An increase in material means, cognitive skills and social connections widens the arena for self-expression. Thus it can be concluded that the value of self-expression is a synthesis of generalized trust, tolerance and political activism and it plays a decisive role in emergence and functioning of democracy.

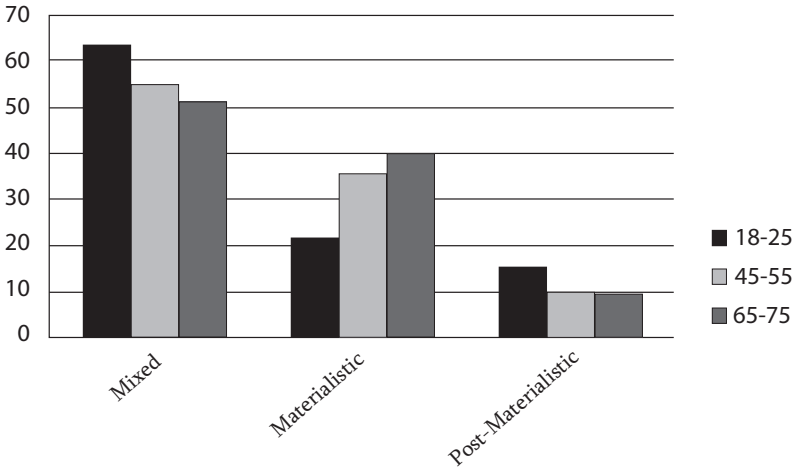
Review of the data of the World Value Survey over several years reveals that the value of self-expression emerges during generational change. Value formation begins early in childhood and is finished already at the onset of adulthood, but life experiences continue to shape values during the whole life cycle, albeit at a much slower rate and in much milder form.

3.2.2. Materialistic and Post-Materialistic Values, and the Values and Personality Features Associated with Them

As per to the standard procedure for measuring Materialistic and Post-Materialistic values, respondents were requested to make a choice twice to select their preferred ones from four values. These four values comprised two Materialistic values: “Maintaining order in the country” and “Fighting rising prices”, and two Post-Materialistic values: “Giving people more say in government decisions” and “Protecting freedom of speech”.

Most frequently selected was “Maintaining order in the country” followed by “Protecting freedom of speech” which showed that the majority (56.7 percent) favored a mixed value orientation, followed by Materialistic (31.7 percent) values. Post – Materialistic values were selected by 11.6 percent. Generations differ in their choices (*Chi Square* 32.20; *df*.4; *p*<.001). The importance of mixed and post-materialistic

values is higher among youth, while materialistic orientation is prevalent in the older generation.

Graph 4. Materialistic and Post-Materialistic values according to generation

3.2.3. Democracy

Materialistic and Post-Materialistic values are often discussed in connection with democracy. According to Welzel and Inglehart (2008), in the countries where the value of self-expression is high, such indicators of democracy as political activism, gender equality, tolerance to the out-group and generalized trust are also high.

Survey data show that for all three generations studied, democracy and its main characteristics such as participation, freedom of expression, equality before the law, are important. 71.1 percent of respondents consider democracy to be the best form of governance. Political and public activity is considered desirable, as the majority (53.0

percent) think that solving the problems facing the country is possible only through active participation by the population. More representatives of older generation (59.7 percent) think this way than those representing middle-age (50.9 percent) and young (50.7 percent) adulthood (*Chi Square* 11.63; *df*.4; *p*<.05).

75.0 percent think that the President of the country should listen to people and act according to their demands. A bigger proportion (45.4 percent) does not agree with the statement that people's participation is not needed while making important decisions, if decision power is in the hands of trustworthy and knowledgeable leaders.

A lack of interest towards politics expressed by youth does not fit in with the acknowledgement of the importance of participation by the majority of respondents. Only one-fourth (25.1 percent) of the young adults express their interest in politics. The interest increases with age so that 39.4 percent of people in middle-age and 53.9 in older adulthood are interested in politics. The same regularity is reflected in answers about watching TV news (31.1 percent of youth, 54.2 percent of middle-aged and 71.9 percent of older respondents) and talking politics with friends (13.4 percent of youth, 26.0 percent of middle-aged and 29.4 percent of older respondents).

All three generations agree that it is necessary to have the possibility for self-expression. 72.2 percent think that democracy is impossible without opposition. A bigger share (48.5 percent) thinks that any person or organization should be able to organize protests against any government initiative and that everyone, notwithstanding her beliefs, should be able to express her position (87.0 percent) and enjoy the same legal rights as anyone else (87.4 percent).

Equality before the law is considered by 89.5 percent as a necessary condition for democracy, although 48.8 percent think that authorities can sometimes violate the law to detain criminals. A majority supports the idea that leaders must be held responsible and accountable. 77.4 percent do not agree with the statement that the main thing for a politician is to achieve his goals, and by any means possible.

The Situation in Georgia

Despite the declarations about building democracy, international indices show a gradual decrease of the level of democracy in Georgia.

Table3. Freedom House Democracy Index for 2002-2011

Index	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Electoral Process	5.00	5.25	5.25	4.75	4.75	4.50	4.75	5.25	5.25	5.00
Civil Society	4.00	4.00	3.50	3.50	3.50	3.50	3.50	3.75	3.75	3.75
Independent Media	3.75	4.00	4.00	4.25	4.25	4.00	4.25	4.25	4.25	4.25
National Democratic Governance	n/a	n/a	n/a	6.00	5.75	5.50	5.50	5.50	5.50	5.50
Local Democratic Governance	n/a	n/a	n/a	6.00	5.75	5.50	5.5	5.50	5.50	5.50
Judicial Framework and Independence	4.25	4.50	4.50	5.00	4.75	4.75	4.75	4.75	4.75	5.00
Corruption	5.50	5.75	6.00	5.75	5.50	5.00	5.00	5.00	5.00	4.75
Democracy Score	4.58	4.83	4.83	4.96	4.86	4.68	4.79	4.93	4.93	4.86

Scale values: 1 the highest and 7 the lowest level of democracy

Source: Freedom in the World , 2011.

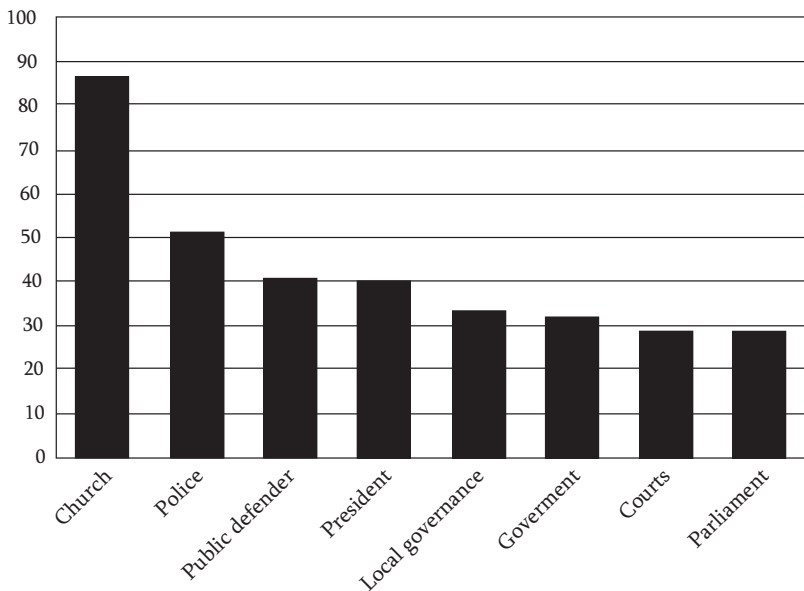
The largest group of respondents (35.8 percent) thinks that there is no democracy in Georgia, 31.1 percent are of the opposite opinion, and 33.0 percent are undecided. The majority are negative about the possibility for realizing democratic values, as 69.4 percent think ordinary citizens cannot exert influence on government decisions. The

share of those who think ordinary citizens can have an impact increases with age (64.9 percent in the first, 69.0 in the second and 76.3 percent in the third age group, *Chi Square* 17.13; *df*:4; *p*<.005).

According to 48.6 percent of respondents, authorities ignore people's opinions and 57.2 per cent believe citizens of the country are not equal before the law, while 48.2 percent say human rights are not observed.

Almost half of those surveyed (47.9 percent) think that Georgia is on the right path to development, 19.7 percent think not and many (32.4 percent) are undecided.

Trust in institutions is low with little difference between generations. The Georgian Orthodox Church receives the biggest trust (86.6 percent) and for state institutions the most trusted is the police (51.5 percent) and the least trusted is Parliament (28.7 percent).

Graph 5. *Trust to institutions*

Equality and Tolerance

Democracy is based on equality. It entails many spheres – gender relations, economics and relationships with ethnic, religious and sexual minorities. Gender equality in both the private and public spheres is supported more by the young generation. More older adults think the decisions in the family should be made according to men's wishes (61.9 percent of the first, 65.6 percent of the second and 77.5 percent of the third age group, *Chi Square* 18.46; *df*:4; $p < .005$). The older generation adheres more to the idea that women should spend less time working outside the home, to look after the family (40.5 percent in the first, 44.7 percent in the second and 68.2 percent in the third age group, *Chi Square* 53.03; *df*:4; $p < .001$). They believe it is better for everyone when a man works and a woman looks after the family (42.3 percent in the first, 53.6 percent in the second and 74.0 percent in the third age group, *Chi Square* 63.38; *df*:4; $p < .001$).

Fewer youth believe that in case of job scarcity a man should have preference over a woman to be hired (29.1 percent in the first, 34.1 percent in the second and 44.7 percent in the third age group, *Chi Square* 19.35; *df*:6; $p < .005$), or that a University education is more important for boys than for girls (16.9 percent in the first, 22.7 percent in the second and 31.2 percent in the third age group, *Chi Square* 17.76; *df*:2; $p < .001$).

All generations agree (86.1 percent) that women should be more actively involved in public life. The majority (73.4 percent) believe it is better to have a boy if the couple has one child. The situation regarding gender equality in Georgia is more critically estimated by youth. Fewer youth than older respondents think men and women are equal in Georgia (39.8 percent in the first, 48.6 percent in the second and 47.0 percent in the third age group, *Chi Square* 19.35; *df*:6; $p < .005$), but older adults are more convinced that even when genders are equally qualified, it is still easier for men to find a well-paid job (38.2 percent in the first, 35.7 percent in the second and 48.5 percent in the third age group, *Chi Square* 25.81; *df*:4; $p < .001$).

Economic equality seems to be less attractive to youth. With age the share of those who believe that everyone should have about the same income increases (62.9 percent of representatives of young, 70.1 percent of middle and 72.3 percent of older adults, *Chi Square* 15.07; *df*.4; $p < .005$).

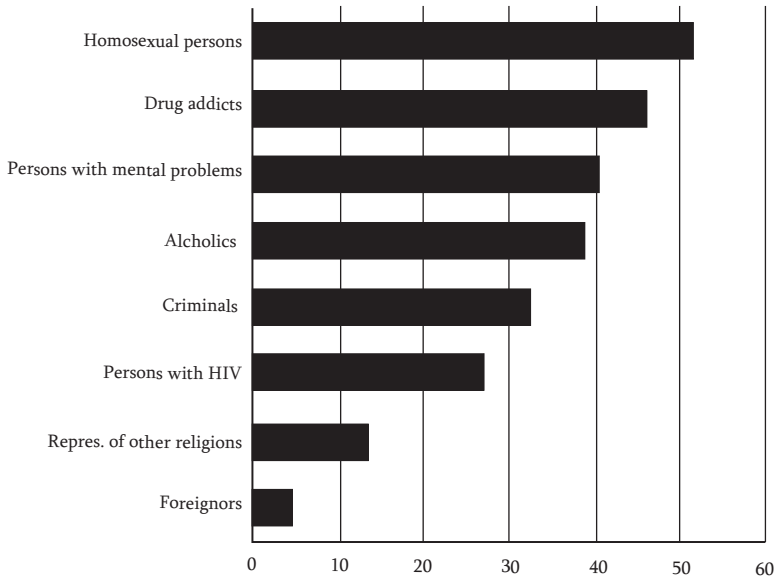
Young people are more tolerant towards certain out-groups – ethnic and sexual minorities, drug addicts, criminals, etc. but less tolerant towards religious minorities.

More older adults support the idea that in case of job scarcity ethnic Georgians should be privileged (47.2 percent in the first, 55.6 percent in the second and 61.4 percent in the third age group, *Chi Square* 16.64; *df*.4; $p < .005$).

Although low percentages appear for all groups on the questions of homosexual persons having the right to live as they like, more youth share that view (14.4 percent in the first, 8.1 percent in the second and 7.2 percent in the third age group, *Chi Square* 35.56; *df*.4; $p < .001$).

In answering the question on the desirability to have representatives of certain groups as neighbors, homosexual persons were named as the least desirable, followed by drug addicts and persons with mental problems. Intolerance towards all the listed groups, except persons with mental problems, increases with age.

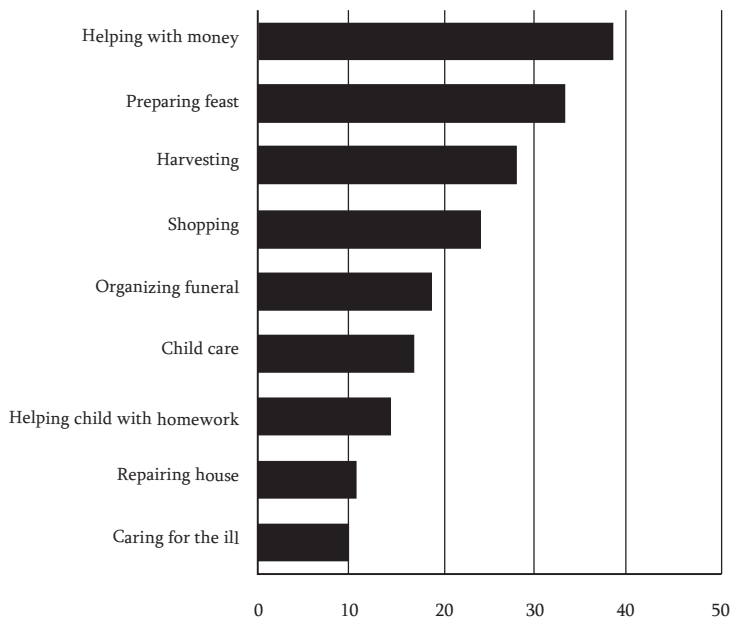

Graph 6. Lack of desire to have members of different out-groups as neighbors

Social Action and Belief in the Possibility to Achieve

Democracy should provide a person with the possibility for social and political activity, and achievement should be based on effort, skills, knowledge and equality before the law. Most of those surveyed believe that hard work eventually brings success (81.9 percent) and what a person achieves depends more on her than on others or the situation (71.7 percent). There are generational differences in the degree of adherence to the last statement however (*Chi Square* 15.20; *df*.2; $p < .005$). It is more shared by the young (77.1 percent) than by persons in middle (65.2 percent) and older adulthood (74.5 percent). The opposite tendency shows up in the estimation of the importance of education for achieving success. Education is estimated as important by 59.3 percent of the youngest group, 73.0 percent of persons in middle age and 77.9 percent of persons in older adulthood.

Very few of the respondents are active in public affairs. Only 3.4 percent noted they were members of voluntary organizations. However in regard to social activities 76.6 percent have provided some kind of assistance to non-family member during past three months; 25.0 provided assistance once, 19.1 percent twice and 13.0 percent three times, while 18.5 percent helped non-family members from four to nine times —most often financially.

Graph 7. Assistance

It is not at all surprising that youth have more active social life than older adults, except for attending rituals linked with death (funerals, 40-day memorial services, etc). Youth more frequently visit cafes and restaurants, attend birthday and other parties, go to concerts, sports events, cinema and theatre. Older adults more frequently attend

funerals, while persons in middle age most often attend weddings and baptisms.

Table 4. Social activities of people of different generations

	Event	18-24 olds	40- 50 olds	60- 70 olds	Total	DifferenceChi- Square; df; p<.
1	Funeral/40 – day memorial etc	44.8	66.0	64.0	58.1	41.0;2;.001
2	Birthday party	73.6	58.3	33.0	57.3	1.03;2;.001
3	Café/restaurants	67.8	36.6	11.2	41.3	2.06;2;.001
4	Wedding	29.4	30.0	19.2	27.1	11.09;2;.005
5	Party	27.5	25.0	16.1	23.7	11.7;2;.005
6	Concert	19.7	9.0	5.7	11.9	34.02;2;.001
7	Sports event	17.7	8.5	5.0	10.8	29.62;2;.001
8	Baptism	12.0	12.3	3.8	10.1	14.96;2;.005
9	Cinema	16.9	4.2	4.6	8.7	46.9;2;.001
10	Theatre	13.6	6.1	5.4	8.6	18.6;2;.001
11	Museum/ exhibition	10.1	8.3	5.7	8.3	n.s.

3.2.4. Trust and Honesty

The effective functioning of society largely depends on mutual trust and the solidarity of its members. General trust towards others is considered as a pre-condition for democracy and social activity. Trust is defined as a “generalized expectancy that other people are generally reliable and honest” (Jones., Couch., & Scott, 1997).

Generalized trust proved to be very low across all three generations. Only 20.6 percent of respondents think that most people can be trusted, while 79.4 percent believe that one needs to be very careful in dealing with people.

Tolerance of unjustifiable actions is linked with trust. Youth proved to be more tolerant than the older respondents. The only exception was the case with abortion – it is less acceptable to the young. This is perhaps linked to the higher rate of religious belief among youth.

The physical abuse of one’s wife is the least acceptable behavior – justified by only 0.5 percent, followed by the physical abuse of children and homosexuality.

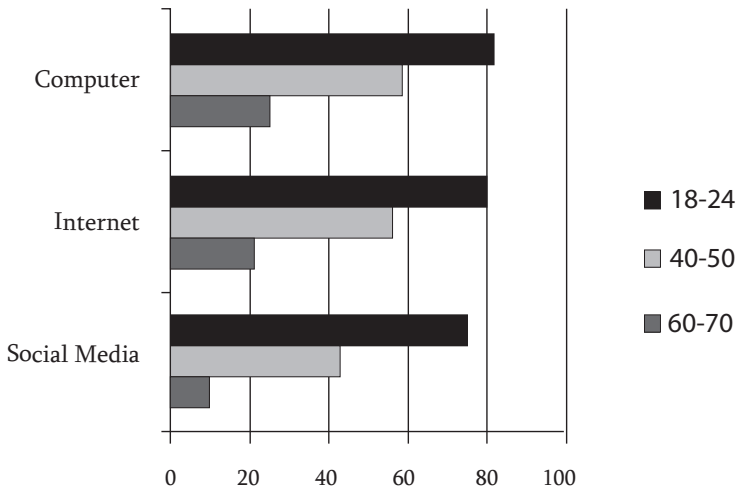
Table 5. Ranking of unjustifiable behavior

Rank	Behavior	18-24 olds	40-50 olds	60-70 olds	Total	Difference
		N=369	N=424	N=261	N=1054	Chi-Square; dfl; <.
1	For a man to beat his wife	0.5	0.5	0.4	0.5	n.s.
2	Parents beating a child	4.7	1.2	1.5	2.6	n.s.
3	Homo-sexuality	6.8	1.9	1.2	3.5	39.19;8;<.001
4	Marijuana use	7.6	3.6	1.6	4.5	45.56;8;<.001
5	Prostitution	8.9	2.4	1.9	4.6	43.53;8;<.001
6	Adultery by woman	6.7	5.5	1.9	5.0	21.31;8;<.05
7	Abortion	3.0	6.4	6.2	5.2	18.48;8;<.05
8	Violation of traffic laws	11.7	4.7	1.9	6.5	44.17;8;<.001
9	Buying stolen goods	55.0	3.8	2.3	7.2	82.84;8;<.001
10	Crossing the street in at unauthorized places	14.6	6.6	5.0	9.0	37.02;8;<.001
11	Avoiding a fare on public transport	16.3	8.4	4.2	10.1	50.48;8;<.001

12	Lying for achieving own goals	18.1	9.5	5.8	11.5	48.3;8;<.001
13	Adultery by man	18.1	10.9	6.5	12.3	27.62;8;<.001
14	Witnessing against a friend when it is done for establishing the truth	15.9	16.7	21.3	17.5	ar aris mniS-vnelovani
15	Cheating at exams	33.0	18.0	20.0	22.8	52.62;8;<.001
16	Divorcing	32.2	21.3	20.8	25.0	35.04;8;<.001
17	Telling a lie for a friend's sake	41.3	24.9	19.8	29.3	52.66;8;<.001

3.2.5. Education, Economic Well-being and Satisfaction with Life

Education and economic well-being are considered resources for social change. 75.1 percent of respondents have more than a secondary school education. The number of computer users is also high. More than a half (58.4 percent) use computers, 55.5 percent use internet, 45.9 percent use social networks. The use of computers, internet and social networks sharply decreases with age. The difference is particularly important between the respondents of the second and third age groups.

Graph 8. Computer users across generations

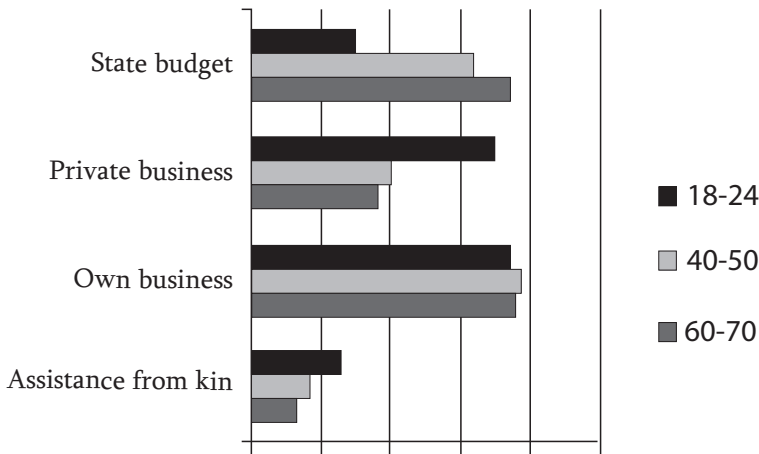
Economic well-being facilitates the transition of a society from Modernist to Post-Modernist. Perceived well-being is more important than objective well-being, though it is obviously determined to a great extent by economic reality. Young adults perceive the economic condition of their families more favorably than older adults. Taking all responses together to describe the economic condition of the family, the following statement was chosen most often: “We have enough money for food and clothes, but cannot afford to buy more durable goods”. The statement was most often selected by the respondents of the second and the third age groups, while youth most often selected the following statement: “We can afford durable purchases and holidays but cannot easily afford really expensive things like a car, an apartment/ house etc.” (42.9 percent in the first, 29.6 percent in the second and 19.5 percent in the third age group, *Chi Square* 95.93; *df*:8; $p < .001$).

It is difficult to believe that intergenerational perceptions reflect factual reality, thus it is more likely that the difference in perception shows that youth are more optimistic and evaluate the economic well-

being of their families more favorably. The youth also estimated the economic changes during past year more favorably: 36.3 percent in the first, 22.0 percent in the second and 13.7 percent in the third age group pointed that conditions had improved (*Chi Square* 61.62; *df*.4; *p*<.001).

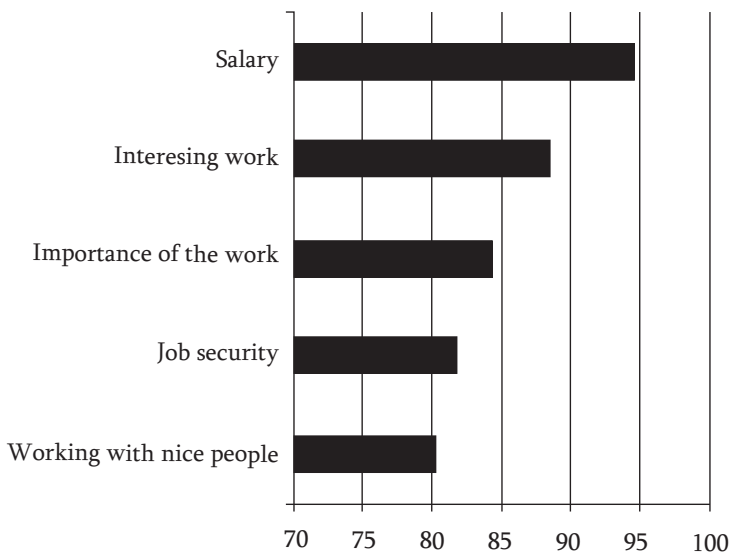
The optimism regarding economic prospects is high across generations, although, again, a more important share of youth (69.9 percent) expect improvements within the next year, compared to persons in middle (53.4 percent) and older (40.5 percent) categories (*Chi Square* 68.54; *df*.4; *p*<.001).

The 40-50 year-olds are more economically active (64.3 percent) than either 18-24 years olds (38.4 percent) or older adults (36.4 percent, *Chi Square* 73.03; *df*.2; *p*<.001). However, almost half of the respondents pointed out that they did not have any income during the past three months. Business activity, including realization of own agricultural produce, comprises the source of a more than half of those surveyed. Younger people are more involved in private business and older ones are more dependent on sources from the government.

Graph 9. Sources of income

Generations do not differ in their attitudes towards the importance of work. Majority considers income as the most important aspect of work..

Graph 10. *Importance of work aspects*

Main results:

- The majority of respondents adhere to mixed values, selecting most often one Materialistic value: “Maintaining order in the country” and one Post-Materialistic “Protecting freedom of speech“. Mixed and Post-Materialistic values are seen more often among younger generations.
- Attitudes towards democracy as a form of governance and its components like participation in decision making, freedom of expression and equality before the law are universally favored.

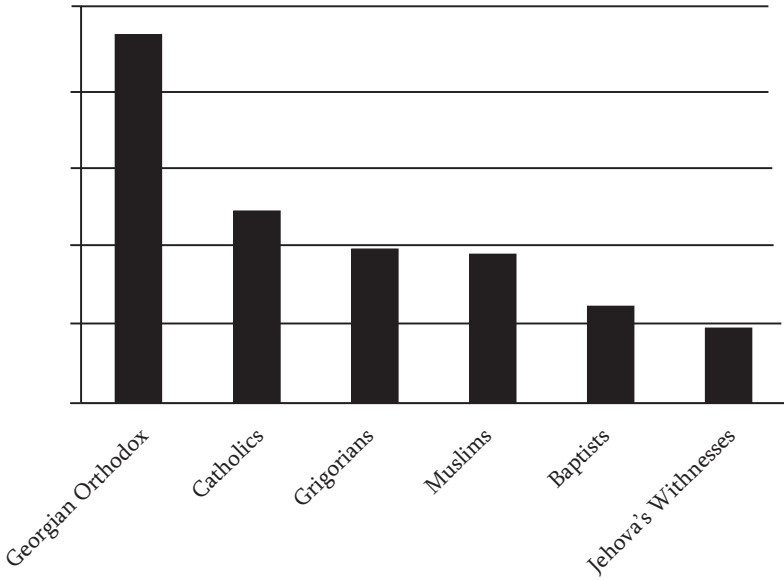

- Gender equality and tolerance towards minorities is highest among youth. The only exception is the attitude towards other religions, which is the lowest for the younger generation.
- Generalized trust, membership in voluntary organizations and value of having impact on decisions, which are considered as preconditions of democracy are very low in all generations.
- Education, which is a resource for democratic development is quite high. Half of respondents are computer users and their share is especially high among youth.
- Young people estimate the economic condition of their families more favorably than older ones and show more economic optimism. The income of youth depends more on the private sector, and that of older adults on state sector.

3.3. Religion

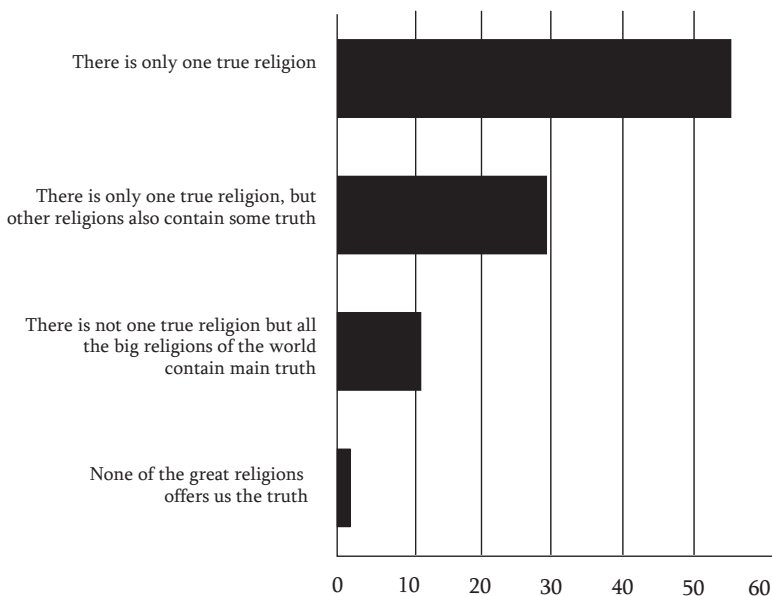
A large majority of respondents belong to the Georgian Orthodox Church with 2.4 percent Muslim, 1.7 percent Catholic, 0.6 percent Armenian Gregorian, 0.6 percent Jehovah Witnesses, 0.3 percent belong to other denominations and 1.0 percent are atheists.

Tolerance to other than Georgian orthodox denomination is low. Only 23.7 percent think that other religions should have the same rights as the Georgian Orthodox church (21.4 percent in the first, 20.8 percent in the second and 31.4 percent in the third age group, *Chi Square* 18.08; *df*.4; *p*<.001). All generations demonstrate more readiness to permit religious activities to followers of the main religions.

Graph 11. *Granting right to perform religious rituals*

The intolerance to other denominations is not surprising, considering that the majority (56.3 percent) believes in the existence of the only one true religion, and generations do not differ in this conviction.

Graph 12. Religious belief

The survey data demonstrated a high importance of religion, especially for youth. For the majority of the respondents (65.9 percent) Christianity rather than nationality composes the basis of their identity.

The importance of religion diminishes with the age. It is estimated as the most important by 55.3 percent of respondents in the first, 44.8 percent in the second and 41.3 percent in the third age group (*Chi Square* 24.09; *df*:6; $p < .001$). Little difference is found in the observance of the main religious rituals which are observed by 37.0 percent.

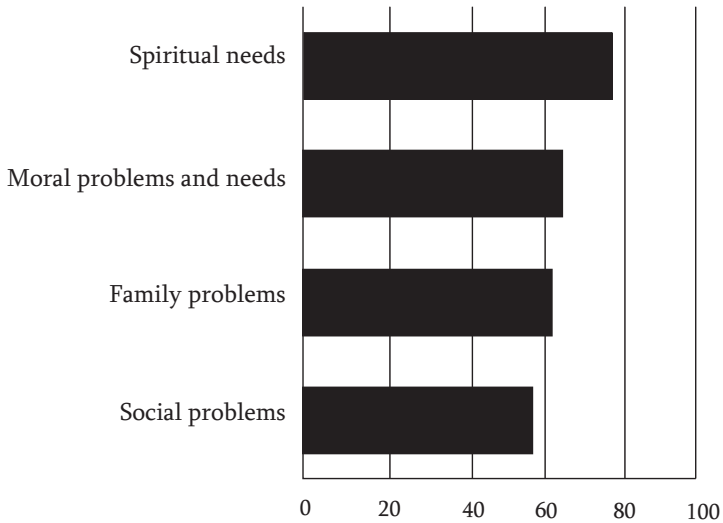
Young people attend church more frequently – from one or three times a month to several times a week (67.1 percent). Older generations attend at a rate of 53,2 percent in the second and 42. 1 percent in the third age group (*Chi Square* 63.98; *df*:10; $p < .001$).

Almost half of the youth (49.7 percent) are members of a congregation compared to 38.7 percent of persons in the second and 27.2 percent in the third age group (*Chi Square*35.75; *df*.2; *p*<.001).

A large majority believe in God (96.7 percent) and the existence of sin (83.0 percent). Intergenerational differences are found in extent of beliefs about: the existence of heaven (74.2 percent in the first, 65.1 percent in the second and 50.0 percent in the third age group, *Chi Square* 46.33; *df*.4; *p*<.001); the existence of hell (66.9 percent in the first, 58.3 percent in the second and 42.3 percent in the third age group, *Chi Square* 48.12; *df*.4; *p*<.001); life after death (61.2 percent in the first, 55.1 percent in the second and 43.3 percent in the third age groups, *Chi Square* 63.98; *df*.4; *p*<.001).

Most respondents (80.7 percent) find relief and strength in religion. It gives relief to the biggest share of 40-50 year-olds (83.5 percent) than to the young (80.8 percent) and older adults (76.1 percent) (*Chi Square* 9.12; *df*.4; <.001).

Most respondents believe that the Georgian Orthodox Church responds to the spiritual needs of an individual and has answers for moral, family and social problems.

Graph 13. Church responses to problems

Most respondents support the unity of religious and secular spheres. About half (49.4 percent) considers that politicians who do not believe in God are unfit for public office and 53.1 percent do not agree that religious leaders should not try to influence government decisions.

Main Results:

- Religion is more important for youth than the other age groups. Young people more than older adults base their identity on religion.
- Religion comprises an area for social activities more for young than older adults, more of them being members of a congregation.
- Compared to older adults, young people demonstrate lower tolerance towards other denominations.

3.4. Other Values and Estimations of Well-being

Respondents ascribe the highest value to health, then to family and home. In the estimation of these values and the value of money generations do not differ. However young people ascribe more value to leisure, friends, religion, work and education, while older adults value politics and public life more.

Table 6. Estimation of values by generations

Rank	Value	18-24 olds	40-50 olds	60-70 olds	Total	Difference
		N=370	N=424	N=262	N=1056	<i>Chi-Square, df, p<.</i>
1	Health	98.9	97.4	97.3	97.9	n.s.
2	Family	98.4	96.9	95.5	97.1	n.s.
3	Home	92.1	94.6	93.9	93.6	n.s.
4	Education	94.1	91.3	87.4	91.3	11.11;4;025
5	Money	85.7	89.4	90.9	88.5	n.s.
6	Work	93.0	88.2	80.6	88.6	31.76;4;001
7	Religion	88.1	84.7	84.1	85.7	9.50;4;050
8	Friends	96.2	83.0	73.8	85.3	65.50;4;001
9	Leisure	63.8	49.3	43.2	52.8	35.46;4;001
10	Politics and public life	20.9	34.2	37.1	30.3	28.82;4;001

Young people demonstrate more life-satisfaction. Half of respondents are neither satisfied nor dissatisfied with life. The feeling of satisfaction is higher among youth (43.8 percent), than a persons in the middle (34.0 percent) or late (35.2 percent) adulthood (*Chi Square* 12.33; *df*.4; *p*<.05). The same regularity is revealed in regard to happiness. Most young people (65.6 percent) consider themselves happy, and this diminishes with age (56.1 percent among the second and 46.8 percent of the third age group, *Chi Square* 24.80; *df*.4; *p*<.001). Young

people are also more self-confident (66.9 percent) compared to persons in the second (54.5 percent) and in the third (54.8 percent, (*Chi Square* 18.02; *df* 4; $p < .005$) age groups and have a more optimistic outlook (75.2 percent in the first, 53.6 percent in the second and 45.9 percent in the third age group, *Chi-Square* 63.19; *df* 2; $p < .001$).

Main Results:

- Health, family and home comprise core values.
- Young people value leisure, friends, religion, work and education, more than older adults while older adults value politics and public life more than youth.
- Compared to older adults, young people express more life satisfaction, reveal more self-confidence and happiness, and have a more optimistic outlook.

4. CONCLUSIONS

The main goal of the study was to describe intergenerational differences in values and based on the results to identify main challenges for the democratic development of the country.

Results unequivocally demonstrated intergenerational differences although to a different extent for the majority of the values studied. Three generations – youth, parents and grandparents – were studied. The youngest generation, 18-24 were born in 1986-1993 and spent almost all their life in an independent Georgia. Their parents – 40-50 years old – as well as their grandparents, 60-70 years old were born after World War II, in 1962-1971 and 1941-1951 respectively and both generations reached adulthood during the Communist rule. The main difference between them is in the Length of life experience during Communist rule.

With the onset of deterioration of the economic situation, the generation of parents was 20-30 years old and the grandparents 40-50 years old. Therefore it can be assumed that for the generation of grandparents it should have been more difficult to adjust to new political and economic conditions that began in the 1990s, and that the experience will probably have influenced their values to a lesser degree. The study showed this assumption to be correct.

Intergenerational difference most often is linear – estimations increase or decrease from generation to generation, so that the extreme estimations can be found among the young and the old. In regard to a great number of values, the positions of persons in middle and older adulthood are closer than to opinions of younger adults.

The change in values follows the change in the economic and political situation in the country. These changes are ongoing and the process of transition is reflected in the change of values and the direction they take. The extent of change is not the same for all values. It is more apparent in Individualism/Collectivism than in the Materialism/Post-Materialism orientation. The Collectivistic orientation is shared less by

youth than by older generations. The bigger is the share of those adhering to mixed or Post-Materialistic values among the youth.

Value orientations – Individualism/Collectivism and Materialistic/Post-Materialistic change with generations along with other values related to theoretical considerations. E.g. the shift observed in youth from Collectivism is accompanied by a decrease in importance of family coherence and traditionalism, while the shift towards Post-Materialism is reflected in an increase of gender equality and tolerance towards minorities.

Attitudes of the population towards democracy are very positive. The importance of freedom of expression is clearly underlined and is much higher than that of influencing decisions, another Post-Materialistic value.

Protest actions also point to the importance of this value. Examples of rapid mobilization of the population at key moments have been related to restrictions on media freedom (e.g. action at TV station Rustavi-2 in 2003).

The lack of participation poses a serious threat to the development of democracy, however. It is neither highly valued nor practiced. Participation has a specific character in Georgia. It cannot be claimed that the population as a whole is an impartial observer of events, however. From time to time it actively gets involved in protest actions, but the general tendency is to entrust certain political actors with the responsibility to act, and then wait for them to act in their stead. Sometime later this is usually followed by a polarization between government antagonists, with the slogan “leave office” and government supporters acting under the slogan “Give them time”. The population fails to understand that sharing the power with the public is not in the interest of any political elite, and that this should be the people’s constant concern. Such an understanding of democracy has not yet developed in Georgia. Before 2012 parliamentary elections the old model is still there – the association of new hopes with new political forces and then waiting for these political groups to build democracy.

Fortunately small changes are occurring, illustrated by student protests against the lack of textbooks in Georgian or the fight for a decrease in tuition fees, protest actions of journalists against detention of photojournalists or resigning of 60 employees of National Exam Center in solidarity for firing its director.

An important intergenerational difference in attitude towards religion is apparent, religion being more important for youth. People who now are in their middle and older adulthood grew in a time when religion was almost unnoticeable and the state was strong. We can in part agree with the opinion, that religious activity now is mainly a reaction to the past (Ratiani, 2006), although there should be another, more potent reason. The dissolution of the Soviet Union was accompanied by chaos and the deterioration of the economic situation. It created the necessity to reappraise core values and beliefs. In such cases the search for a strong and benevolent authority is usual. The Church has been such an authority and its legitimization drastically increased in independent Georgia. It is not at all surprising that its influence was much bigger on the generation that was growing up and forming their personalities at that time. This can account mainly for the greater importance of religion for youth.

Results of the study in regard to the interest in politics and religion differ from results of similar studies undertaken in other countries. The great interest in politics was demonstrated by persons in older adulthood, while it usually is shown by people in middle adulthood. Studies carried out elsewhere in the world show a high involvement of older adults in religious activities, whereas in Georgia religious activity characterizes the younger generation more.

It can be summarized that the shift of value orientations in young adults is obvious. It is directed from Collectivism and to a lesser degree towards Post-Materialism and can be assumed to be the product of on-going political and socio-economic changes. The low level of trust towards others, little readiness of the public to take responsibility for the development of the country, low participation in voluntary organi-

zations, all pose a serious challenge to democratic transition. However the considerable educational resources of the population, the globalization of information accessibility and use of social media all seem to compensate to a certain degree for effects of economic austerity, and to speed up the conditions favorable for democratic development.

For the development of democracy in the country providing opportunities to adolescents for acquiring the experience of participation is of a paramount importance. Therefore the schools have to pursue the policy aimed at the inclusion of youth in acting for public good. School programs should as well reflect materials targeted at the increase of generalized trust to others.

References

- Braithwaite, V.A., Scott, W.A. (1991). Values. In J.P.Robinson., P.R.Shaver., L.S.Wrightsmann, (Eds.). *Measures of Personality and Social Psychological Attitudes*. San Diego: Academic Press. p.661-745
- Freedom in the World (2011). www.freedomhouse.org
- Heine, S.J. (2010). Cultural Psychology. In R.F. Baumeister & E.J. Finkel. *Advanced Social Psychology: The State of the Science*. Oxford: University Press.655 – 696.
- Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Inglehart, R. (1977). *The Silent Revolution*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1977.
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization: Cultural, economic and political change in 43 societies*. Princeton University Press. Princeton. N. J.
- Jones, W., Couch, I., & Scott, S. (1997). Trust and Betrayal. In R. Hogan, J. Johnson., & St. Briggs.(Eds.). *Handbook of Personality Psychology*. San Diego: Academic Press. P.465-485.
- Nodia, G. (2012). *The Crisis of Democratization in Georgia?* Caucasus Institute for Peace, Democracy and Development.
- Markus, H., & Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98, 224-253.
- Oyserman, D., Coon, H. M., & Kemmelmeier, M. (2002). Rethinking individualism and collectivism: Evaluation of theoretical assumptions and meta-analyses. *Psychological Bulletin*, 128, 2-72.

- Ratiani, S (2006). Some remarks on religiosity and traditionality of Georgians. In: *Georgian Public Values*. Open Society –Georgia Foundation. Pp.39-46 (In Georgian).
- Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. N.Y.: Free Press.
- Schwartz, S. H. & Bilsky, W. (1987). Toward a Universal Psychological Structure of Human Values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53: 550-562.
- Sumbadze, N., & Tarkhan-Mouravi, G. (2004). *Political Change and Public Opinion in Georgia: 2002-2003*. IPS, Tbilisi. (In Georgian and English).
- Sumbadze, N. (2006). *Georgia Public Opinion Barometer 2006*. Tbilisi. IPS. (In English and Georgian).
- Sumbadze, N. (2009). *Georgia Before and after the August War. Report on the survey of population: Barometer 2007 and 2008*. Tbilisi. 2008. Institute for Policy Studies (In Georgian and English).
- Sumbadze, N. (2009a). *Participation in Public Life: Desired and Achieved. Report on the Survey of Population: Barometer 2009*. Tbilisi. IPS. (In English and Georgian).
- Triandis, H.C., Cusker, CH., and Hui, C.H. (1990). Multimethod probes of individualism and collectivism. *Journal of Personality and Social psychology*, vol.59, No.5, 1006-1020
- Triandis, H.C. (1990). Cross-cultural studies of individualism and collectivism. In J.Berman (eD.), *Nebraska symposium on motivation*. Lincoln: Univesity of Nebraska Press.
- Triandis, H.C., Bontempo, R., Betancourt, H., Bond, M., Leung, K., Brenes, A., Georgas, J., Hui, C.H., Marin, G., Setiadi, B., Sinha, J. B. P., Verma, J., Spangenberg, J., Touzard, H., & Montmollin, G. (1986). The measurement of etic aspects of individualism and collectivism across cultures. *Australian Journal of Psychology*, 38, 257-267

- Triandis, H.C., Leung, K., Villareal, M., and Clack, F.I. (1985). Allocentric v idiocentric tendencies: convergent and discriminant validation. *Journal of Research in personality*, 19,395-415.
- Welzel, Ch., and Inglehart, R.(2008). The role of ordinary people in democratization. In: *Journal of Democracy*. Vol.19. 126-140.

